№ 51. ПЯТНИЦА, 1 ІЮЛЯ. 1860. PIĄTEK, 1 LIPCA. № 51.

СТО ПЕРВЫЙ ГОДЪ СУЩЕСТВОВАНІЯ. SETNY PIERWSZY ROK ISTNIENIA.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ“ выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ. Условія подписки: Цѣна за годъ 10 р., съ пересылкою 12 р.; за полъ года 5 р., съ пересылкою 6 р.; за четверть года 2 р. 50 к., съ пересылкою 3 р.; за 1 мѣсяцъ 84 к.— За объявленія платится за строку 17 к. сер.

Кантора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

GAZETA URZĘDOWA.

„KURYER WILEŃSKI“ wychodzi co WTOREK i PIĄTEK. Cena roczna r. sr. 10, z przesyłką 12 rub.; półroczna 5 rub., z przesyłką 6; kwartalna 2 r. 50 k., z przesyłką 3 r.; miesięczna 84 kop.— Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz po kop. sr. 17.

Bióro redakcyi w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

Содержаніе: *Внутреннія извѣстія:* О пожалованіи Прусскими орденами.—Производства.— Высоч. утв. мнѣнія госуд. совѣта.— О пробномъ межеваніи.

Иностранныя извѣстія: Общее обозрѣніе. — Италія.—Франція.— Англія.—Австрія.—Пруссія.- Испанія.—Японія.—Телеграфныя депеши.

Литературный отдѣлъ: Смѣсь.—„*Wotum chybione*“—повѣсть Иг. *Ходзьки*.— Обозрѣнія: Мѣстное—Всеобщее — Литературное.—Выдержки изъ газетъ и журналовъ. — Письма А. Мицкѣвича къ А. Е. *Одынцу*.—Письма: изъ Парижа, изъ Вѣны, изъ Варшавы, изъ Вилен. уѣзда.—Отвѣты Редакціи.— Объявленія.— Виленскій дневникъ.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 24 іюня.

— Государь Императоръ въ 16 день сего іюня всемилостивѣйше соизволилъ на принятіе и ношеніе орденовъ пожалованныхъ принцемъ регентомъ Прусскимъ: господину Виленскому военному, Ковенскому и Гродненскому генералъ-губернатору, генералу отъ инфантеріи, генералъ-адъютанту *В. И. Назимову*, ордена Краснаго орла 1-й степени и Ковенскому гражданскому губернатору генералъ-маіору *Хоминскому* того же ордена 2-ой степени со звѣздою.

— Указомъ правительствующаго сената 20 мая, произведены, за выслугу лѣтъ: по Кіевской казенной палатѣ, въ коллежскіе ассессоры—чиновникъ особыхъ порученій, титулярный совѣтникъ Петръ *Петлинъ*, по Кіевской палатѣ государственныхъ имуществъ, въ коллежскіе регистраторы—помощникъ контролера Илья *Беспаловъ*.

— Государственный совѣтъ, въ департаментѣ законовъ и въ общемъ собраніи, разсмотрѣвъ опредѣленіе общаго собранія 1-хъ 3-хъ департаментовъ и департамента герольдіи правительствующаго сената о порядкѣ выдачи дворянскими депутатскими собраніями грамотъ на дворянство и объ изданіи новой формы для сихъ грамотъ, *мнѣніемъ положилъ*: 1) Въ дополненіе ст. 146 Зак. о Сост. (Св. Зак изд. 1857 г. т. IX) постановить, что грамоты на дворянство выдаются дворянскимъ депутатскимъ собраніемъ тѣмъ только лицамъ, о признаніи коихъ въ дворянскомъ достоинствѣ состоявшіяся въ депутатскомъ собраніи опредѣленія утверждены указами бывшей герольдіи, или бывшаго временнаго ея присутствія, или же указами де-

Treść. *Wiadomości krajowe*: O mianowaniu kawalerami orderu Pruskiego. — Mianowania urzędników.—Najwyżéj zatwierdzone zdanie rady Państwa.—Wilno.—Próby rozgraniczenia.

Wiadomości zagraniczne: Pogląd ogólny.— Włochy.— Francja.— Anglja.—Austrja.— Prussy.—Hiszpanja—Japonja—Dep. telegraficzne.

Dział literacki: Rozmaitości.—«Wotum chybione», powieść *Ig. Chodźki*.—Przeglądy: miejscowy, wszechstronny, literacki, pism czasowych. Listy A. Mickiewicza do *A. E. Odyńca*.—Listy: z Paryża, z Wiednia, z Warszawy i z powiatu Wileńskiego — Odpowiedzi redakcji.— Ogłoszenia.—Dziennik Wileński.

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St.-Petersburg, 24 czerwca.

— Najjaśniejszy Cesarz 16-go b. m. Najmiłościwiéj dozwolić raczył przyjąć i nosić ordery, dane przez księcia regenta Pruskiego jaśnie wielmożnemu Wileńskiemu wojennemu, Kowieńskiemu i Grodzieńskiemu jenerał-gubernatorowi *W. Nazimowi*—order czerwonego orła 1-ego stopnia, i Kowieńskiemu cywilnemu gubernatorowi jenerał-majorowi *Chominskiemu*, takiż order 2-go stopnia z gwiazdą.

Przez ukaz rządzącego senatu, 20-go maja, za wysługę lat zostali mianowani; urzędnik do szczególnych poleceń Kijowskiéj izby skarbowéj, radzca honorowy Piotr *Petlin* assesorem kollegjalnym i pomocnik kontrolera Kijowskiéj izby dobr państwa, Eljasz *Bespałów*, regestratorem kollegjalnym.

Rada państwa, w departamencie praw i w ogólném zebraniu, rozpatrzywszy decyzję ogólnego zebrania 1-ch 3-ch departamentowi departamentu, Heroldji rządzącego senatu o porządku wydawania przez szlacheckie zgromadzenia deputacyjne dyplomatów na szlachectwo i o wydaniu nowéj formy tych dyplomatów, przez opinię uchwaliła: 1) Dla dopełnienia art. 146 praw o stanach (Zb. pr. wyd. 1857 r. T. XI) postanowić, że dyplomata na szlachectwo wydają szlacheckie zgromadzenia deputacyjne tym tylko osobom, o których nastałe w zgromadzeniu deputacyjném, dekreta, o przyznaniu ich w godności szlacheckiéj, są utwierdzone przez ukazy byłéj heroldji, lub byłego czasowego jéj wydziału, albo też przez ukazy departamentu heroldji rządzącego senatu. 2) Za-

СМѢСЬ.

Въ Спб. Вѣд. мы нашли слѣдующую любопытную статью касающуюся здѣшнихъ губерній:

„Казенное управленіе питейными сборами въ Виленской и Ковенской губерніяхъ. Успѣхи трезвости въ этихъ губерніяхъ были такъ-быстры, что 25-го іюня 1859 г. Ковенскій акцизный откупъ былъ взятъ въ казенное управленіе, а 1-го іюня и Виленскій.

Въ 1859 г. въ Ковенской губерніи было оплачено акцизомъ 304,970 вед., т.-е. на 629,505 менѣе, чѣмъ въ 1858, а въ Виленской 662,841 вед., т.-е. на 409,892 вед. менѣе, чѣмъ въ 1858 г. Потребленіе вина 1859 было одинаково съ 1855 и 1856 годами. Это показываетъ, что собственно говоря, исчезло пьянство послѣднихъ лѣтъ, а не то, чтобы трезвость весьма распространилась.

По Ковенскому акцизному откупу съ 1-го января 1859 г. до взятія его въ казенное управленіе выручено 166,492 р. и изъ нихъ поступило въ казну только 7,974 р. Кромѣ того откупщикъ собралъ патентнаго сбора 9,780 р. с. Казенное же управленіе съ 25-го іюля по 1-е января 1860 г. собрало 181,631 р. и изъ нихъ внесло въ казну 48,994 р.

По Виленской губерніи казенное управленіе дѣйствовало еще успѣшнѣе. За полгода, съ 1-го іюля, оно собрало 235,426 р. и изъ нихъ 178,000 р. внесены въ казну, за покрытіемъ всѣхъ издержекъ, между-тѣмъ, какъ откупщикъ за первое полугодіе собралъ 263,549 р. и изъ нихъ поступило въ казну только 78,617 р. с. Виленское губернское начальство назначило всѣмъ служащимъ въ казенномъ управленіи откупами почти то же содержаніе, которое получали, на соотвѣтствующихъ мѣстахъ, служащіе въ откупѣ. Опытъ показалъ всю разумность такой мѣры. Казенное управленіе ежемѣсячно давало 26 т. р. с., т.-е. на 5 т. р. с. болѣе того, что поступало въ казну, при такомъ же потребленіи вина, въ 1855 и 1856 г., и только на 5 т. р. менѣе того, что поступало въ 1857 и 1858 г., при вдвое большемъ потребленіи вина. Изъ этого видно, что потребленіе вина въ этихъ годахъ, подорвавшее благосостояніе крестьянъ, приносило пользу только откупщику, а казнѣ давало незамѣтныя деньги, которыя она съ избыткомъ теряла по недоимкамъ податей.

Общество трезвости между Евреями, въ 1851 г.

Теперь, когда общества трезвости такъ интересуютъ всѣхъ, считаемъ нелишнимъ сообщить свѣдѣнія о попыткахъ евреевъ учредить общества трезвости, сдѣланныхъ еще въ 1851 г.

Въ 1851 г., въ городахъ Виленской, Гродненской, Ковенской и Минской губерній были введены чарочные откупа. До тѣхъ-поръ тамъ взыскивался акцизъ, а въ иныхъ городахъ продажа вина была свободна. Откупщики тотчасъ возвысили вдвое цѣну на вино, а мѣстами даже вчетверо. Кромѣ-того, стали продавать дурное вино, съ разными примѣсями.

Въ виду такихъ дѣйствій откупа, евреи стали ходить пить водку за городскою чертою, въ мѣстахъ вольной продажи, по дешевой цѣнѣ, а въ иныхъ городахъ образовались общества трезвости, давая „херимъ“ (клятву) не пить болѣе водки. Тогда были написаны объявленія, въ томъ смыслѣ, что жители города, слѣдуя цѣлямъ правительства, заботящагося о нравственности и здоровьи народа, объ уменьшеніи пьянства, должны не предаваться ему, а лучше заботиться объ исправномъ платежѣ государственныхъ податей. Эти объявленія появились во многихъ улицахъ, приклеенными по угламъ домовъ. Тогда разсказывали, что откупщики жаловались на это, и что генералъ-губернаторъ Бибиковъ заступился за образовавшіяся общества, не находя въ нихъ ничего незаконнаго, за исключеніемъ обнародованія объявленій, впрочемъ въ самихъ себѣ незаключающихъ ничего нарушающаго законы. Разсказывали тогда, что въ городѣ Новогрудкѣ, объявленіе было сдѣлано сборщикомъ податей и четырьмя депутатами общества, по желанію 80 обывателей. Первыя пять лицъ, за самовольное объявленіе, были приговорены къ 10 р. с. пени.

Образовавшіяся общества, впрочемъ, держались недолго, или, лучше сказать, не выдержали борьбы.“

Мы уже сообщали, что въ нынѣшнемъ году Виленскіе Евреи довольно долго упорно держались противу всякаго рода искушеній и рѣшительно не пили вина; но и въ этомъ случаѣ, какъ и прежде, невыдержали и опять понемногу стали пить.

— „На вечера къ Дельвигу (въ Петербургѣ) являлся и Мицкевичъ. Вотъ кто былъ постоянно любезенъ и пріятенъ. Какое безподобное существо! Намъ было всегда весело, когда онъ пріѣзжалъ. Не помню, встрѣчался ли онъ часто съ Пушкиномъ, но знаю, что Пушкинъ и Дельвигъ его уважали и любили. Да что мудренаго? Онъ былъ такъ мягокъ, благодушенъ, такъ ласково принаравливался ко всякому, что всѣ отъ него были въ восторгѣ. Часто онъ усаживался подлѣ насъ, разсказывалъ намъ сказки, которые онъ тутъ же сочинялъ и былъ занимателенъ для всѣхъ и каждаго. Сказки въ нашемъ кружкѣ были въ модѣ, потому что многіе изъ насъ вѣрили въ чудесное, въ привидѣнія и любили все сверхъестественное.“

Этотъ отзывъ, характеризующій Мицкевича, мы нашли въ Воспоминаніяхъ о Пушкинѣ*), теплыхъ сердечныхъ воспоминаніяхъ, принадлежащихъ одной дамѣ, которая увѣковѣчена въ слѣдующихъ строфахъ Евгенія Онѣгина:

.... Но вотъ толпа заколебалась,
По залѣ шопотъ пробѣжалъ,
Къ хозяйкѣ дама приближалась,
За нею важный генералъ... и пр.

— Въ Кіевѣ 1-го мая открыто заведеніе минеральныхъ водъ въ дворцовомъ саду. Говорятъ, все тамъ отлично устроено; но за то цѣны на все непомѣрно высоки.

— Варшавская хроника пишетъ, что проэктъ устава земледѣльческаго общества губерній Кіевской, Подольской и Волынской, какъ полагаютъ, скоро будетъ утвержденъ. Основный собранный помѣщиками капиталъ составляетъ 33,000 р. с. Первоначальное устройство поручено особому комитету подъ предсѣдательствомъ г. Головинскаго.

— Андрей Подбереский приготовилъ къ печати весьма важное для Славянъ сочиненіе о Скиѳахъ, съ картою, планами и рисунками каменныхъ бабъ.

— Въ Галиціи, въ Тарновскомъ уѣздѣ, въ имѣніи Станислава Вагузы, открыты желѣзные рудники, заключающіе 25% желѣза.

— Профессоръ Польскаго языка и литературы въ Прагскомъ (въ Богеміи) университетѣ г. Сухецкій напечаталъ по Чешски любопытное сочиненіе: *Nastin dejen pisemnictwo Polaków od najdawnejszych czasuw do r. 1858.*

— Въ запискахъ академіи наукъ въ Вѣнѣ напечатана важная статья извѣстнаго славяниста доктора Франциска Миклосича объ образованіи славянскихъ именъ: *Uber slavische Personennamen.*

— Въ Молдавіи сильно свирѣпствуетъ саранча. Она проникла уже въ Подольскую губернію, въ Балтскій и другіе смежные уѣзды. Приняты самыя рѣшительныя мѣры къ истребленію ея.

— 29 мая умеръ въ Вѣнѣ извѣстный естествоиспытатель Викентій Колларъ, директоръ зоологическаго музеума и членъ академіи наукъ.

— Библіотекарь Императорской публичной библіотеки А. Д. Ивановскій, командированный по распоряженію правительства въ Славянскія земли для отысканія дезидеротовъ—теперь въ Варшавѣ. Онъ пріобрѣлъ тамъ уже нѣсколько весьма важныхъ библіографическихъ рѣдкостей.

— Извѣстный историкъ Игнатій Даниловичъ, профессоръ Виленскаго, потомъ Кіевскаго и Московскаго университетовъ, оставилъ (умеръ въ 1843 г.) драгоцѣнное для исторіи Россіи, Литвы и Польши сочиненіе, заключающее хронологическое указаніе грамотъ, привиллегій и другихъ актовъ, относящихся къ разъясненію исторіи Литвы и Литовской Руси. Рукопись эта пріобрѣтена была отъ вдовы покойнаго Даниловича гр. Е. П. Тышкевичемъ и хранилась въ библіотекѣ Виленскаго музеума древностей. Нынѣ 1 томъ этого монументальнаго сочиненія, п. з. Skarbiec diplomatów papiezskich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiéj i ościennych im krajów—уже напечатанъ, благодаря денежному пожертвованію члена Виленской археолог. коммиссіи Ивана Сидоровича, подъ редакціею ученаго секретаря Маврикія Круповича, въ типографіи А. Киркора въ Вильнѣ (in 4°, въ два столбца, VII, 390 стр.). Теперь занимающіеся исторіею Литвы и Руси, безъ этого важнаго вспомогательнаго труда не могутъ сдѣлать и одного шагу.

— Въ Вильнѣ недавно вышла въ свѣтъ въ типографіи А. Киркора—любопытная для археологовъ книга извѣстнаго Польскаго писателя, профессора Краковскаго университета I. Кремера, о готической архитектурѣ и рѣзьбѣ, п. з. O Tryptyku z wystawy archeologicznéj Krakowskiéj, i kilka z tego powodu uwag nad architekturą i rzeźbą gotyczkiego stylu. Napisał Józef Kremer.

---

*) См. Б. для Ч., апрѣль, 1859.

партамента герольдіи правительствующаго сената. 2) Въ замѣну помѣщенной въ приложеніи къ ст. 1646 Зак. о Состоян. (Св. Зак. изд. 1857 г. т. IX) формы грамотъ, выдаваемыхъ отъ дворянскихъ депутатскихъ собраній, издать слѣдующую новую форму сихъ грамотъ: „Дана сія грамота отъ N губернскихъ предводителя дворянства и уѣздныхъ депутатовъ N губерніи, съ приложеніемъ печати дворянскаго депутатскаго собранія, дворянину *(чинъ, имя, отчество и фамилія)*, на основаніи Всемилостивѣйше дарованной 21 апрѣля 1785 г. грамоты на права, вольности и имущества благороднаго россійскаго дворянства, въ удостовѣреніе того, что представленныя отъ него *(фамилія)* о дворянскомъ его достоинствѣ доказательства, по разсмотрѣніи ихъ дворянскимъ депутатскимъ собраніемъ, признаны достаточными, что вслѣдствіе сего онъ *такой-то и такіе-то* (дѣти и другіе его родственники) внесены въ *такую-то* часть дворянской родословной книги N губерніи, и что состоявшееся о семъ опредѣленіе депутатскаго собранія утверждено указомъ бывшей герольдіи, *или* бывшаго временнаго ея присутствія, *или* департамента герольдіи правительствующаго сената, отъ *такого-то* числа, мѣсяца и года, за N. *такимъ-то*, мѣсяцъ число и годъ.“ (Подписи губернскаго предводителя дворянства и уѣздныхъ депутатовъ и скрѣпа секретаря дворянства).

— Государственный совѣтъ, въ департаментѣ законовъ и въ общемъ собраніи, разсмотрѣвъ опредѣленіе общаго собранія 1-хъ 3-хъ департаментовъ и департамента герольдіи правительствующаго сената о распространеніи установленнаго въ примѣчаніи къ ст. 1684 Зак. Граж. (Св. Зак. изд. 1857 г. т. X ч. I) правила относительно совершенія купчихъ крѣпостей по запродажнымъ записямъ въ теченіе годоваго срока на случаи владѣнія запродажными имѣніями по арендным контрактамъ, согласно, съ заключеніемъ сената, *мнѣніемъ положилъ:* въ дополненіе ст. 1684 Зак. Граж. (Св. Зак. изд. 1857 г. т. X ч. I) постановить: 1) Лица, владѣющія запроданными имѣніями по арендным контрактамъ, или другимъ подобнаго рода сдѣлкамъ, заключеннымъ вслѣдствіе условія запродажи, подъ какимъ бы названіемъ оныя не существовали, должны или возвратить немедленно имѣнія вотчинникамъ, если продажа по чему либо не можетъ состояться, или совершить купчія крѣпости не далѣе одного года со времени опубликованія сего закона, подвергаясь въ противномъ случаѣ дѣйствію правилъ, постановленныхъ въ ст. 1684 Зак. Граж. и примѣчаніи къ оной (Св. Зак. изд. 1857 г. т. X ч. I) и 2) дѣйствію этого закона подлежатъ и поіезуитскія имѣнія, съ тѣмъ, что въ случаѣ накопленія при опекунскомъ управленіи недоимки казеннаго съ тѣхъ имѣній дохода, должно быть поступаемо съ оными по точной силѣ §§ 17 и 20 прил. къ 1-й ст. уст. о упр. казен. насел. им. (Св. Зак. изд. 1857 г. т. VIII). Мнѣніе сіе Высочайше утверждено 21 марта 1860 года.

ВИЛЬНО.

По Высочайшему повелѣнію, нынѣшнимъ лѣтомъ, будетъ произведенъ опытъ межеванія въ въ Виленскомъ уѣздѣ, преимущественно такихъ имѣній, въ которыхъ участвуетъ казна.

Для установленія правильнаго направленія межеванія и для разрѣшенія могущихъ возникнуть въ административномъ порядкѣ недоразумѣній, открытъ въ г. Вильно, временный губернскій межевый комитетъ, и имѣетъ быть образована межевая коммисія.

Пробныя межевыя дѣйствія начнутся чрезъ мѣсяцъ со времени настоящей публикаціи и будутъ производимы на основаніи постановленій, изложенныхъ въ сводѣ межевыхъ законовъ о генеральномъ, коштномъ и спеціальномъ межеваніяхъ, руководствуясь только въ подробностяхъ исполненія, правилами, постановленными особымъ комитетомъ, учрежденнымъ въ С. Петербургѣ, для опредѣленія главныхъ основаній межеванія западныхъ губерній. Такимъ образомъ дѣйствія межевыхъ чиновъ, при выполненіи мѣроположеній комитета, направлены будутъ для достиженія полюбовныхъ между владѣльцами соглашеній на разводъ земель къ однимъ мѣстамъ, а въ случаѣ несостоявшихся полюбовныхъ соглашеній и въ приготовленіи дачъ, посредствомъ мировыхъ судовъ, къ производству въ нихъ обязательнаго межеванія, и за тѣмъ въ приведеніи въ исполненіе полюбовныхъ сказокъ утвержденныхъ межевою коммисіею. Исполненіе же дѣлъ по обязательному межеванію, равно и окончательная выдача плановъ, будетъ отложена до утвержденія законодательнымъ порядкомъ положенія о межеваніи западныхъ губерній.

Для открытія межевыхъ дѣйствій въ Виленскомъ уѣздѣ, командированы уже межевою канцеляріею двѣ усиленныя партіи, состоящія: одна, изъ инженеръ поручика Березина, прапорщика Харитонова и старшаго помощника Жейковскаго, и другая,— изъ инженеръ поручика Каприскаго 2, и прапорщиковъ Григорьева 3 и Соловьева 3; а для нахожденія при межевой коммисіи, командированъ инженеръ штабсъ-капитанъ Ала-Грекъ.

---

miast umieszczonéj w załączeniu do art. 1646 art. praw o stanach (Zb. pr. wyd. 1857 r. T. IX) formy dyplomatów, przez szlacheckie zgromadzenie deputacyjne wydawanych, ustanowić następującą nową formę tych dyplomatów: »Niniejszy dyplomat dany jest przez N. marszaszałka gubernjalnego i deputatów powiatowych N. gubernji, z wyciśnieniem pieczęci szlacheckiego zgromadzenia deputacyjnego, szlachcicowi (*ranga*, *imie własne i ojca i nazwisko*), na mocy najłaskawiéj nadanego w dniu 21 kwietnia 1785 r. dyplomatu na prawa, swobody i prerogatywy wysokiéj szlachty rossyjskiéj, na dowod, że złożone przezeń (*nazwisko*) o szlacheckiéj jego godności dowody, po rozpatrzeniu ich przez szlacheckie zgromadzenie deputacyjne, uznane zostały za dostateczne, że w skutek tego rzeczony *ten-to* i *tacy-to* (dzieci i dalsi jego krewni) są wpisani do *takiéj-to* części genealogicznéj księgi szlachty N. gubernji, i że nastałe o tém postanowienie zgromadzenia deputacyjnego utwierdzone jest przez ukazy byłéj heroldji, *lub* byłego czasowego jéj wydziału, *albo* departamentu heroldji rządzącego senatu, pod dniem *takim-to* miesiąca i roku, za *N-o takim-to* miesiąc dzień i rok.» (Podpisy marszałka gubernjalnego i deputatów powiatowych i poświadczenie sekretarza deputacji).

— Rada państwa, w departamencie praw i na powszechném zebraniu, rozpatrzywszy decyzję ogólnego zebrania 1-ch 3-ch departamentów i departamentu heroldji rządzącego senatu, względem zastosowania ustanowionego w uwadze do art. 1684 Praw Cywil. (Zb. pr. wyd. 1857 r. T. X, cz. I,) prawidła co do sporządzenia akt wieczystych za umową zaprzedażną w ciągu terminu rocznego, do zdarzeń w których majątkami umówionemi o przedaż władają na mocy kontraktów dzierżawnych, zgodnie z wnioskiem senatu, przez opinję uchwaliła: dla dopełnienia art. 1684 Praw Cywilnych (Zb. pr. wyd. 1657 r. T. X, cz. I,) postanowić: 1) Osoby, które majątkami umówionemi o przedaż władają na mocy kontraktu dzierżawnego, lub jakiéj innéj podobnego rodzaju ugody, zawartéj w skutek nastałéj umowy o sprzedaż pod jakąkolwiekbądź nazwą istniejącéj, powinny, albo niezwłócznie powrócić majątki dziedzicom, jeżeli przedaż dla czegokolwiek do skutku przyjść nie może, albo sporządzić akta wieczyste nie późniéj jak w ciągu jednego roku od czasu obwieszczenia niniejszego prawa, ulegając w przeciwnym razie skutkom przepisów art. 1684 Praw Cywilnych i uwagi tegoż art. (Zb. pr. wyd. 1887 r. T. X, cz. I,) i 2) Obowiązującéj mocy niniejszego prawa podlegają także dobra pojezuickie, z zastrzeżeniem, że w razie jeżeli w zarządzie opiekuńczym będą się liczyły na tych majątkach zaległości skarbowe, z majątkami tymi ma być postąpiono podług brzmienia §§ 17 i 20 załącz. do art. 1-go ust. o zarz. sk. dóbr osiad. (Zb. pr. wyd. 1857 r. T, VIII). Opinia ta Najwyżéj jest utwierdzoną 21-go marca 1860 roku.

WILNO.

Za Najwyższym rozkazem, tego lata odbędzie się próba pomiaru w powiecie Wileńskim takich mianowicie majątków, w których skarb ma udział.

Do kierowania należytym pomiarem i do rozstrzygania mogących wynikać w porządku administracyjnym nieporozumień, w m. Wilnie otwarty został czasowy gubernjalny komitet graniczny i ma być ustanowiona Kommisja graniczna.

Próby pomiaru mają się rozpocząć za miesiąc od czasu niniejszego obwieszczenia, i będą się odbywały na zasadzie przepisów, wyłożonych w zbiorze praw granicznych o pomiarze jeneralnym kosztowym i specjalnym, w szczegółach wykonania trzymając się jedynie prawideł, przepisanych przez osobny komitet, ustanowiony w S.-Petersburgu dla uchwalenia głównych zasad pomiaru gubernji zachodnich. Tym sposobem czynności urzędników mierniczych, obok wykonania przepisów komitetu, będą miały na celu: osiągnienie ugodliwych pomiędzy dziedzicami porozumień co do rozdzielenia gruntów w jednych obrębach, w razie zaś jeżeli ugodliwe porozumienie się przyjść do skutku nie będzie mogło, co do przygotowania sched, za pośrednictwem sądów ugodliwych,— uskutecznienie w nich pomiaru obowiązującego, i następnie sporządzenie skazek polubownych, przez komissję graniczną utwierdzonych. Wykonanie zaś pomiarów obowiązkowych, jako też ostateczne wydanie planów, odłożone będzie do utwierdzenia, w porządku prawodawczym, ustawy o pomiarze gubernij zachodnich.

Dla rozpoczęcia czynności pomiarowych w powiecie Wileńskim, kancellarja graniczna wyznaczyła już dwie partje powiększone, składające się: jedna, z porucznika inżynjerów Bierezina, chorążego Charytonowa i starszego pomocnika Zejkowskiego, i druga, z porucznika inżynjerów Kapryńskiego 2-go i chorążych Grygorjewa 3-go i Sołowjewa 3-go; dla znajdowania się zaś w kommisji granicznéj, naznaczony jest sztabs-kapitan inżynjerów Ała-Grek.

OBRAZKI LITEWSKIE.

przez

IGNACEGO CHODŹKĘ.

WOTUM CHYBIONE.

VIII.

(*Dalszy ciąg ob. N. 50*).

Wśród wspaniałego obiadu tego i tłumnego gwaru, który podbudzany kielichami coraz się powiększał, dwie tylko ciszéj prowadzone rozmowy wchodzą w treść naszéj powieści. Księżna wypytywała się Hanny o całą jéj przeszłość, i dowiedziała się z zadziwieniem i ukontentowaniem, że szkoła w któréj się nowa jéj respektowa wychowała, to jest szkoła bogobojnéj i roztropnéj matki, lepszą była od wszelkiéj dworskiéj i światowéj, *coby i dziś nieraz sprawdzić się dało*... Nie mogła jednak księżna domyślić się przyczyny, dla któréj, wśród spokojnéj rozmowy nagły rumieniec oblewał często twarz dziewicy, i niejakieś roztargnienie w mgnienie oka naprawiane dawało się postrzegać w jéj słowach: był to zaś skutek spójrzeń to płomienistych kochanka, to śledczych ojca, ciskanych na nią z drugiego końca stołu. Między temi zaś dwóma druga toczyła się rozmowa, ale trudniejsza, ostróżniejsza, a podsłuchiwana z lekka przez Faszcza, i gdy rwać się zdawała, wiązana przezeń i podbudzana interesowańszą treścią.

— Dziękuję pokornie panu starościcowi dobrodziejowi, rzekł Nagurski, za respekt który mi wyświadczyłeś, dowiadując się teraz o godności pańskiéj, nie inaczéj to uważać mogę jak za wczesne usposobienie się przez pokorę do stanu duchownego, do którego jak słyszałem zabierasz się mości starościcu.

— Powód mojego uszanowania dla pana wymówiłem szczerze, odpowiedział Załuski, a przyszłość moja nierozwiązana jeszcze, i lubo posłuszny woli i szlubowi rodziców moich, przybyłem tu w zamiarze wstąpienia do seminarjum, pod opieką krewnego mego ks. Infułata, wszakże... wszakże... nie umiał skończyć.

— Wszakże przybywszy tu, kończył z cicha Faszcz, głowę swą między ich przychyliwszy,— przybywszy tu, ujrzałem pannę Hanną Nagurskę, i straciłem wokację do stanu duchownego, a nabyłem wokacji do stanu małżeńskiego.

Jakby z pistoletu między uszami im palnął, tak się oba wzruszyli—Szczęście, że toczyła się żwawa powszechna rozmowa, *circa majestatem* króla, *et potestatem* hetmana, więc nie zważano ani słyszano téj obszernéj szeptaniny.—Ależ *insperate* panie skarbniku, *insperate!*—mruknął Nagurski kręcąc głową.

— Niechże zaprzeczy pan staroście, rzekł Faszcz odchodząc, i mówiąc podług zwyczaju sam do siebie—no! pierwsze lody złamane.

Lecz i Załuski poczuł stanowczą chwilę...

— Zaprzeczyć temu.. nie mogę,—rzekł więc podnosząc nieśmiało oczy na Nagurskiego. Stary spotkał to wejrzenie własném przenikliwém, opuścił głowę, podumał i rzekł po niejakiéj chwili, zawsze z cicha ale wyraziście:—Panie starościcu, podług mego starego rozumu nie tu miejsce rozbierać kwestję tę, którą nam skarbnik tak niewcześnie i niespodzianie wrzucił, a jeżeli to nie jest żart...

— Żart? jak to żart? przerwał żywo Załuski—niech mię Bóg skarze, jeżeli to żart.

— Uspokój się panie starościcu, mówił Nagurski, znajdziemy porę stosowniejszą... W rzeczy saméj uspokoił się Załuski i wolniéj mu się zrobiło na sercu, bo cały ciężar tajemnicy spadł zeń niespodzianie. *Wyznanie i przysięga!...* O gdyby jeszcze, myślał on, i ten szlub duchowny tak łatwo odpadł mi z serca...

Tymczasem szumne rozprawy statystów skonkludowały się na zwyczajnym wówczas i znajomym komunale, że władza hetmańska jako środkująca i równoważąca *intra majestatem et libertatem*, jest koniecznie potrzebną w narodzie... A więc zdrowie naszego hetmana! zawołano chorem, i zaczęły się gęste kielichy, na cześć księcia i saméj księżnéj hetmanowéj, i rycerstwa i duchowieństwa, i tam daléj i tam daléj.

Książe traktował gości po Radziwiłłowsku, sercem i słowem uprzejmem a braterskiem, ale nie przykładem: dla miłości braci nigdy się sam nie upił—jak zawsze więc tak i teraz traktament prowadził sam skarbnik i ściśle pilnował kolei, dolewał szczerze panu namiestnikowi, a nie przymuszał Załuskiego, ale rzekł znowu między nich: *Non licet* panie starościcu tak nieustannie kosić oczy i patrzeć na księżnę hetmanowę; ostrzegam, że książę zazdrośny, i bardzo cóś pogląda na waćpana.

— A mój panie skarbniku, rzekł uśmiechając się Załuski, cóż się to panu roi?

— Może i pomyliłem się, mówił Faszcz spokojnie—może to obok... któż tam zgadnie dyrekcję skoszonych oczu?

Uczta się ukończyła aż pod wieczór. Wszyscy potrzebowali wypoczynku, a szczególniéj ci, których ochota do kielicha większą była niż ich siły; cała więc kompanja rozwlekła się po komnatach gościnnych obszernego Ołyckiego zamku.

Ksiądz Infułat z kapitułą swoją pożegnał także księstwo. Kanonikowi poecie ks. Jaworskiemu nogi wprawdzie nie rymowały jakoś, ale duch zmuszał ciało do posłuszeństwa...

Załuskiemu, wybierającemu się za Infułatem i żegnającemu księstwo, rzekł uprzejmie hetman— Mości starościcu, nim tam cokolwiek o sobie postanowisz, miéj dom mój za własny, a mnie za życzliwego przyjaciela.

Dziękuję najczuléj księciu rzekł młodzieniec,—łasce się i opiece W. X. M. polecam.

— Bądź dobréj myśli rybeńku, i ciszéj dodał —wiem *preter propter* *), co się święci... i u stołu zważałem na was wszystkich.

Szukał potém Załuski Faszcza, i znalazł go w żywéj rozmowie z Nagurskim.

— O wilku mowa, a wilk tuż, rzekł skarbnik.

— Na miłość Boga, przerwał Nagurski, dość na dziś.

— Niechże sobie będzie i dość na dziś, kiedy tak mię zaklinasz, rzekł Faszcz, ale nie na jutro...

Jakoby na treść całonocnych dumań i wniosków, te tylko słowa dosłyszał Załuski wchodzący natenczas do pokoju, gdzie oni certowali.

Uścisnął ręce obu, a we wzajemném serdeczniejszém uściśnieniu własnéj przez Nagurskiego, zdało mu się widzieć dobrą dla się nadzieję i wróżbę,—dopędził potém Infułata.

IX

Nazajutrz dwie sceny, mające stanowczo wpłynąć na los bohatera naszéj powieści, odbyły się w jednym prawie czasie w dwóch osóbnych miejscach: w infułacji i w zamku; opiszemy je po kolei, bo dwóch chwil jednoczesnych a oddzielnych, ani autor ani czytelnik razem w myślach i wyobrażeniu, pomieścić nie mogą.

Cały wieczor i wielką część nocy, Załuski przebył znowu na samotném dumaniu w ogrodzie.

Umysł każdego człowieka, a tém bardziéj młodego i niezahartowanego wypadkami życia, im bliższym jest rozwiązania jakiegoś ważnego dlań faktu, tém się go bardziéj lęka, a jeżeli jeszcze na to rozwiązanie sam swemi siły i swą determinacją ma wpłynąć, drżączka natenczas opanowywa myśli, zwątpienie wolę... i jeżeli przemożniejsza władza charakteru, uczucia lub okoliczności nie poprze nas gwałtem naprzód, często uwięźli w trwodze i niepewności, dajemy przejść stanowczéj minucie, i traciemy cel całego życia, lub owoc długich usiłowań, prac i zabiegów.

Na wszelkich stopniach społeczeństwa stojący ludzie—potężni czy mali, publiczni czy prywatni, żelaznego uporu czy umiarkowanéj roztropności, nie wyprą się tego hołdu wypłaconego słabości rozumu ludzkiego. Czuł i Załuski, że zbliża się chwila otwartéj rozmowy z Infułatem: radby ją odwlekł, i radby ją przyśpieszył; właśnie był to paroksyzm drżenia myśli i zwątpienia woli... ale skrócił ten paroksyzm sam Infułat, bo rano wezwał do siebie Załuskiego.

Bladość młodzieńca uderzyła Laskarysa, przenikliwy kapłan odgadł od pierwszego wejrzenia walkę jego wewnętrzną, zgłębić więc duszę jego do dna i osądzić go po ojcowsku i po chrześcijańsku, nieubliżając jednak prawom duchownym postanowił.

— A cóż panie Janie, rzekł on, czas pomyśleć o seminarjum.

Załuski milczał ze spuszczonemi ku ziemi oczyma.

Po niejakiem oczekiwaniu odpowiedzi, Infułat rzekł znowu—jakże mam tłumaczyć to milczenie? a raczéj jak mam tłumaczyć słowa waćpana wczoraj księciu powiedziane, które ja zanotowałem dobrze w pamięci, choć zdałem się nieuważać; powiedziałeś, że się namyślasz między kuntuszem i sukienką duchowną... cóż to miało znaczyć? Trzeba się było namyślić nim tu przybyłeś; sądzić inaczéj nie mogę, jak że tu jakaś na miejscu wynikła przyczyna...

— Ojcze! przerwał mu Załuski, masz władzę nademną: i rodzicielską zlaną na ciebie przez rodziców moich, i pasterską, któréj ulegać powinienem; ależ ojcze sam mi powiedziałeś, że przymuszonéj ofiary Bóg nie wymaga...

— Tak, rzekł poważnie kapłan, ale raz uczynionéj i sponiewieranéj potém nie przepuszcza.

— A więc... a więc... zawołał głosem rozpaczy i żalu Załuski, niech się spełnia szlub ten! niech się spełnia, choćby mię życia miał kosztować... wnet się przeniosę do *seminarjum*!

— Stój! stój! ja na to nie pozwolę, rzekł znowu Infułat uroczyście—Brniesz ze złego w gorsze. *Rozpacz i ofiara* na świecie możeby się zgodziły, ale *rozpacz i religja* nigdy! bo religja to uspokojenie, to pocieszenie, to łaska; a więc religja ani obudzi rozpaczy, ani ofiary z rozpaczy nie przyjmie ani uświęci.

— Na miłość Boga, cóż mam robić? rzekł Załuski, rzewnym wyrazem, składając ręce przed Infułatem, jak do modlitwy.—Cóż mam robić ojcze? rządź mną, hamuj i ratuj mnie!

Wzruszony i zalękniony o stan młodzieńca Laskarys, ujął go dobrotliwie za głowę, ucałował w czoło:—Uspokój się Janie rzekł, wszystko się za pomocą Bożą da ułożyć, wymagam tylko, abyś mi najszczerzéj i najotwarciéj wyznał przyczynę, która cię do tak nagłéj zmiany skłoniła: szlub za ciebie rodziców twoich, może być wprawdzie władzą moją duchowną rozwiązany, podjęty lub zamieniony, ale potrzeba na to ważnych powodów.

— Ojcze, rzekł Załuski, wychowany samotnie prawie, strzeżony od świata i ludzi...

— Nie, przerwał Infułat, nie, inną myśl Bóg mi podaje, gdzie idzie o sumienie, tam z sumieniem rozmawiać należy. Jutro rano będziesz u mnie w spowiedzi, a to z całego twojego życia, z całego twego wychowania, ze wszystkich twych myśli i uczuć przeszłych i teraźniejszych; dzisiejszy więc dzień poświęć pobożnym medytacjom i modlitwom, wezwij Ducha świętego, i jutro z czystem sercem, stań przed trybunałem Boga, który błogosławi człowieka równie za spełnienie dobra, jak i za usiłowanie ku dobru.

(*Dalszy ciąg nastąpi.*)

*) Mniéj więcéj.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

Druga połowa obfitego w zdumiewające wypadki roku, rozpoczyna się wśród największéj niepewności. Szereg nieprzebaczonych błędów postawił króla neapolitańskiego na krawędzi przepaści, wówczas kiedy liczebne pierwiastki zdawały się otaczać tron jego wszystkiemi żywiołami potęgi i trwałości. Ogromne wojsko, silna flota i skarb zamożny, w ręku dzielnego rządu, powinny by aż nadto wystarczyć do utrzymania kraju w pokoju i do nadania n u téj pomyślności wewnętrznéj, téj powagi i znaczenia zewnętrznego, które są niezbędnemi warunkami bytu narodów i tajemną serdeczną nicią, wiążącą ludy z ich rządami. Tymczasem cała ta potęga Franciszka II znika, jak senne widziadło, wszystkie najsilniejsze podpory, jak słabe trzciny, kruszą się w jego rękach i nic mu nie pozostało, tylko rzucić się w ręce Francji, która widocznie usuwa się od téj uciążliwéj opieki.

Czytelnicy nasi ujrzą śród jakich męczarni, Franciszek II pasował się z sobą, nim nakoniec podpisał manifest, zapowiadający nowe ujścia, ku którym życie publiczne jego królestwa ma odtąd płynąć. Najcięźéj było mu pokonać głos sumienia i wstręt niezwyciężony do podania ręki znajdującemu się pod ciężarem klątwy Wiktorowi-Emmanuelowi, jakoż nie uczynił tego, dopóki Ojciec św., w pełności apostolskiéj władzy, nie uspokoił jego wewnętrznéj trwogi i nie dozwolił mu, z zupełną spokojnością sumienia, zawrzeć przymierze, w którem widzi ocalenie swéj korony. Ale i to przymierze na pozór tak łatwe, otoczone jest niesłychanemi trudnościami; powiedzieliśmy już jakich rękojmi dwór turyński żądać koniecznie musi, rękojmi, których Neapol dać w żaden sposób nie może. Jednym z najgłówniejszych warunków jest wzbudzenie w narodzie włoskim ufności, że Franciszek II przyrzeczeń swoich dotrzyma. Owoż historja lat 1820 i 1848, staje prawdomówna, ale w swéj surowości nieubłagana, z wyrokiem potępienia w ręku, wskazuje ciemnicę więzień, pokłady galer i topory katów, jako nauczające przestrogi, aby naród obietnicom nie wierzył. Choeiażby przeto dzisiejsze uręczenia z głębi serca pochodziły, jakże tylekroć zdradzoną i zabitą ufność wskrzesić? Wzbudzenie obumarłéj wiary jest jedną z najwyższych łask boskich i dziś więc cudu potrzeba, aby lud uwierzył w szczerość neapolitańskiego dworu. Ale na tém nie dosyć; do rękojmi, których domyślaliśmy się, że gabinet hr. Cavour żądać będzie, a mianowicie: zerwania z Austrją, odzyskania Wenecji i uznania nowonabytych posiadłości piemonckich, dzisiaj przybywa jeszcze, może najtrudniejsza, ale tak stanowcza, że dopóki ta otrzymaną nie zostanie, stan Włoch we względzie duchowym nosiłby w swém łonie zarody rozprzężenia i wielkiego moralnego upadku; oto, rząd sardyński wymaga, aby król neapolitański wyjednał u Ojca św. uznanie zasad jednolitéj narodowości włoskiéj i wprowadzenie w państwie kościelnem konstytucyjnéj ustawy. Te warunki wysłano do Neapolu. Hr. Cavour zapowiedział, że wtenczas gdy spełnionemi będą, ale wtenczas tylko, król Wiktor-Emmanuel ujrzy się w możności stanąć przed parlamentem i żądać zgody narodu na przymierze. Nim atoli w Portici tę szlachetną i pełną otwartości odpowiedź otrzymano, nadeszły ztamtąd do Turynu przełożenia, zdolne powiększyć jeszcze otchłań rozdzielającą obadwa rządy. Franciszek II, ulegając podstępnym radom, a podobno pragnąc tylko zyskać na czasie, chciałby przewłoką rokowań doczekać chwili, w któréj jaki nie przewidziany obrót rzeczy pozwoliłby na nowo schwycić całą pełność dawniejszéj władzy; z tą więc przebiegłością, na któréj nigdy s k r i b o m neapolitańskim nie zbywało, odświeżył przeszłoroczną, upadłą myśl związku włoskiego, myśl w nieszczęśliwéj chwili przez Ludwika Napoleona po Villafranca powziętą, a któréj Piemont, bez zabicia sprawy włoskiéj, przyjąć nie może. W tem zdradzieckiem przełożeniu, widocznie, kryje się podwójny zamiar: zyskania pochlebstwem spółczucia Cesarza Francuzów dla siebie i poróżnienia go z Piemontem. Wiktor Emmanuel nigdy się na taki związek nie zgodzi; gdyby najistotniejsze i najbliżéj obchodzące szczęście półwyspu przyczyny nic przeciw temu nie mówiły, dosyć spójrzeć na to co się w Niemczech dzieje, aby ten rodzaj politycznego urządzenia nazawsze potępić. Przed nie wielu dniami minister spraw wewnętrznych p. Farini oświadczył na izbie turyńskiéj, iż Włochy winny wdzięczność królowi, za nieusłuchanie rad przeciwnych połączeniu oddzielnych krajów włoskich, jakiémże czołem ministrowie Wiktora Emmanuela mogliby stanąć na parlamencie i zalecać niedołężny utwor związku Włoskiego, w którym Piemont byłby zawsze przegłosowany przez spółzwiązkowych? Jeżeli dziś Prusy walczyć muszą, mimo całą swą potęgę, mimo przewagę światła i prawości z podrzędnemi państwami niemieckiemi, jeżeli ich zacne dążenia rozbijają się o wsteczne i zbutwiałe zasady, jakże spodziewać się aby, w podobnym składzie rzeczy publicznéj, Piemont mógł wziąść górę nad swoimi spółzwiązkowymi? To rozdwojenie dróg, któremi oba rządy idą, nie doprowadzi do jednego celu, i albo Franciszek II będzie musiał zupełnie zerwać z dotychczasowymi doradzcami, albo Król Wiktór-Emmanuel otwarcie, na chwiejącą się szalę doli królestwa Obojga Sycylji, rzucić wagę swojego miecza. Czas nagli; czekać nie podobna; oto człowiek przywykły siać wiatry, a zbierać burze, złowrogi Mazzini zjawił się w Sycylji i wnet krzyżować począł działanie Garibaldiego i same jego ukazanie się na widowni politycznéj przejmuje zgrozą każde uczciwe serce; wywoływane przezeń republikanckie widmo oburzy i rządy i ludy, dla których prawa społeczne i zbawcze zasady tronów są święte. Może wieść o znajdowaniu się jego tak blizko Neapolu wpłynęła na przyśpieszenie czynu, na który długoby jeszcze czekać należało; król Franciszek II rozkazał zaniechać pracy nad nową konstytucją i wolał przywrócić i za obowiązującą ogłosić tę ustawę, którą narod w 1848 za własne dzieło uznał.— Tak więc półrocze lipcowe rozpoczyna nowy szereg działań, ale tak ważnych, ale tak groźnych, tak następstwami brzemiennych, że wytężona uwaga ludzkości zaledwo zdążyć za niemi podoła.

W Ł O C H Y.

PIEMONT. Turyn, *d. 20 czerwca.* W dalszym ciągu rozpraw nad pożyczką 150 miljonów, zabrał głos *p. Cabella.* Głosowanie za pożyczką nie jest wyrazem ufności dla ministrów, ale raczéj jest wyrazem niezbędnéj potrzeby. W obecnéj ostatecznéj chwili, nie chodzi bynajmniéj o ministerjalne przesilenia. Ile razy gabinet zapotrzebuje pieniędzy, nigdy mu ich nie odmówię, inaczéj postąpiłbym z innym gabinetem, któryby nie trzymał się polityki hr. Cavour. Wszakże pragnąłbym, aby miljony, które dziś udzielimy, do utworzenia Włoch posłużyły. Mówią, że karol Albert okupił smutnem doświadczeniem politykę odosobnienia, biorąc za godło owe wsławione słowa: Włochy wystarczą same sobie (L'Italia farà da se). Ale, m. panowie, każdemu z was wiadomo, dla czego to godło nie zwyciężyło; bo oparło się mimowolnie na rewolucji. Przez *odosobnienie* pojmuję dzisiejszy kierunek Garibaldiego, który z 1,000 ludzi zdobył Sycylję na 40,000; Garibaldi ma za sobą popęd rewolucyjny, którego nie chciał Karol Albert. Ale, co się stało stało się. Co do nas, ponieważ posiadamy przymierze z Francją, umiejmy je szanować. Nie sądźmy atoli, aby to przymierze spoczywało na pomocy francuzkiéj, bo zamieniłoby się w zależność; to przymierze powinno raczéj opierać się na zasadach wyznawanych przez Francją. Napoleon III, będąc synem rewolucji, nie może zaprzeć się swéj matki; przyjął on zasady 1789 r. Rewolucja stosowała zasady do jednostek, Napoleon je stosuje do narodów. Synowiec nie stracił danego mu przykładu przez stryja; tamten tworzył królów i upadł, ten zaś tworzy narody i żyć będzie. Mówca rozwodzi się następnie nad przyszłą polityką ministerstwa. Pragnie on jedności rządu, ale niechce jedności administracji. Centralizacja francuzka na nic nie przyda się we Włoszech; wówczas będziemy szczęśliwi, kiedy siły skupione Francji w Paryżu, będą rozlane we Włoszech, na Turyn, Genuę, Mediolan, Wenecję, Florencję, Rzym, Neapol, Palermo, te wielkie stolice półwyspu. Anglja niema centralizacji, a jednak jest jednym z najpotężniejszych narodów tylko ze swoją 26 miljonową ludnością.

P. Sartorelli oświadcza w niewielu słowach, iż głosuje za pożyczką i tłumaczy się z powodów.

Minister wojny *Fanti* składa szczegółowe objaśnienia o zamiarach tyczących się uzbrojeń i tłumaczy się z niektórych zarzutów.

Nazajutrz 29, w dalszym ciągu rozpraw *p. Pareto,* zabrawszy głos, oświadcza, że przyzwala na pożyczkę, ale nie idzie za tém, aby bezwarunkowo pochwalał postępowanie ministrów. Zwracając mowę do hr. Cavour, żąda aby wytłumaczył się ze swego postępowania, nim został ministrem; na uczynioną zaś uwagę, że popełnia anachronizm, p. Pareto w dość niejasnéj mowie oświadcza, iż chciałby aby Francja i Włochy były jednostajnie świecącemi meteorami, lecz aby jeden nie ćmił drugiego.

P. Mancini. Chciałbym na chwilę tylko zwrócić uwagę gabinetu na jedno z drgających pytań polityki. Po złożonych wyjaśnieniach wątpić nie można o konieczności pożyczki, nie będącéj, właściwie mówiąc, powiększeniem długu, ale tylko jego zmianą. Członkowie oppozycji nie odmawiali pożyczki, wyrazili tylko niejaką wątpliwość co do jéj użycia. Ale rząd po szczęśliwie ukończonéj wojnie, po złączeniu w jędną całość połowy Włoch, po doprowadzeniu naszych nieprzyjaciół do bezsilności, po zjednaniu współczucia Europy może powiedzieć, jak Scypjon do swych przeciwników: Idźmy do Kapitolium złożyć dzięki bogom nieśmiertelnym. Co do mnie, pokładam ufność w gabinecie i sądzę, że przedstawiam przekonanie całego narodu. Ale muszę zapytać ministrów o niektóre szczegóły spełniające się dziś na południu Włoch, w rodzinnym moim kraju. Każdy błąd, w obecnych okolicznościach, mógłby narazić na upadek tę sprawę, dla któréj ponieśliśmy tyle ofiar. Człowiek, którego zasiadanie w téj izbie będzie dla niéj wiecznym zaszczytem, wskrzesił cuda Termopylów. Rząd, który słusznie nazwano przecznikiem Boga, chce dziś stanąć obok rządów wolnych. Sycylja okrzyknęła Garibaldiego swoim wybawcą, a jednak przyganiano czynnościom tego męża, którego mądrość polityczna wyrównywa wojennym przewagom. Szczególniéj pomawiano dekret rozdziału ziem narodowych pomiędzy obrońców ojczyzny. Zdawało się niektórym upatrywać w nim zmorę socjalizmu; należy błąd ten obalić i okazać, że dyktator wykonał tylko jedno z dawnych praw sycylijskich; bo uchwała 1816 postanowiła, aby ziemie narodowe, zamiast oddania ich gminom, lub jakimkolwiek zakładom, które zawsze najgorzéj gospodarzyły, rozdzielić między wieśniaków. Garibaldi zaś dał tylko przed nimi pierwszeństwo obrońcom ojczyzny. W Neapolu, rząd, który z takim uporem odrzucał rady wielkich mocarstw i tego, który z taką godnością przedstawiał Włochy na kongresie paryskim, ten rząd, winą którego Austrja panuje jeszcze w Weronie i zagraża Włochom, który zbombardował drugie miasto królestwa, który zhańbił dzielne wojsko upakarzającą kapitulacją, który wyczerpawszy wszystkie środki nagle i nieopowiednie ogłasza swoje przymierze z Piemontem, przeklinanym przezeń od lat dwunastu. Pytam was i Włochy czy to jest moralnem i uczciwem? Sumienie Europy już na to odpowiedziało. Pozory nawrócenia, otworzą tylko dla tego kraju nową erę nieszczęść i zgotują czwartemu pokoleniu podobnąż dolę, jakiéj trzy poprzedzające uległy. Zachowanie się ludu neapolitańskiego, w dniu ogłoszenia konstytucji, dowiodło co o niéj myśli. Rząd neapolitański sam z siebie bezsilny, czuje iż stracił wszelką wiarę; dla tego to wyciąga rękę do Wiktora Emmanuela, aby wybłagać u niego odrobinę tego uroku, który otacza prawdziwego i jedynego władcę ziemi włoskiéj (brawo). Nie należy, ażeby polityka gabinetu dotąd włoska, zamieniła się na politykę ambicji, bo wówczas ojczyzna włoska, którą widzieliśmy już bliską wskrzeszenia, byłaby własnemi naszemi rękami wtrąconą nazawsze do grobu (brawo). Stosunki nasze z Neapolem zamknąć należy jednem słowem „wstrzymać się.“ Nie zbędzie zapewne na przeciwnych radach, ale radzono nam także odrzucić przyłączenie Włoch środkowych, mieliście jednak odwagę nieusłuchać. Nie należy dozwolić, aby na tę wyzutą, ze wszelkiéj wiary koronę padł choć najlżejszy promyk blasku jakim jaśnieje korona Wiktora-Emmanuela. Nie chcę narażać prezesa rady na niewczesne oświadczenia, ale niech jednem słowem, wszyscy je zrozumiemy, zaspokoi nasze sumienia i zapewni, że gabinet nigdy polityki włoskiéj nie odstąpi. (długie oklaski.)

Ministr spraw wewnętrzych p. *Farini.* Piérwszy to raz podobno objawia się taka jednomyślność w przedmiocie téj wagi, lecz muszę odpowiedzieć na niektóre przestrogi, aby izba mogła głosować z zupełną ufnością. Główny zarzut ściągał się do zbytecznéj, z naszéj strony, wiary w dyplomację i że więcéj opieramy się na przymierzach, niż na siłach ludowych. Wołają na nas: „uzbrojcie miljon Włochów; linja prosta jest najkrótszą, a więc naprzód!“ Wszakże zaprzeczyć nie podobna, że przed laty, kiedy cała Europa hołdowała reakcji, jeden tylko rząd królewski nietylko utrzymywał zasady konstytucyjne, ale je ciągle rozwijał i wbrew radom całéj Europy, bronił praw państwa przeciw roszczeniom Rzymu. Przypomnijcie sobie, że stawiliśmy opór Austrji, wówczas kiedy panowała nad Niemcami, kiedy ją wspierały mocarstwa północne. Nasza polityka nie była trwożliwą, kiedy ponieśliśmy chorągwie piemonckie do Krymu, w jedynym celu przygotowania wojny Włoskiéj, nie była trwożliwą, kiedy drobne nasze państwo, na kongresie paryskim, zaskarżyło Austrję przed Europą. Po niespodzianym pokoju w Villafranca, polityka nasza pozostała niezmienną. Obecny gabinet nie jest odpowiedzialnym za to, co się wówczas działo, ale mogę zaświadczyć, iż czyniono wszystko, co tylko było możliwem, aby ocalić obwód mantuański. Rząd słusznie się chlubi, że po Villafranca nie poszedł za radami udzielanemi przeciw przyłączeniu. Żądamy u izby niech z przeszłości o przyszłości sądzi. Główna różnica między nami i przeciwnikami naszymi na tém należy: zarzucają nam, iż raczéj opieramy się na przymierzu francuzkiem, niż na rewolucji. Jeżeli rozumiecie przez rewolucję siłę zbiorową, łączącą się często z gwałtem, nie trzymamy z rewolucją; rząd nie może opierać się na środkach, które należy zostawić spiskom. Gdziekolwiek objawi się uczucie narodowe, rząd je nie tylko szanuje, ale mu sprzyja. Jeżeli chcecie uosobić rewolucję zewnątrz narodu, odrzucimy ją, bo chcemy pozostać uczciwymi. Na nas leży odpowiedzialność za dolę narodu; ta odpowiedzialność uzbraja nas prawem powściągnienia tych, którzy w najlepszych zamiarach, chcieliby nas tam zaprowadzić, dokąd w obecnych warunkach Europy, pójść nie możemy. Nie pozwolimy pociągnąć się mimowolnie, nie poddamy się rozkazom żadnego spisku, który chciałby postawić własną wolę i namiętność, na miejscu woli narodu. Niektórzy utrzymując, że nie jesteśmy zdolni oprzeć się radom przyjaźnego nam narodu, mówią, że Francja, wkraczając do Włoch, więcéj potrzebowała nas, niż sama nam była potrzebną. Francja chciała rozerwać koalicję, o któréj zamyślano i zapewnić sobie sprzymierzeńców. Może w tém być nieco prawdy, ale nigdy nie uwierzę, abyśmy więcéj byli potrzebni Francji niż ona nam. Deputowany Mancini niech będzie przeświadczony, że gabinet nie uchybi, w obecnych okolicznościach, swoim obowiązkom; ale byłoby niebespiecznem dla dobra kraju, mówić o tém więcéj, proszę go zatem, aby nie czynił nam dalszych pytań. Daliśmy początek narodowemu ruchowi; jesteśmy na czele części narodu, jesteśmy odpowiedzialni przed całym narodem. Powinnością naszą jest opierać się namiętnościom i niecierpliwości. Jesteśmy zjednoczycielami, nie zdobywcami, ale potrafimy zawsze uszanować wolę ludów. Taką była nasza polityka w przeszłości; taką zostanie na przyszłość, jeżeli izba nie cofnie nam zaufania (brawo).

Po kilku jeszcze przemówieniach izba przystąpiła do głosowania; prawo pożyczki przyjęto jednomyślnością; bo na 218, znalazły się tylko 3 głosy przeciwne.

Na posiedzeniu poobiedniem *p. Depretis* żąda, aby izba roztrząsnęła prośbę Mediolańczyków, zniszczonych przez wojnę. Przyjęto.

P. Chiaves przekłada, że mieszkańcy przedmieść mediolańskich dopominają się o wynagrodzenie za zburzone domy przez wojsko Sardyńskie w 1848. Chodzi o 2 miljony, których Austrja nie chciała wypłacić, mimo przyjęty warunek w traktacie 1849, w skutek którego Piemont zaliczył Austrji 75 miljonów.

Komisja radzi odesłanie téj prośby do ministrów spraw wewnętrznych i zagranicznych.

P. Castellani-Fantoni mówi: Po wyprawie 1848 wojsko Sardyńskie cofnęło się pod mury Mediolanu, gotując się do obrony miasta. Rada wojenna postanowiła zburzyć część domów w widoku obrony. W Mediolanie znajdował się komitet obrony. Nie wiem, czy zasięgano jego zdania, ale przez noc zbito 75 domów. Austrjacy zajęli Mediolan. Opłakany stan 400 rodzin poruszył nawet ich wrodzoną dzikość i Radecki wyznaczył kommisję dla ocenienia strat. Prace rzeczonéj kommisji musiały przeciągnąć się i posłużyły za powód Austryjakom do wybierania wszelkiego rodzaju poborów. We wstępach do wszystkich praw podatkowych przytaczano konieczność tego wynagrodzenia: było to uprawnieniem należności przedmieszczan. Traktat pokoju wymienił także zniszczenia wojenne, które Austrja miała wynagrodzić. Kommisja zakończyła swą pracę i obliczyła szkody na 2,200,000 franków. Ale wyższa władza nie wydała rozkazu do wypłaty; w okolniku zaś tajemnym oświadczyła, że płacić nie będzie, gdyż duch rewolucyjny Mediolańczyków na to nie zasługuje. Zalecono jednak, aby głośno nie odmawiać, lecz ciągle zwlekać. Dopiéro w 1855 wręcz oświadczono, że rząd nie chce płacić. Na 427 rodzin jednę tylko wynagrodzono, bo była niemiecką; wielu z tych nieszczęśliwych odebrało sobie życie z rozpaczy; spodziewali się, tyle ucierpiawszy za sprawę Włoską, lepszych dni dożyć. Pełnomocnicy Zurichscy mieli rozkaz zająć się tą sprawą i położyć ją w rachunku, ale 1 marca minister wojny zapowiedział proszącym, iż nic dla nich uczynić nie podobna. Wiele tu mówić nie potrzeba; rząd prawy uczynił wywłaszczenie, na który tém bardziéj spada obowiązek wynagrodzenia, że do wszystkich swoich praw powrócił. Nasz rząd nastąpił po austryjackim, powinien więc spełnić jego zobowiązania. Może kto powiedzieć, że należało im odebrać wynagrodzenia od Austrji, która jego słuszność przyznała: ale to sztuka jak wydobyć co od takiego rządu? (ogólne zadowolenie). Mieliśmy w Zurich dopominki znacznych summ od Austrji. Francja radziła układ ryczałtowy. Nasz rząd, choć ubocznie, otrzymał wynagrodzenie; powinien więc zapłacić. Dodam jeszcze słów kilka: szanować należy tę wielką polityczną zasadę: narod będzie jeszcze za tymi, którzy za nim walczą. Nasi przeciwnicy odwołują się ciągle do interesów materjalnych; dajmy im do zrozumienia, że wolność i tym interesom sprzyja, aby nie żałowali, iż wolność stała się ich udziałem.

Minister spraw wewnętrznych *p. Farini*: czyta traktat 1849, z którego okazuje się, że Austrja wzięła pieniądze dla zapłacenia właścicielom zburzonych domów; nie mają więc oni ścisłego prawa dopominać się tejże wypłaty u obecnego rządu. Ale przemawia za nimi słuszność i ludzkość i gabinet wniesie prawo na izbę, która podług swego widzenia zapłatę przeznaczy. Co do przyczyn politycznych, nie mogę na nie przyzwolić. Przedmieścia mediolańskie ucierpiały, ale i wszędzie cierpiano; uprzedzam izbę, że odbierze wiele podobnych próśb, nie należy więc okazywać zbytecznéj łatwości. Wolność i uczucie własnéj godności są jedynie szlachetnemi namiętnościami, one tylko tworzą wolne narody.

P. Chiaves trwa w przełożeniach kommisji, które przyjęto.

Posiedzenie zamknięto o godzinie 6-téj.

30 czerwca. Korespondent dziennika *Le Nord* utrzymuje, że odpowiedź gabinetu turyńskiego na oświadczenie rządu neapolitańskiego, iż pragnie wejść z Piemontem w przymierze, ułożona była w następnym duchu. Jeżeli jest możliwem dla króla neapolitańskiego zerwać tylko pozornie, ale rzeczywiście wszystkie węzły, łączące go z Austrją, jeżeli jest dla niego możliwem udzielić i skłonić do przyjęcia podobnych-że rad w Rzymie; jeżeli jest dla niego możliwem przyjąć nie pozornie tylko, ale w rzeczywistości *politykę włoską*, mającą za cel zupełną niepodległość Włoch i jéj konstytucję na podstawach narodowych; jeżeli nakoniec jest możliwem, aby ręka wyciągana dziś do Wiktora-Emmanuela była równie, jak ręka tego króla, ręką ludu włoskiego, nie zaś ręką z nim walczącą, wówczas, ale tylko wówczas, rząd sardyński mógłby przyjąć przymierze żądane, oraz bronić tego przymierza w Parlamencie.

W saméj rzeczy król Wiktor-Emmanuel, przedstawiciel dobra, i przekonań swego ludu, monarcha konstytucyjny, nie może wziąść na siebie odpowiedzialności, za przyjęcie przymierza, które, aż dopóki doświadczenie inaczéj nie nauczy, sprzymierzyłoby go z zasadami wbrew przeciwnemi tym, których zobowiązał się bronić i które stanowią jego siłę, gdy tymczasem nie mógłby wystąpić jak rękojemca nowéj polityki Franciszka II. Owóż, niepodobna mu dać takiéj rękojmi, dopóki sam nie otrzyma jéj od Franciszka II, co do szczerości zaszłéj zmiany. Te rękojmie tém są niezbędniejsze dla rządu sardyńskiego, iż stanie przeciw niemu i przeciw przymierzu, zawrzeć się mającemu, nieufność, z jaką mniemanie powszechne przywykło przyjmować ustępstwa czynione przez dynastję burbońską.

Z tego widać, że odpowiedź kroi do żywego, i słusznie. Wykazuje ona prawdziwą przeszkodę, jaka powstaje nie tylko w królestwie włoskiem, ale nawet w samym Neapolu, przeciw liberalnemu nawróceniu się rządu neapolitańskiego, to jest powszechna niewiara. Ta niewiara, którą aż nadto nakazuje dziejowe doświadczenie, zasilona świeżo została przez wiarołomstwo burbońskie hr. Montemolin.

KRÓLESTWO OBOJGA SYCYLJI.

Neapol, 25 czerwca. Franciszek II jeszcze nie wyzdrowiał. Młoda królowa, pogrążona w smutku, całe dni przepędza we łzach. Wczoraj i zawczoraj nikogo nie przyjmowano w pałacu, wyjąwszy p. Mazza, który miał z królem dwugodzinną rozmowę. Ks. Ischitella przyjeżdżał do dworu, ale nie był przyjęty. Podobnież i ks. Filangieri. Mniemanie o jego chciwości jest tak powszechne, że każdy zapytuje, czy nie dosyć jeszcze nazbierał pieniędzy, że ciągle wciska się do dworu. Sławna jego rada, aby nie ustępować *braciszkom*, imie którém urągając się nazywał liberalnych, pozbawiła Franciszka II Sycylji. Czyż jego obecność u dworu nie pozbawi króla i Neapolu? Wkrótce się to wyjaśni.

Dzienniki podają pobieżną wiadomość o nowych ministrach i tak: Prezes rady, *p. Spinelli*, był ministrem i deputowanym w 1848; wówczas poruczono mu układ konstytucji, którą wnet cofnięto. Nie mógł dokazać, aby jego prawdziwie liberalne zasady przemogły, usunął się więc, w sposób najzaszczytniejszy i odtąd zamknął się w domowem zaciszu.

Minister skarbu *p. Manna* już raz w lepszych czasach spełniał ten urząd, był członkiem przemijającego gabinetu, w którym zasiadali Scialoja, Poerio, Carlo Troja, Conforti, i inni zwolennicy, jak on, patryotycznego stronnictwa, wnet gwałtownie rozproszonego, z pomiędzy zaś jego członków niektórych ciężko prześladowano. P. Manna uchodzi za człowieka równie uczciwego jak światłego. Jest on jednym z najznakomitszych pisarzów w przedmiotach nauk społecznych.

Minister wyznań książe *Torella*, również był ministrem w 1848. Popadłszy w niełaskę niedawno jeszcze, bo przed 3 miesiącami, był więziony.

Minister robót publicznych *p. La Greca*, człowiek zdolny, liberalny, dawny deputowany a nadto znający z gruntu swój przedmiot; długo pracował nad drogami komunikacji w ogólności, a szczególnie nad kolejami żelaznemi.

Minister spraw wewnętrznych *p. Del Re* stanowczo niczem nie odznaczył się; znany jest tylko jako wytrawny wyższy urzędnik, w rozmaitych poruczanych mu gałęziach służby.

Minister wojny *p. Ritucci* jest znakomitym żołnierzem, pełnym odwagi i niezachwianéj prawości. W 1848, dowodząc 2 pułkiem strzelców przeszedł rzekę Po, razem z pp. Pepe, Ulloa, Cosenz, Assanti i innymi, mimo piorunujące rozkazy, nadesłane z Neapolu. Przez kilka miesięcy, przyczyniał się do obrony Wenecji i zasłużył, co już jest najwyższą pochwałą, ufność i poważanie osobiste p. Manina. Nakoniec, ulegając powtórnemu rozkazowi Ferdynanda II, odprowadził pułk swój, w zupełnym porządku, naprzód do Rawenny a następnie do Neapolu.

Minister marynarki admirał *Garofalo* dobry marynarz i człowiek nieskazitelny, od wielu lat rządzi admiralicją, a chociaż jest w sędziwym wieku, bo ma lat 75, uchodzi za dobrego, w swoim wydziale, rządcę. Pod panowaniem Murata, gdy w sprawie Caracciolo, Nelson zaćmił swą sławę występując tak niegodnie, odprowadził on z prawdziwém bohaterstwem, mimo straż morską angielską, z Bai do Neapolu korwetę *Cerere*, poprzeszywaną kulami, ale odprowadził. Po téj przewadze, która mu z rąk Murata przyniosła ozdobę Legii honorowéj, uchylił się od spraw rządowych i pozostał w ukryciu.

Minister spraw zagranicznych *p. de Martino*, jeden z mężów stanu, najdzielniéj skłaniających dwór neapolitański do zmiany systematu, był dawniéj jeneralnym konsulem w Marsylji, posłem w Rzymie, gdzie go zastąpił komandor Caraffa, który świeżo wyszedł z gabinetu.

Jeżeli wiadomość o zburzeniu 12 gmachów politycznych i spaleniu archiwów jest dokładna, przyznać należy, że komitet rewolucyjny wywiera potężną władzę. Nie jest to rzecz błaha nakazać prawie jednocześnie napad na domy tak odległe od siebie i w rozmaitych częściach miasta leżące, bronione przez wojsko, zbirów i licznych ajentów rządowych.

Ogłoszono tu następny manifest królewski:

„Pragnąc dać ukochanym poddanym naszym dowód naszéj najwyższéj przychylności, postanowiliśmy udzielić królestwu rząd konstytucyjny, reprezentacyjny, zgodny z zasadami włoskiemi i narodowemi, a to dla zapewnienia na przyszłość bespieczeństwa i pomyślności, oraz w zamiarze ściślejszego jeszcze skojarzenia węzłów, łączących nas z ludami, do rządzenia któremi Opatrzność nas powołała. Tym końcem przedsięwzięliśmy następne postanowienia:

1) Udzielamy powszechne przebaczenie za wszystkie występki polityczne, aż do dziś dnia popełnione. 2) Poruczyliśmy komandorowi Antonio Spinelli utworzenie nowego gabinetu, który uzupełni, w najkrótszym przeciągu czasu artykuły statutu na zasadzie reprezentacyjnych ustanowień włoskich i narodowych. 3) Zawartą zostanie ugoda z J. K. Sardyńską M. co do wspólnych stosunków obiedwóch koron włoskich. 4) Chorągiew nasza będzie odtąd ozdobiona trzema barwami narodowemi włoskiemi, w trzech pasach prostopadłych, zachowując zawsze we środku herb naszéj dynastji. 5) Co do Sycylji, udzielimy instytucji reprezentacyjne, odpowiedne zadość uczynieniu potrzebom wyspy i jeden z książąt naszego królewskiego domu będzie jéj Wicekrólem.

„Portici 25 czerwca 1860.

(podpisano) Franciszek II.“

Skoro p. de Martino powrócił, na d. 20 czerwca, do Neapolu i doniósł stanowczą odpowiedź cesarza Napoleona, że królowi nic nie pozostaje, tylko szukać ocalenia w nadaniu konstytucji i zawarciu przymierza z Piemontem, wnet zwołano radę tajną, na któréj objawiły się najsprzeczniejsze zdania. Królowa-matka, książe Trani, ks. biskup. del Galli, p. Troja, a nawet ks. Filangieri stanowczo odrzucali wszelkie ustępstwa; przeciwnie, stryjowie królewscy najmocniéj skłaniali na chwilę zachwiany przychylał się na tę stronę, ale wnet zgubny wpływ przeważył; król o żadnych zmianach słyszeć nie chciał i nawet stryjów puszczać do siebie nie kazał. P. de Martino ciągle nastawał na to co z Paryża przywiozł i rozpoczęła się ta długa sześciodniowa walka chorobą królewską zwana. Naboleśniejszym warunkiem było przymierze z Piemontem; król trwożył się w sumieniu, czy może wchodzić w jakie umowy z wyklętym i dla tego p. de Martino jeździł do Rzymu dla wyjednania dyspensy. Wszakże mimo to wszystko, król wahał się ciągle, aż nakoniec hr. Syrakuzy zaklął barona Brenier, udać się do Portici i ocalić koronę, dopóki jeszcze można; ulegając téj prośbie, poseł francuzki żądał posłuchania i był przyjęty. W skutek téj rozmowy, wyżéj przytoczony manifest, otrzymał podpis królewski.

Dziennik *l'Opinion Nationale* wyraża swoje przekonanie o wartości ustępstw Franciszka II, w tych słowach: „Jeśliby można przypuścić, że król neapolitański jest szczerym w swoich, acz późnych, ustępstwach, należałoby je przyjąć z wdzięcznością. Ale czy jego dobra wiara jest prawdopodobną, czy jest możliwą? Wychowany w tradycjach najczystszego absolutyzmu, syn ojca absolutysty, opanowany przez macochę, co czyni, w téj chwili Franciszek II? Oto, przez rozpaczliwe rzuty usiłuje zatrzymać na swéj głowie, spadającą koronę; ustępuje przed naciskiem wypadków; jest pokonany, ale nie przekonany; wiąże się dziś ze sprawą swobody i niepodległości, ale aby ją zdradził; zwołuje dziś ministrów liberalnych dla sporządzenia sobie z nich puklerza przeciw rewolucji; ale niech tylko jaki zwrót szczęśliwy dla Austrji objawi się we Włoszech, niech Piemont przegra bitwę nad Mincio, niech Francja znajdzie jaką przeszkodę do wdania się, wnet Franciszek II poszle swój gabinet na galery zająć miejsce p. Poerio, dawnego ministra jego ojca. Nie wierzymy w te przedśmiertne nawrócenia, wywołane klęską i które dopóty tylko trwają, dopóki trwa nieszczęście.

Franciszka II nawróciło zwycięztwo Garibaldiego. Niech mu powinie się noga pod Messyną, lub w Kalabrji, czy znajdzie się choć jeden człowiek na świecie, coby nie domyślił się w co obróci się dzisejszy liberalny zapał króla Franciszka? Król neapolitański nie jest człowiekiem dobréj wiary i być nim nie może; ogłoszona przezeń amnestja jest zasadzką, jego liberalna konstytucja, jest oszukaństwem, jego przymierze z Piemontem jest kłamstwem; nie nawidzi on Piemontu i najdroższem życzeniem jego serca jest widzieć Austryjaków w Turynie. Te wszystkie spóźnione ustępstwa mają tylko jedno znaczenie: oto iż czując swoją niemoc obecnego oporu, chciałby zachować możność zdradzenia późniéj i w czasie upatrzonym. Gabinet turyński z jednéj, a Garibaldi z drugiéj strony popełniliby błąd nieprzebaczony, dając się uśpić tak widocznem udaniem; ale nie lękamy się tego; Włochy są dziś posłuszne wielkiéj i płodnéj myśli: niepodległości, jedności. Ta myśl jest nową, potrzebuje więc nowych, a nadewszystko szczerych narzędzi.“

PAŃSTWO KOŚCIELNE.

Rzym, *15 czerwca.* Korrespondenci gazet *warszawskiéj* i *codziennéj* podają zajmujące szczegóły o jenerale Lamoriciére i o wojsku znajdującem się pod jego dowództwem. Powtarzamy je w tem miejscu z tem większą skwapliwością, iż dochodzą nas wieści że sąd nasz o jenerale Lamoricière jest namiętny i że chętnie chwytamy każdą zręczność do ubliżenia jego sławie. Tak nie jest; Kurjer usiłuje odbijać wierny obraz polityki współczesnéj i dla tego największą część wiadomości czerpie albo z aktów urzędowych albo z rozpraw parlamentarnych. Kiedy jenerał Lamoriciére obecny ruch we Włoszech, nazwał nowym *islamizmem*, podaliśmy jego odezwę w któréj się te wyrazy znajdują, gdyż był to akt urzędowy; kiedy hr. Cavour wojsko zbierające się pod chorągwie jenerała Lamoricière nazwał dziką *hordą* powtórzyliśmy te wyrazy, bo wyszły z ust pierwszego ministra przodkującego dziś państwa włoskiego, chociaż nie wierzyliśmy ani w trafność wyrażenia użytego przez jenerała ani w sprawiedliwość słów ministra. Po tem ostrzeżeniu, które zdało się nam być potrzebnem, przytaczamy po niżéj doniesienie korrespondentów:

„Mnóstwo od niejakiegoś czasu krążyło pogłosek o jenerale de Lamoricière. Mówiono naprzykład o nieporozumieniach zaszłych między nim a rządem papieskim, i o potrzebie podania się niezwłócznie do dymissji. Głoszono takoż, jakoby jenerał był ścigany przez licznych wierzycieli i jakoby rząd papieski ujrzał się w konieczności zapłacenia 70,000 szkudów za niego. Ten ostatni zarzut, powtórzony przez większą część nieprzychylnych jenerałowi dzienników, jest wierutnym fałszem. Jenerał, przyzwyczajony do żołnierskiego, obozowego życia, nigdy nie był rozrzutnym i marnotrawnym, a zadłużyć się nie miał potrzeby, albowiem żona jego jest bardzo bogatą, chociaż sam przez się mało lub nic nie ma. Co się zaś tyczy kwasów z rządem, to i w tém prawdy dostrzedz nie podobna; jenerał bowiem jest całkiem niezależnym od kardynała Antonellego, Papież mu całkowicie zaufał, sam on rozporządza wszystkiem, z nieograniczoną władzą, a nareszcie, kiedy ofiarował ramię swe Ojcu ś., wiedział dobrze, iż wszystko wypadnie mu tworzyć i organizować, wiedział iż wojsku, którem będzie dowodził, brak jednolitości, i przeto był z góry uprzedzony o nieuniknionych trudnościach swego nowego zawodu. Gdyby zaś spostrzegł był całkowite niepodobieństwo wywiązania się chlubnie z włożonego na siebie obowiązku wątpię, ażeby był imie swe i zyskane w Afryce wawrzyny na szwank oczywisty narażał. Słyszałem niedawno z ust jenerała de Lamoricière samego, iż ma najlepsze nadzieje i że czuje wielki pociąg do osoby Piusa IX. Papież ze swojéj strony pokochał go niezmiernie, i świadczy mu nadzwyczajne względy; kiedy jenerałowa przybyła tutaj, z krewną swoją margrabiną de Vignacourt, siostrą monsignora de Mérode, Ojciec święty sam ją oprowadził po Watykańskiéj galerji, czego dla żadnéj panującéj osoby nigdy nie uczynił. Jenerał pracuje szesnaście godzin na dzień, ilekroć nie objeżdża załogi po miastach i miasteczkach kościelnego Państwa rozłożone. Organizacja wojska idzie tępo, ale w zadawalniający sposób; jenerał niepospolity rozwija w niéj talent. Ma on zamiar utworzenia obozu pod Spoleto, miastem środkującém między Umbrją, Marchią ankonitańską i prowincją rzymską. W Macerate w pół drogi do Ankony, znajduje się 370 Irlandczyków, z którymi nie mało ma kłopotu. Ci przypominają całkiem naszych chłopów, tak z natury jak z powierzchowności. Więcéj tylko piją, i częściéj się biją. Ciągła ta pijatyka i bójki niepokoiły tak dalece mieszkańców Maceraty—ile że Włosi są najtrzeźwiejszym w Europie narodem, i używają nożów lecz nigdy pięści,—że podali prośbę do rządu, ażeby ich od Irlandczyków uwolnił i cofnął takowych z miasta. Jakoż jenerał chcąc żądaniom tym zadość uczynić, wydał rozkaz by przeniesieni byli do Rzymu, gdzie się jednak słusznie obawiają, by się nie wszczęły zwady między nimi a francuzkimi żołnierzami. Ochotnicy ci nie chcieli żadną miarą mieć innych dowódców oprócz *gentlemenów* ze swego narodu. Tymczasem takowych wielki brak czuć się daje. Monsignor Howard, Irlandczyk prałat nadworny papieski, posłany do nich, wymógł nareszcie, że tymczasowo zgodzili się na włoskich oficerów. Ofiarowano dowództwo nad tymi ochotnikami młodemu księciu *de Ligne*, który się w Dublinie wychował; ale książe odmówił stanowczo. Formuje się też pułk bawarski. Widziałem Bawarczyków po przybyciu ich do wiecznego miasta, a zanim jeszcze mundur przywdziali, nosili jednostajne granatowe kurtki i słomiane kapelusze z trzema wstążkami, żółtą, czerwoną i czarną. W Viterbo jenerał formuje nadto pułk szwoleżerow, z samych Niemców złożony. Dowodzić nim będzie hr. *Palfy*. Dotąd niemasz jak tylko 72 żołnierzy. Podporucznikiem jest pomieniony ks. *de Ligne*. Mówiono tutaj wiele—a dzienniki tego nie zamilczały,—o manifestacjach legitymistowskich w Rzymie. Wieść ta jest mylną co do miejsca. Cóś podobnego nastąpiło w Viterbo. Jest tam około trzydziestu dwóch młodzieży z najdawniejszych francuzkich rodzin. Panowie ci u stołu, gdzie chętnie przesiadują, mieli kilkakrotnie wnosić zdrowie Henryka V, mieli nawet sarkać głośno na cesarza, za co energiczną dostali naganę od jenerała de Lamoricière. Panowie ci, przypominający cokolwiek przed rewolucyjną francuzką szlachtę, prowadzą, jak wieść niesie, życie mało budujące i licujące z poważną sprawą, jakiéj bronią. Jestto jednak niedogodność nieodłączna od różnorodności żywiołów, z jakich się składa wojsko papieskie, każdy naród przynosi swe wady, nałogi, przesądy. Każdy też wzięty oddzielnie i w większéj liczbie, byłby może wyborną podporą i obroną dla stolicy apostolskiéj, ale wszystkie te narodowości razem pomieszane, azali potrafią nabyć jakiejkolwiek wartości zbiorowéj? Azali nadewszystko jenerał de Lamoricière będzie w stanie nadać im jednolitość na jakiéj najbardziéj im zbywa? Może być wprawdzie, iż wojsko, wyćwiczone przez doświadczonego wodza, obyć się zdoła bez téj jednolitości.“

Korrespondent Gazety codziennéj podaje inną przyczynę wydalenia nowo zaciężnego wojska z Rzymu. Oto są jego słowa; „Dzienniki legitymistyczne donoszą, iż nowe wtargnięcie, wolontarjuszów w granice państwa Papieskiego, było powodem opuszczenia Rzymu przez nowo tworzące się wojska. My znamy przyczynę inną, któréj dotąd, o ile nam się zdaje, nie zamieszczono w żadnym organie prassy publicznéj. Przed kilku dniami, kilkunastu oficerów ze sztabu naczelnego wodza, przyszłéj armji stanów kościelnych, zebranych w *Caffe Nuovo* na rogu placu S. Lorenzo i ulicy Corso, podochocili sobie uczciwie. Rozmarzeni trunkiem i gorącą rozmową, wykrzykiwać poczęli obelgi przeciw cesarzowi Francuzów i wznosić toasty na cześć Henryka V. Generał Goyon, który mieszka w tymże samym pałacu *(Ruspoli)* o schody wyżéj po nad piętrem, gdzie scena ta miała miejsce, uwiadomiony, natychmiast chciał naprzód aresztować szaleńców, ale po namyśle wolał zażądać z Paryża telegraficzną drogą rozkazów szczegółowych. Skutkiem tych ostatnich, wydalono wojska z Rzymu pod zakazem przekraczania dwudziesto pięciu-milowego obwodu (trzy mile i pół polskie); wychodzący, ma się rozumieć nie żołnierze, zemścili się, zapisawszy wszystkie prawie mury, poblizkie kazern francuzkich, wykrzyknikami: „Niech żyje Henryk V.“ *(G. W. n. 168 G. C. n. 169).*

WYPRAWA GARIBALDIEGO.

Dekreta dyktatorskie następują po sobie w nieprzerwanym ciągu; jednym z nich nakazano, przy zburzeniu twierdzy Castellamare, zachować zamek Lucio, broniący miasto od morza; wkrótce też ma być na nowo opatrzony w działa. Inny dekret przepisuje zachowanie warowni miasta Castellamare, położonego o 30 kilometrów od Palermo, ku południowi. Wielce dogodne jego położenie, dozwoli umieścić w nim skład artyllerji i inżynierji. Już i teraz urządzono tam fabrykę prochów i ładunków. Służba remontu działa już od 22 czerwca. Wybrano pewną liczbę koni i wnet uzupełniać poczęto chorągwie jazdy. Zaciągnęła się pod nie pewna liczba podoficerów mających po kilka lat służby, wybornych jeźdźców.

W urzędowym dzienniku wychodzącym w Palermo, znajduje się następny dekret:

„*Włochy i Wiktor-Emmanuel.*

„Zważywszy, iż w połączonych już krajach włoskich, lub mających połączyć się w jeden naród, pod berłem wspaniałomyślnego króla Wiktora Emmanuela, powinny upaść dawne zawady wzniesione w czasach spólnéj niewoli i przeszłych politycznych podziałów:

Art. 1. Ogłasza się zupełna swoboda żeglugi w portach i zatokach sycylijskich, dla płodów i wyrobów krajów włoskich, połączonych pod berłem króla Wiktora-Emmanuela. Art. 2. Sekretarze stanu spraw zagranicznych i skarbu porozumieją się co do ułożenia przepisów wykonania niniejszego dekretu.

Palermo, 22 czerwca.

podpisano: *dyktator Garibaldi.*

kontrasygnowali: *Pisani. F. Crispi.*“

Innym dekretem pobieranie żołdu i żywności, przez wojsko sycylijskie, porównane jest z pobieranemi w państwach króla Wiktora Emmanuela.

Podajemy tu nazwiska więźniów stanu uwolnionych z twierdzy Castellamare, po wyciągnieniu z niéj wojsk neapolitańskich: baron Giovanni Riso, książę Salvatora di Monteleone, książę Franciszek Giradinelli, książe Corrado Niscemi, kawaler Giovanni di S. Giovanni, książe Leopoldo Caesaro, p. D. Ottavio Lanza z książąt de Trabia i ksiądz Olivetano.

Potwierdza się przybycie Mazziniego do Palermo 23 czerwca.

Dziennik *l'Opinion-Nationale* donosi, że przed kilku dniami wielu oficerów angielskich przejeżdżało przez Paryż, udając się do Sycylji dla zaciągnienia się pod dowództwo Garibaldiego.

Ci młodzi entuzjaści sprawy włoskiéj, z których jeden jest kapitanem i synem dowodzącego admirała, nie wahali się opuścić świetne stanowiska dla zaszczytu służenia pod bohaterem włoskim.

P. Bertani jest bliskim zawarcia pożyczki 45 miljonów z domem Bellinzaghi, na rachunek Sycylji. Obligacje mają być wypuszczone po 85 za sto i wylosowane w ciagu lat 15.

F R A N C J A.

Paryż, *1 lipca.* Znowu kilkunastu młodzieńców najstarożytniejszych rodów francuzkich, udało się do Rzymu pod chorągwie jen. Lamoriciéra, między innymi wymieniają starszego syna książęcia de Sabran, pp. de Christin, de Veaux i Saullay de l'Aistre.

Dnia 2 lipca. Przedwczoraj izba prawodawcza uchwaliła prawo wypuszczenia 12 miljonów bronzowéj monety. Z tego powodu, powszechność zwróciła uwagę na bardzo znakomitą pracę pana Parieu, wice-prezydenta rady stanu. Z niéj widać, że moneta srebrna ciągle niknie z obiegu. Francja przed niewielu jeszcze laty była w nią bardzo bogatą. Obliczano na miljard 800 miljonów samą przewyżkę przywozu srebrnéj monety od r. 1816—1830 do Francji, ale wywoz jéj wnet począł wzrastać w stosunku postępowym, i nakoniec od roku 1852 do 1860, Francja straciła 1,379,000,000 srebra. Jeden tylko rok przeszły, w téj liczbie, przedstawia stratę dwiestu miljonów. Europa i Stany Zjednoczone starały się zatrzymać wywóz monety srebrnéj, zniżając jéj stopę, ale jest to środek niebezpieczny; ludzie mający największą powagę w tym przedmiocie; stanowczo twierdzą, że unikać go należy. Nie nowe są te chwiania się między wartością srebra i złota i potrzeby zmiany nie są udawane. Tymczasem puszczenie w obieg monety bronzowéj bardziéj jeszcze też wymianę ułatwi, a przedmiot ten, przypadkowo wzięty na uwagę izby, znowu przyjdzie pod roztrząśnienie, skoro wypadki świeżo odkrytych srebrodajnych kopalni kalifornji, zostaną zupełnie wiadome. Rząd wysłał inżynjerów francuzkich, dla dokładnego ich badania.

Dnia 3 lipca. Pogrzeb książęcia Hieronima-Napoleona odbył się dnia dzisiejszego w obec ogromnego zbioru ludności paryzkiéj. Pogoda była najpiękniejsza. Utrzymują, że około 300,000 osób przybyło z prowincji, dla oddania ostatniéj posługi bratu Cesarza. Książe Napoleon prowadził orszak żałobny, w mundurze jenerał-porucznika, okryty był czarnym płaszczem. Oddział straży stu stanął na czele, za nim postępował dom książęcy; Hieronim-Napoleon wynurzył życzenie, aby osobiści jego przyjaciele przeprowadzili go do grobu, byli to: pp. Emil Augier, Longperier, Alfred de Vigny, Alfred Arago, Emil Girardin, Gervais de Caen, Scheffer, Charles Edmond, (Chojecki), Laurent de l'Ardeches, Ad. Gueroult doktor Yvan i inni. Tuż szło duchowieństwo otaczające wóz pogrzebowy a za nim ks. arcybiskup paryzki. Książę Napoleon szedł bezpośrednio po arcy-pasterzu, a za nim jechały, w karecie dworskiéj, księżne Marja Klotylda i Matylda. Obie okryte grubą żałobą, były przedmiotem pełnéj uszanowania ciekawości. Opowiadano sobie jak ta młoda i pełna wdzięku księżna, którą Francję Piemont obdarzył, poświęciła długie noce na czuwanie, przy łożu boleści, swojego dostojnego świekra. Księżna Marja Klotylda stała się prawdziwem dzieckiem przybranem tego poczciwego ludu paryskiego, który cokolwiekbądź, umie wybierać przedmioty swojéj czci i miłości. Trudno wymienić wszystkich obecnych, ale nie podobna pominąć deputacji, złożonéj z Korsykanów, prowadzonéj przez prefekta wyspy. Ci przedstawiciele kolebki panującéj dynastji byli po większéj części wzięci z ludu, okryci zwyczajną żałobą. Inwalidzi, od bramy aż do pierwszego sklepienia kościoła, stanęli we dwa rzędy. O trzy kwadranse na pierwszą, wystrzał działowy oznajmił przybycie trumny, przyjął ją kardynał wielki jałmużnik. Straż stu wniosła do kościoła i umieściła na wspaniałym katafalku. Ks. arcy-biskup odprawił mszę czytaną; biskup Troyes, ks. Cocur powiedział pogrzebową mowę. Za katafalkiem stali urzędnicy domu zmarłego; pułkownik Gravillon trzymał na poduszce koronę królewską, p. de France płaszcz, p. de Chauny ordery, a p. Laffite miecz. Po mszy ks. kardynał ostatecznie pobłogosławił; nastąpiło wnet pokropienie trumny święconą wodą. Książe Napoleon pierwszy przyjął kropidło, podał je ks. Muratowi, ministrom, marszałkom i t. d. Nakoniec straż stu zdjęła trumnę i zaniosła ją do sklepu, przy obecności tylko wielkich dostojników kraju. Cały obchód zakończył się o godz. 3-éj.

A N G L J A.

Londyn, *1 lipca.* Korporacja morska, zwana Trinity-House odbyła roczną swoją ucztę, na któréj Jego K. W. ks. Albert wyrzekł krótką mowę, powtórzoną przez wszystkie dzienniki:

„Milordowie i mości panowie, wnoszę przezdrowie J. K. W. ks. Wallji i dalszych członków rodzi-

ny królewskiéj. Młodzi członkowie królewskiego domu bystro się rozwijają. Królewna została już krzewem nowéj rodziny przeznaczonéj do zajęcia pruskiego tronu. Ks. Wallji kończy swe nauki w Oxfordzie; zamierza jeszcze uzupełnić je w Cambridge. Młodszy brat jego oswaja się z powołaniem marynarza i z gorliwością służy we flocie w stopniu miczmena. Ciekawy zaiste będzie zbieg uroczystości na dwóch przeciwnych biegunach; bo kiedy ks. Wallji zagai olbrzymią cudowną pracę wielkiego mostu na rzece ś. Wawrzyńca w Kanadzie, wówczas brat jego ks. Alfred położy kamień węgielny potężnéj izbicy, w porcie miasta Capu. Te zdarzenia tak proste jakież uwagi zdolne są obudzić w naszych umysłach! Jakaż wielkość obecna naszego kraju! Jaka przeszłość, jakie nadzieje na przyszłość! Jakiż pełen chwały udział zostawiony rodzinie królewskiéj, w rozwoju tych odległych i ledwie powołanych do życia stronach świata."

Przezdrowie spełniono z zapałem, ks. mówi daléj:

„Mości panowie, zwyczajnie na ucztach naszych, po spełnieniu zdrowia królowéj i rodziny królewskiéj, wznosimy kielichy na cześć wojska i floty i ilekroć to czynimy, zawsze nas napełnia uczucie dumy i wdzięczności. Anglicy mają prawo pysznić się swojem wojskiem i swoją marynarką i winni być wdzięczni dla żołnierzów i marynarzów, dla tych ludzi, pochodzących ze wszystkich stanów społeczności, którzy poświęcając swe życie ojczyźnie, zapewniają sławę, wielkość i powodzenie Anglji. Słyszymy niekiedy skargi na wydatki, jakie i wojsko i flota za sobą ciągną; zapewne ubolewać nad niemi można, ale te ofiary są niezbędne; a stałość, z którą lud angielski utrzymuje w liczebnéj zupełności swe szeregi i okręta, jest dowodem jego zdrowego rozumu i przezorności.

„Niedawno uchwalono utworzenie korpusu ochotników królowéj, przeznaczonego w pomoc naszemu stałemu wojsku i milicji, w razie niebezpieczeństwa. Bystrość, z jaką ten korpus utworzył się wszędzie, wywołała sprawiedliwy podziw. Byliśmy dziś świadkami widoku, który się nie zatrze w pamięci tych, którzy mieli szczęście nań patrzeć. Przedstawiciele niezależności, nauki, przemysłu, w Anglji, stanęli pod bronią, na świadectwo swéj miłości ojczyzny i na dowód, iż gotowi są położyć życie w jéj obronie. Liczba ochotników wynosi dzisiaj więcéj 130 tysięcy, a to co miało miejsce w r. 1804, gdy liczba ich urosła do niesłychanéj wysokości 479,000, okazuje dokąd zajść może patryotyzm angielski w chwili niebezpieczeństwa. Nie należy atoli zapominać, że wbrew zwyczajom innych krajów, wyłącznie tylko posiadamy ochotników w wojsku, we flocie, w straży brzegowéj, w milicji, w konnéj gwardji narodowéj i w konstablach. Oby patryotyzm będący objawem tego stanu rzeczy, pozostał nazawsze tak silnym i tak potężnym i oby błogosławieństwo boskie, którego skutków tak oczywistych ten naród doznał ciągle, spoczywało i nad tymi ochotnikami." (Oklaski).

Następnie ks. Albert wniósł pozdrowienie ministrów w tych słowach:

„Mości panowie, obecność ministrów Jéj K. M., którzy mimo swe prace i obowiązki uczynili zaszczyt korporacji, poświęcając jéj niniejszy wieczór, wzywa nas, abyśmy wypili ich zdrowie. Spodziewam się, że je zachowają w porządnym stanie dla podołania trudom pracowitego życia i dla poświęcenia swych zdolności na zasłużenie powszechnego zaufania. Zebranie dzisiejsze nie jest polityczne, starannie więc unikać będę potrącić o politykę. A więc, ponieważ ministrowie wymykają się od naszéj krytyki, nie powinni się też spodziewać i pochwał. (żywa wesołość). Ale możemy złożyć im wyrazy naszego poważania i życzliwości."

Lord Palmerston. «W imieniu ministrów niech mi wolno będzie wynurzyć W. K. W. i całemu zgromadzeniu zebranemu u tego stołu naszą wdzięczność za współczucie i przyjęcie wniesionego dla nas przezdrowia; mogę zaręczyć, że wyrazy życzliwości będą zawsze wysoko cenione od tych, do których są zwrócone. Pierwiéj jeszcze nim W. K. W. wniósł przezdrowie szczegółowe, liczyliśmy się być objętymi w tém, które wzniesione było na cześć ochotników kraju, bo i my także należymy do korpusu ochotników; spełnimy najtrudniejsze obowiązki, jak to W. K. W. wyrażasz, bez żadnego przymusu, z największéj i najszczerszéj ochoty. Ale to jest szczególne w tym ochotniczym korpusie, iż zawsze tleje pewna wewnętrzna wojna między jego członkami. Flectimur, inquam, et resurgemus. (śmiech i oklaski). To wszakże pocieszającém jest dla kraju, że kiedy jeden oddział takich ochotników ustępuje z placu, wnet znajduje się drugi dla zajęcia jego miejsca; służba wewnętrzna nigdy na tém nie cierpi. Może moglibyśmy się żalić, że nasza służba nie jest tak długa, jak służba żołnierzy i majtków, ale, jak to zauważyłeś W. K. W., trudy które ponosić musimy są wielkie, dobrze więc jest, że nas zmieniają pierwiéj, nim słabość nieoddzielna od ludzkiego przyrodzenia, nie uczyni nas niezdolnymi do znoszenia tych trudów i do spełniania naszych obowiązków. (śmiech). Zachowamy zawsze najwyższe współczucie dla korporacji, w któréj tak uprzejméj gościnności dziś doznajemy, bo celem tego towarzystwa jest budowanie latareń i sygnałów, dla kierowania podróżnych i ochronienia ich od skał i prądów. Nikomu więc nad tych, których przezdrowie W.K.W. na ostatku wniosłeś, nie są potrzebniejszemi te przestrogi, dla kierowania się w ich drodze (głośne śmiechy). Doprawdy m. pp. powodzenie korporacji najżywiéj i zawsze obchodzić nas będzie. Życie Anglji, wszyscy to wiemy, toczy się więcéj na morzu, niż na lądzie. (oklaski). Nie żyjemy wprawdzie jak Chińczycy na stawach i kanałach, ale wszędzie gdzie piętrzą się fale Oceanu, w najodleglejszych stronach świata, wszędzie ujrzycie, jak te fale unoszą życie Anglji, przemysł Anglji; to stanowi żywotność i potęgę narodu Angielskiego, i, dla tego, jestem przeświadczony, że wszyscy, którzy znajdą się na czele spraw tego wielkiego kraju, szczerze i żywo zajmować się będą powodzeniem korporacji."

Rząd wydał na jaw rachunki przychodów za upłynione 3 miesiące po d. 30 czerwca. Przewyżka w porównaniu z przychodami r. przeszłego, za podobnyż czas, wynosi 326,918 funtów. Wypadek ten tém bardziéj jest pocieszający, że zwiększenie dochodów przypada na te gałęzie służby publicznéj, które świadczą o zwiększonym ruchu handlowym i przemysłowym. Tak np. dochody pocztowe urosły o 40,000 funtów. Akcyza od rozmaitych przedmiotów żywności i napojów o 169,000. Opłata stępla o 107,000, a to głównie od spadków i towarzystw assekuracyjnych; tymczasem opłaty od przejścia własności nieruchoméj wynosiły tylko 5,000 funt. Najwierniejszym więc obrazem pomyślności kraju będzie zawsze, kiedy społeczność staje się tak zamożną, iż własnością swą nie frymarczy, że ziemia często z rąk do rąk nie przechodzi, że posiada dosyć kosztownéj własności i ma czém płacić, aby ją od przypadku ognia lub powodzi zasłonić, kiedy ruch wzajemnych stosunków jest tak żywy, iż ludzie mają potrzebę ciągle i często do siebie pisywać, kiedy mogąc dozwalać sobie większych wygód życia, większe opłaty wnoszą od rzezi bydła, od stołu, chmielu i t. p. artykułów, świadczących, iż ludność nie cierpi niedostatku.

2 lipca. Posiedzenie izby gmin. Z powodu odrzucenia przez izbę lordów, przyjętego już przez izbę gmin, bilu znoszącego opłatę od papieru, wyniknął spór między izbami o wzajemnie im służące prerogatywy. Obrońcy izby gmin twierdzili, że bile podatkowe jedynie od téj ostatniéj zależą, że rząd nie może pobierać żadnego podatku nieuchwalonego przez gminy, że zatém uchylenie bilu podatkowego przez izbę lordów jest jawnem nastąpieniem na prawa izby drugiéj. Ministrowie radzili, aby izba gmin wyznaczyła komitet do roztrząśnieni tego szczegółu w prawie publiczném angielskiem i aby sprawozdanie swoje izbie złożył. Owoż lord Palmerston na dzisiejszém posiedzeniu oświadczył: Mam zaszczyt donieść, że w następny czwartek zwrócę uwagę izby na sprawozdanie komitetu, wyznaczonego na roztrząśnienie precedencji aktów parlamentu obudwu izb, ściągających się do praw podatkowych i do podania projektu rezolucji opartéj na rzeczoném sprawozdaniu. W tym składzie rzeczy zwracam się do moich szanownych przyjaciół reprezentantów z Plymouth i Marylebone, z których jeden ostrzegł, że dzisiejszego wieczora zagai ten przedmiot, a drugi, że to ma uczynić jutro, aby odroczyli swoje wniesienia do czwartku t. j. do 5 lipca, aby izba miała już wszystko razem przygotowane do rozpoczęcia rozpraw. Ponieważ raport dopiéro dziś z rana został złożony izbie i zawiera liczne szczegóły, które rozpoznać należy, rzecz oczywista, iż przedwcześnie byłoby rozpoczynać rozprawę na jutrzejszém posiedzeniu. Dodam, iż będę miał zaszczyt złożyć jutro wieczorem tekst rezolucji, o któréj uchwalenie dopraszać się zamierzam (dobrze, dobrze).

PP. *Edvin James i Collie* zgadzają się na odroczenie swoich propozycji.

P. *Sheridan* zapytuje pierwszego lorda podskarbstwa, czy prawda że rząd neapolitański zachęca lazaronów i dostarcza im broni do wzniecenia rozruchów i czy pierwsza ich ofiara P. Brenier, był napadnięty na ulicy Toledo i rzucony za umarłego. Nadto P. Sheridan zapytuje czy, w razie powstania lazaronów, minister angielski w Neapolu, ma dostateczne środki do ochronienia mieszkańców angielskich w téj stolicy.

Lord John Russel odpowiada, że znajduje się część lazaronów w Neapolu, która, zdaje się, postanowiła przemocą utrzymać władzę nieograniczoną. Domyślają się przeto, że poseł francuski przez jednego z tych lazaronów został ciężko raniony. Dodaje nakoniec, że poseł angielski ma najrozleglejsze instrukcje i rozkaz porozumienia się natychmiast z głównym dowódcą floty, znajdującéj się w tych wodach, co do przedsięwzięcia środków opieki nad poddanymi angielskiemi w Neapolu. Jest tam w téj chwili 4 czy 5 okrętów linjowych.

Sir Robert Peel chce wiedzieć co odpowiedziano P. Thouvenel na jego notę, tyczącą się zwołania konferencji.

Lord John Russel odpowiada, że rząd angielski przyzwolił na zebranie się konferencji, w rzeczy sabaudzkiéj. Dodaje, że i rząd rosyjski zgodził się na to przełożenie. Lecz co do czasu jéj otworzenia nic jeszcze nie postanowiono.

AUSTRJA.

Hrabia Apponyi, członek rady państwa, przesłał dziennikom peszt'ańskim list następny: »Ponieważ przyjmuję zupełną odpowiedzialność za każde słowo już wyrzeczone, lub mające się przezemnie wyrzec w radzie państwa, sądzę więc mieć prawo żądania, aby nasze węgierskie dzienniki, jakiekolwiek są ich opinje, co do naszego położenia, nie powtarzały naszych mow podług sprawozdań skażonych przez podejrzanych referentów. Ogłoszone przez *Gazetę Wiedenską* sprawozdanie posiedzenia z d. 21 czerwca w rzeczy narodowości, przekonywa, że wcale nie wyraziłem zdania, jakie mi przypisuje dziennik *Pesti Naplo* z 22 czerwca, oraz, że hr. Barkoczy odezwał się w duchu zupełnie zgodnym z jego patryotycznemi uczuciami.»

Powtarzając powyższy list, *Pesti Naplo* dodaje następną uwagę: »Moglibyśmy w zupełności umieścić wielce zajmujące mowy, wyrzeczone na posiedzeniu d. 21, ale wstrzymaliśmy się od tego z dwóch przyczyn: naprzód, że dla narodu wtenczas tylko byłyby waznemi, gdyby je słyszał na sejmie węgierskim; następnie, iż według naszego zdania, odezwanie się hr. Majlath, w rzeczy języka, mogłoby zasiać niezgodę i zaszkodzić temu duchowi pojednawczemu, jaki panuje między mieszkańcami Węgier bez względu na używane przez nich narzecza.

Rada państwa nie będzie miała posiedzeń przez całe trzy tygodnie, gdyż komitet budżetowy nie wyśpieszy prędzéj swego sprawozdania. Tymczasem wielu członków, otrzymawszy uwolnienie, rozjechało się do domów. Hr. Barkoczy udał się do wód karlsbadzkich, powróci na rozpoczęcie rozpraw budżetu.

PRUSY.

Berlin. Rząd pruski przesłał okolnik z d. 20 czerwca, do swoich ajentów dyplomatycznych przy dworach należących do związku celnego z uwiadomieniem, że gabinet francuzki okazuje gotowość do otwarcia rokowań handlowych ze związkiem celnym, i że w skutek tych oświadczeń, z początku poufnych, Prusy nie wahały się odpowiedzieć, iż dokładniejsze wynurzenia byłyby pożądane, dodając, że stosunki ich z państwami związku celnego niepozwalają Prusom przyjąć na siebie inicjatywy. Owoż Francja wzięła ją urzędowie na siebie; żąda ona umowy pod względem żeglugi i handlu, oraz umowy co do przedruków, tę ostatnię chciałaby zawrzeć wyłącznie z Prusami. Francja uczyni przełożenia szczegółowe, skoro państwa związku celnego upoważnią rząd pruski do rozpoczęcia układów. Zdaje się, że to upoważnienie prędko i jednomyślnie udzieloném zostanie.

HISZPANJA.

Madryt, *d. 26 czerwca.* Maurowie zebrali piękną summę, 6 miljonów piastrów twardych i wypłacili ją umocowanemu w Tangerze, p. Merry.

Księżna Montpensier, szczęśliwie powiła infantkę, którą trzymali do chrztu oboje królestwo. Dano jéj na chrzcie 26 imion, ale to dziwić nie powinno, bo książe Asturji otrzymał ich 56. Do obrzędu użyto chrzcielnicy, z któréj ten sakrament udzielono św. Dominikowi Guzman, znakomitego w Hiszpanji domu, z którego pochodzi dzisiejsza cesarzowa francuzka.

Książek Montemolin ogłosił akt, mocą którego cofa zrzeczenie się korony hiszpańskiéj, podpisane w Tortoza; dzienniki tutejsze jeszcze go nie ogłosiły, jak równie protestacja infanta Don Juana krążą tylko w odpisach.

CESARSTWO JAPOŃSKIE.

Wiadomość telegraficzna o zamordowaniu cesarza japońskiego, okazała się mylną. Dokładny raport p. Alcock, przedstawiciela W. Brytanji w Japonji podaje szczegóły wyjaśniające powód do rzeczonéj wieści:

DO LORDA JOHN RUSSEL.

„**Jeddo,** *d. 2 kwietnia.* Milordzie, dnia 24 marca zrana, wówczas kiedy go-tai-ro, czyli rejent, otoczony swym orszakiem, udawał się do pałacu tycouna (cesarza), banda z 17 ludźmi nagle napadła na orszak, w zamiarze zamordowania rejenta. Nie dokazali swego, ale cały ten wypadek znamienuje stan kraju, epokę i lud japoński, że szczegółowe zdanie sprawy może nie będzie niewczesnem. Zbójcy zdaje się, iż przedsięwzięli wszelkie środki, stosowne do spełnienia zamachu, lub w razie zawodu zapewnienia sobie ucieczki. Okazali nawet niejaką strategiczną biegłość w planie napadu, wyborze chwili i stanowiska. Czas był wilgotny i ciemny, śnieg padał zmieszany z deszczem, co im podwójnie sprzyjało. Orszak okryty nieprzemakającemi płaszczami, nie mógł swobodnie używać broni; zabójcy zaś, pod takiemiż płaszczami, łatwo ukryli oręż i pancerze, oraz zbliżyli się nie wzbudzając podejrzenia. Przestrzeń do przebycia dla rejenta była zbyt krótką, aby napaśnicy mogli obrać zupełnie dogodne miejsce. Dom rejenta leży na małéj wyżynie, o 500 kroków od mostu i ogrodzenia dającego przystęp do Tycouna, tuż przecinają się inne ulice. Spiskowi obrali na rozdrożu stanowisko, jeden z nich rzucił się między straż przednią i niewolników niosących lektykę. Wnet przyskoczyli inni i zrzuciwszy płaszcze, ukazali się w pełnéj zbroi, z dobytemi pałaszami i niektórym z niosących lektykę poucinali ręce, samą nawet lektykę, w któréj go-tai-ro siedział, poczęli rąbać, zabili wielu ludzi z orszaku, lecz i dwóch spiskowych poległo. Wpośród tego zgiełkilku urzędników domu damio (komendanta) wpadło na lektykę, pochwycili ją na ręce, unieśli i ocalili życie rejentowi, który wszakże już kilka razy był cięty. Napaśnicy, widząc swą zgubę, otoczeni przemagającą siłą, uciekli. Jeden z nich niebespiecznie raniony, musiał się zatrzymać; wnet towarzysze ucięli mu głowę i unieśli ją z sobą. Niosący głowę minął ogrodzenie; urzędnik zatém, który go nie zatrzymał skazany został na *hari-kiri* to jest na rozerznięcie sobie brzucha. Damio, trzymający straż mostu i bramy, został uwięziony w swym domu. Widziałem dziś, że drzwi prowadzące do jego mieszkania zamurowano; nie może więc wyjść po żywność. Niektórzy jednak twierdzą, że wolno jest jego służącym wymykać się w nocy i przynosić zapasy, które bronią od głodnéj śmierci tę nieszczęśliwą rodzinę.

Powyższy wypadek wywarł ogromne wrażenie na władze miejscowe. Wszystkie bramy miasta zamknięto, powiększono liczbę urzędników przy legacjach cudzoziemskich i kazano, w kilku słowach, ostrzedz nas, że znajdujemy się w niebezpieczeństwie życia. Jakoż wnet poczęto pracować nad otoczeniem domów legacji nowemi palisadami i bramami. Na trzeci dzień po wypadku, minister spraw zagranicznych przysłał do mnie dwóch gubernatorów, dla udzielenia mi niektórych bardzo szczupłych objaśnień. Powiedzieli mi, że większą część zabójców schwytano, że inni wymknąć się nie mogą, bo rząd ma dostateczne sposoby do zasiągnienia potrzebnych wiadomości (zrozumiałem, lubo tego nie powiedziano, że wybadają wszystko przez tortury). Mówią, że dwaj uciekający nagle zatrzymali się i poczęli spełniać *hari-kiri*, pogoń zatrzymała się, bo nawet urzędnicy sądowi nie mają prawa przeszkadzać spełnieniu tego zaszczytnego obrzędu.

Owoż najwyższy dostojnik państwa po micado i tycounie, napadnięty został przez bandę kilkunastu ludzi. Zabójcy byli to słudzy książęcia Mita jednego z *go-san-kayów*, (nazwa dawana trzem braciom tycouna). Jest to zniechęcony pretendent. Posiadłości jego znajdują się o mil 70 od Jeddo. Ten książe, po śmierci ostatniego tycouna, strącony został ze swojéj godności, za spisek przeciw młodemu tycounowi. Zachodzi teraz pytanie czy to jest początek wojny o dziedzictwo tronu, czy tylko osobista zemsta książęcia Mito nad I-Kamono-kami, dziedzicznym rejentem małoletniego cesarza. Cokolwiek bądź kraj w którym znaleść można 17 ludzi, dobrowolnie poświęcających się na śmierć oczywistą i to jeszcze poprzedzoną najwymyślniejszemi torturami wschodnich siepaczów, jest pewno krajem w którym ani rząd, ani pojedyńcze osoby nie znajdą bezpieczeństwa. Położenie zatém przedstawicieli europejskich jest tu bardzo zatrważające. Ministrowie tego nie tają i otaczają nas coraz silniejszą strażą. Z dwóch rzeczy jedna, albo korzystając z wypadku, chcieliby nas trzymać jak jeńców, albo rzeczywiście niebezpieczeństwo jest tak groźne jak mówią. Być może, że domysł jakoby książe Mito chciał kazać nas pozabijać, dla ściągnienia zemsty mocarstw na rząd japoński, jest słuszny; ależ wówczas dodana nam straż nie osłoniłaby od ludzi tak determinowanych, jak byli ci, co rzucili się na rejenta. Zresztą przedstawiciele europejscy widzieć nie mogą czego żądać, bo jedno tylko może ich uwolnić od obawy śmierci, t. j. opuszczenie tego kraju. Przyzwolić na więzienie siebie nie mogłem; nóż mordercy może mię równie doścignąć na ulicy jak i w tém dobrowolném więzieniu, strzeżoném przez Japończyków. Sądziłem, iż należało mi przesłać ministrowi spr. zagranicznych wyrazy ubolewania, z powodu zamachu, wymierzonego na rejenta; kazałem, prócz tego, oświadczyć, iż znając cokolwiek medycyny i chirurgji, gotów jestem użyć ich na leczenie rejenta; nie wiem jaka nastąpi odpowiedź, nie jest to rzecz pożądana wdawać się w podobne domowe rosterki, ale stan nauk lekarskich tak jest w Japonji nędzny, iż z pobudek ludzkości, rozumiałem, że należało mi oświadczyć się z pomocą i sądzę że milord nie weźnie mi tego za złe.

(Podpisano) „*Rutherford Alcock.*"

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

MARSYLJA, 3 lipca.—RZYM 30 czerwca. Od czasu zaburzeń neapolitańskich, niespokojność wzmaga się w Rzymie; jenerał Lamoricière śpiesznie tu wrócił.

RZYM, 2 lipca—Papież zwiedził warownie w Civita-Vecchia; ludność powitała Ojca świętego najżywszemi okrzykami.

MARSYLJA, 3 lipca.—Listy wysłane dnia 25 czerwca z Palermo donoszą, że zwołano rady gminne dla przygotowania list wyborczych. Lud ma wyrzec co do połączenia przez głosowanie powszechne. Wyjąwszy klasztorów, gminy płacić będą diety deputowanym. Wydano rozkaz, aby dzwony natychmiast przelać na działa. W jednym liście pisanym z Neapolu zawarte są następne szczegóły. Lud począł się kupić wieczorem 26 wśród okrzyków. Niech żyje Garibaldi! Połączenie. Śmierć policji! Nazajutrz popłoch był powszechny, policja była ścigana i ukryła się. Król posyłał hr. Aquila odwiedzić dwa razy p. Brenier, zapewniając najściślejsze śledzenie winowajcy. Dnia 21 wszystkie gmachy policji jednocześnie wśród białego dnia napadnięto; czterdziestu ajentów raniono lub pozabijano; pospólstwo żywcem jednego z nich spaliło. Archiwa puszczono z dymem, szczątki ich obnoszono w tryumfie. Król przybył do stolicy i wnet nakazał utworzenie gwardji narodowéj. Dziennik urzędowy pochwala spokojne zachowanie się większości mieszkańców. Adwokat Romano mianowany prefektem policji, wydał proklamację zabraniającą okrzyków buntowniczych, i wezwał siłę zbrojną do rozpraszania zbiegowisk z umiarkowaniem.

LONDYN, 2 lipca.—Królowa, rozpoczynając strzelanie do celu rzekła: Miło nam jest zachęcać stowarzyszenie, którego celem jest nadać trwałą siłę, poświęconą wyłącznie obronie kraju.

TURYN, 2 lipca.—Dziennik urzędowy donosi, że poselstwo neapolitańskie w Turynie upoważnione jest do wydawania pasportów do królestwa obojga Sycylji wszystkim poddanym neapolitańskim, wyjąwszy dezerterów wojskowych.

GENUA, 4 lipca.—Garibaldi mianował nowe ministerjum, składające się z następnych osób: Pan Natoli spraw zagranicznych; p. Daita wewnętrznych, p. Orsini wojny, p. La Porta bezpieczeństwa powszechnego, Dom Lanza Benedyktyn wyznań; p. Loggia wychowania narodowego: p. Giovani skarbu.

MARSYLJA, 4 lipca. Goniec marsylski donosi, że 30 czerwca zaszła utarczka niedaleko Messyny między oddziałem ochotników i wojskiem królewskiém.

GENUA, 4 lipca.— W wielu miejscowościach królestwa, policja doznała takiegoż losu jak w Neapolu. Liczba osób, które oświadczyły współ ubolewanie p. Brenier wynosi 12,000.

MARSYLJA, 4 lipca. Wiadomości z Konstantynopola oznajmują: Sułtan pisał do wielkiego wezyra, pochwalając sprawiedliwość z jaką postępuje w prowincjach. Zwołał swoich ministrow i oświadczył, że chce wspierać Kibrisli-paszę, przeciw wszystkim współzawodnikom. Hasib-pasza, dawniejszy minister skarbu ma być oddany pod sąd; dobra jego zasekwestrowano; majątek Osman-beja dawniejszego ulubieńca wygnanego za występki, skonfiskowano.

Wielka niespokojność panuje na wyspie Cyprze gdzie utworzyło się stronnictwo zachęcające do połączenia się z Grecją. Komora celna turecka schwytała pakę proklamacji wzywających do utworzenia byzantyńskiego cesarstwa. Uwięziono ajentów téj propagandy. Rząd grecki tworzy gwardję narodową.

MARSYLJA 4 lipca. Listy z Bejruthu z d. 21 czerwca donoszą, że Druzowie zasileni przez hordy Kurdów i Beduinów napadli na miasto Jagli, ostatnią uchronę chrześcjan, zburzyli je po wyrznięciu tysiąca ofiar. Der-El-Kamar również zostało rozbrojone i złupione, dziś miasto jest pustkowiem. Inne jeszcze pożary łupieże i rzezie popełniono w Anti-Libanie.

Upewniają, że dzieci szkół malahalskich zostały wyrżnięte, chociaż chorągiew francuzka na nich powiewała. Konsul francuzki kazał

po odbierać wszystkich uczniów z katolickich kollegiów.

Posiłki przyrzeczone z Konstantynopola jeszcze nie nadeszły.

WIEDEŃ 3 lipca. Donoszą z Turynu pod. d. 1 lipca że Papież w zamiarze wprowadzenia reform odbył dnia 27 długą naradę z Kardynałem Antoneli, z jenerałem Lamoriciére, z hr. Mérode i posłem austryjackim p. Bach.

MARSYLJA 3 lipca.—Wiadomości z Palermo z d. 28 oznajmują, że wielu z dawniejszych urzędnikow i niekórych zamożniejszych mieszkańcow uwięziono; wzburzony lud żądał aby ich natychmiast rozstrzelać. Wielu zbirów policyjnych zamordowano. Wewnątrz wyspy panowało wielkie wzburzenie; Garibaldi wyprawił kilka kolumn wojska dla przywrócenia porządku; że gabinet mianowany przez dyktatora jest niepopularny a mianowicie p. Crispi. Mimo niezgodę panującą między miastami i wsiami oraz mimo opór ludności w opłacie podatkow, zapał do wypędzenia Neapolitanów z wyspy jest jednomyślny.

NEAPOL, 1 lipca. Zasady programatu gabinetu Spinelli, opierają się na projekcie konfederacji włoskiej, proponowanym przez cesarza Napoleona. Cel konfederacji ma być głównie obronny i ocalałby autonomją każdego państwa sprzyjając wszakże jedności narodowéj.

NEAPOL, 2 lipca. Stan oblężenia zdjęto; konst tucję 1848 r. ogłoszono, prawa druku z 1848 i 1849 przywrócono; izby zwołano na d. 1 września; gwardja narodowa tymczasowie została przywrócona; stan zdrowia p. Brenier jest zaspakajający; Neapol jest spokojny. Konsul toskański w Neapolu p. Frescoleoldi zwinął swoję chorągiew; mówią o poruszeniu wojsk rzymskich ku granicom neapolitańskim.

TURYN 5 lipca. Dziennik Opinione ogłasza zdanie nieprzychylne przymierzu z Neapolem. Wielu wychodźców neapolitańskich śpieszą wracać do ojczyzny.

LONDYN, 6 lipca. Na wczorajszém posiedzeniu lord Wodehouse, odpowiadając margrabi Normanby, oświadczył, iż rząd nie otrzymał ostrzeżenia o wyprawieniu do Londynu posła sycylijskiego. Lord Brougham i lord Ellenborough rozwodzili się z pochwałami Garibaldiego. Margrabia Normanby utrzymywał, że garbaldyści zabijali nie tylko ajentów policji, ale nawet kobiéty; lord Wodehouse przeciwnie twierdził, że Garibaldi postępuje nie tylko ludzko, ale wspaniale; starał się przeszkodzić swawoli.

Lord Palmerston wniosł na izbę projekt rezolucji ściągającéj się do przywilejów izby gmin.

PRZEGLĄD MIEJSCOWY.

WILNO.

Za miasto!—oto dewiza wszystkich niemal mieszkańców Wilna od paru tygodni, przez wszystkie rogatki przesuwają powozy, bryki, bryczki, wozy, jedni śpieszą do wód do Birsztan i Druskienik, inni do wiejskiego zacisza, niektórzy byle tylko uciec za rogatki miastowe i odetchnąć świeższem powietrzem. Na ulicy spotkać można tylko nieszczęśliwych galerników obowiązkowéj pracy, których konieczność przykuła do stołu biurowego, lub innéj pracy, lub którym środki materjalne, pozwalają po całych dniach mozoły chyba wyjść na Popławy lub do Zakretu, usiąść na wzgórzu, a spójrzawszy z pewną zazdrością na szczęśliwszych losu wybranych, rozkoszujących się w wiejskich domkach, po całéj rozrzuconych okolicy, i zanuciwszy na pociechę strapieniu: *Wsi spokojna, wsi szczęśliwa*, wracać późnym wieczorem, by nasycić płuca ulicznemi wyziewami, pyłem foljantów spraw urzędowych, emanacją atramentu i t. p. i t. p.

Chociaż na ożywieniu miasto traci wiele, ale za to przedmieścia zyskują, mnóstwo domków niezamieszkałych przez zimę na lato zaludnia się, robią się nowe znajomości, przez blizkie sąsiedztwa spowodowane, życie płynie zupełnie po wiejsku, do czego bardzo się przyczyniają cudowne okolice miasta. Wprawdzie owe domki, nie wyglądają wcale jak wille, nie masz tam sztuki budowniczéj, kilkadziesiąt bierwion, ostruganych siekierą, wyklejonych wewnątrz papierem, wystarcza na mieszkanie, w którem podczas większéj ulewy nieraz spać trzeba pod parasolem— ale na to wieś, są to przyjemności, nie rozerwanie związane z potrzebą odświeżenia płuc świeżem powietrzem. Główne punkta przedmieść, w których nieszczęśliwi beduini uliczni, którym obowiązek nie pozwala daléj odjechać od miasta, szukają wytchnienia, są Popławy, Belmont i Antokol; inne przedmieścia nie wielu mają amatorów.

Zwyczaj ten przenoszenia się za miasto na letnie mieszkanie, coraz więcéj u nas się upowszechnia, ku wielkiéj zgryzocie służby, która wszystkie wiktuały do życia potrzebne musi przynosić z miasta.

Nieraz nam przychodziło na myśl, że wielką by zrobił przysługę mieszkającym, i sam by na tém coś mógł zarobić, jaki obrótny przedsiębierca, coby rozwoził od domku do domku, główniejsze przynajmniéj artykuły żywności, których dłużéj nad dzień jeden przechowywać nie można.

Każdy z chęcią by się zgodził drożéj zapłacić, byle tylko nie posyłać do miasta.

Na obu przedmieściach wyżéj wspomnianych, każdéj wiosny, jak gdyby po deszczu wyrastają nowe domki, mniéj lub więcéj wygodne. Nieraz wam się zdarzyło przechodzić idąc do Belmontu, łaskawi czytelnicy, koło dwóch przed kilku laty wzniesionych domków, których historją, jakeśmy słyszeli, tak wam opowiemy. Wypadek to codzienny, nic w nim nadzwyczajnego, ale jako *rzeczywisty* może poniekąd rzucić światło na pojęcie warunków życia, przemieśl niczéj klassy u nas.

Nie wymieniamy dokładnie miejsca ani też nazwiska osób, wchodzących do działania, bo osoby te jeszcze żyją.

Działo się to w r. 1841 w miesiącu listopadzie, w niewielkiéj chatce, przy drodze Połockiéj, w jedynéj izbie mieściła się rodzina mularza, nazwijmy go Bartłomiejem.— Rodzina składała się z żony choréj i sześciorga dzieci, z których ostatnie zaledwie przed kilku tygodniami świat ten ujrzało.

W owym czasie miasto jeszcze się nie budowało, tak jak teraz, to też i mularze nie wiele mieli roboty, a tém bardziéj w późnéj jesieni. Poczciwy Bartłomiéj, obarczony liczną rodziną, pomimo pracy mozolnéj, nie mógł zaoszczędzić grosza przez lato, by zimę przepędzić spokojnie, a tu jak na domiar niedoli, żona mu zasłabła i nie mogła karmić dziecięcia, o najęciu mamki i myśleć było niepodobieństwem, bo to co zarabiał przez dzień jako wyrobnik nie zawsze na chleb starczyło, a cóż jeszcze gdy się zdarzyło kilka dni pozostać bez roboty.

Głód i najstraszniejsza nędza, bez jutra i nadziei ratunku, zaglądały codziennie, do biednéj izdebki.

Wieczor był chłodny, wiatr ze śniegiem wdzierał się przez nieopatrzone okna izdebki, w któréj przy świetle łuczywa spostrzegamy następującą gruppę. Na tapczanie w rogu siedziała Bartłomiejowa, przyciskając do łona niemowlę,które już krew nie pokarm z piersi wysysało matczynéj. Na twarzy jéj zalanéj łzami, widoczną była niema rozpacz, przy piecu, skupionych siedziało pięcioro dziatek, z których najstarsze miało lat siedem, tuliły się do siebie, jakby chcąc własnem się ciepłem ogrzać, bo piec był oddawna nie palony, a wiatr samowolnie przechadzał się po izbie, a na dzieciach były tylko podarte koszulki.

Za stołem, wsparłszy głowę na ręku, siedział Bartłomiéj wybladły, wynędzniały, i osowiałym wzrokiem poglądał to na dzieci, to na żonę, stracił już widać zeznanie boleści, nie widział środka ratunku.

W tem niemowlę zapłakało, dzieci z jękiem odezwały się drżącym głosem, prosząc chleba.

Bartłomiéj się zerwał, pochwycił się za głowę, wołając.

— Oj Boże, moj Boże, co będzie co będzie, co ja tu pocznę.

— Bartłomieju, odezwała się żona z jakąś dziką rezygnacją—nasz mały umrze,ja nie mam ani kropli pokarmu.

— Umrze, umrze—szeptał biedny mąż, osuwając się na ławę.

— Bartłomieju, wola Boża, trzeba małego ratować.

— Ratować, a tak, trzeba ratować.

— Ja go przeżegnam, pobłogosławię, a ty Bartłomieju, tu głos zamarł biednéj matce, a ty... weź go—teraz noc ciemna... na świecie są miłosierni ludzie... idź do miasta.

— Kobiéto, zawołał Bartłomiéj,zrywając się gwałtownie ty bluźnisz, toż grzech—Pan Bóg nas poratuje, ja jutro może co zapracuję—ależ to nasze dziecię... Żona spuściła głowę, popatrzała na dziecię i po chwili głuchym dodała głosem.

— Mały może do jutra umrzeć, trzeba go ratować, Pan Bóg przebaczy!

— Przebaczy, przebaczy—powtarzał biedny odrętwiały z boleści.

I była chwila milczenia, okropna chwila, która miała stanowić o losie biednego niemowlęcia. Boże łaskawy, broń wszystkich od chwil takiego rozmyślania!

A wy panowie i panie, co siedząc w wygodnych gabinetach, przed iskrzącym kominem, i między salonową plotką, a opowiadaniem tolerowanego skandalu, raczycie deklamować z cnotliwem oburzeniem, o zgorszeniu, jakie się w niższych warstwach towarzystwa szerzy, gdybyście raz jeden widzieli taką scenę, możeby wam chętka do deklamacji słodko płynnych minęła, a jeżeli by i to nie pomogło, to chyba już wam Opatrzność zamiast serca jakąś zgniłą szmatę, do piersi włożyła.

Zepsucie? zgoda; ale wiecie wy co to jest głod? wiecie wy co to być matką i patrzeć jak dziecię z głodu i chłodu umiera?

Ale wróćmy do naszego opowiadania.

Po chwili milczenia, długiéj jak wieczność—matka z gorączkowym pośpiechem zaczęła otulać i obwijać dzieci, zawinęła je w końcu do jedynéj poduszki— i podała mężowi ze słowami:

— Idź już, idź, bo ja nie wytrzymam, a tak umrze, idź.

— Bartłomiéj przyjął dziecię machinalnie i bez czapki, z osłupiałym wzrokiem posuwał się ku drzwiom. Matka, jeszcze raz doń podbiegła, przypadła konwulsyjnie do dziecięcia, z jękiem.

— Bądź zdrów, na wieki, ach na wieki.

Drzwi skrzypnęły, mąż poniósł dziecię, a ona jeszcze długo za nim patrzała, nareszcie jakby kłos podcięty padła na kolana i w głos modlić się zaczęła, dzieci jakby zrozumiały ważność téj chwili,przytuliły się do matki, i bezmyślnie powtarzały jéj słowa; i modlitwa ta trwała parę godzin, z równem podniesieniem ducha, aż nim biedna posłyszała stąpanie męża, zerwała się jak łania, i podskoczyła do drzwi z zapytaniem:

—A co? czy kto przyjął? Gdzie?

— Mamy teraz dwoje, odpowiedział mąż, wnosząc do izby dwie poduszki, podobnież zawinięte.

Matka podniosła oczy do góry:

—Dziej się wola twoja Panie.

Musimy teraz wytłumaczyć, jakim sposobem Bartłomiéj przyszedł do posiadania drugiego dziecięcia.

Wybiegłszy z domu, odurzony boleścią, przechodził pomniejsze ulice miasta aż do Zamkowéj ulicy, tuląc do siebie dziecię te żeby nie zapłakało, zdawało się mu, że każdy kamień z bruku, ożywał pod jego nogami i wołał doń z wyrzutem: »Podrzucasz własne dziecię, a nikt go nie podejmie, zmarznie biedne powoli, lepiéj już było od razu je zabić.«

Znękany zbliżył się do jednego z większych domów, którego brama była otwarta, położył dziecię, a sam ukrywszy się za murem czekał,jaki los spotka jego biedne dziecię.

Może z chłodu, dziecię po kilku minutach zaczęło płakać— głos dziecka odbił się w piersi ojca stroskanego, zapomniał o nędzy, która czekała w domu, zapomniał o wszystkiem, zrozumiał tylko, że jego dziecię płacze, że trzeba je utulić, pobiegł więc do miejsca gdzie było dziecię złożone; ale krzyk dziecka sprowadził jednoczasowie obchód nocny, który go zdybał właśnie w chwili, gdy się nachylał dla podjęcia dzieciny.

Któż nie zna jakich przekonywających środków używa policja w takich razach, złapali biednego Bartłomieja, związali i mieli prowadzić do części, ale wtedy właśnie postrzegli w tejże saméj bramie nieco opodal drugie dziecię zapewne pierwiéj podrzucone. Trudno się było tłumaczyć,do pierwszego się przyznał narzucono mu drugie, a dowiodłszy mu dotykalnie, że gorzéj wyjdzie kiedy się będzie władzy opierał, pozwolili łaskawie odnieść dzieci do domu, dodawszy mu szarego anioła stróża.

Nie pojmując co się z nim dzieje, biedny Bartłomiéj przyniósł do domu dwoje niemowląt.

Rozwijając drugie, cudze dziecię, znalazła Bartłomiejowa kartkę, że ochrzczone, oraz prośbę ażeby się opiekowano dziecięciem, że o nim nie zapomną rodzice, a wraz przytém dołączone były kilkadziesiąt rubli w papierach.

Pod jedną bramą spotkało się dwoje niemowląt, jedno z pod strzechy wypędziła nędza, drugie może z pałacu wyrzucił wstyd, a może rozpusta, którą przed ludźmi ukryć trzeba było. Teraz zachodzi pytanie, która matka winniejsza?

Ten mały na pozor datek dał możność najęcia mamki i hodowania razem dwójga niemowląt.

Od tego czasu, zda się los pogodził się z biednym Bartłomiejem, wszystko mu szło ręką, robotę miał ciągle i w przeciągu lat piętnastu zbudował dwa porządne domy, które wynajmował na lato; a i grosza miał zawsze trochę w kalecie na czarną godzinę.

Od czasu do czasu odbierał chociaż niewielkie sumki z niewiadomych rąk, wraz z podziękowaniem za czułę opiekę nad sierotą, którego posyłał do szkół, powiadając sobie zawsze: to pańskie dziecko, jego trzeba kierować inaczéj.

Dwa lata temu późną jesienią przed domek jego zajechała kareta, jakoż jeszcze dość młoda pani dopomniała się o swego syna, składając mu dowody, że jest rzeczywiście matką.

Smutno było Bartłomiejowi pożegnać się z Jankiem, tak się był doń przyzwyczaił, kochał go na równi z własnemi dziećmi, ale cóż było począć— trzeba było oddać.

Skoro powiedziano młodemu chłopcu wszystko, rzucił się na szyję Bartłomiejowéj, wołając:

— Nie matuniu — wy dla mnie matką, a nie ta pani— oni mnie wyrzucili— a wyście mnie hodowali, dzieląc się ostatnim kawałkiem chleba—ja was nie opuszczę — i rzeczywiście nie opuścił—jeszcze przed dwóma tygodniami widzieliśmy go wesoło pracującego z kielnią w ręku, obok starego Bartłomieja.

Szczęść mu Boże, że się nie wstydzi pracy poczciwéj.

— W ubiegłym tygodniu mieliśmy dwa święta ludowe, św. Jana i św. Piotra.

Na dzień św. Jana pragnęliśmy być gdzie na wsi odległéj, by się przypatrzyć zabawom ludowym, skakaniu przez ogień, przysłuchać się owym piosnkom, co pomimo zbawiennego wpływu nauki Chrystusa, pozostały, przechodząc z pokolenia w pokolenia, z bardzo odległych czasów, i noszą ślady obrzędów pogańskich na sobie— treść znikła, ale został zwyczaj, tradycyjnie przechowywany.

W Wilnie zwyczajnie w dzień św. Jana mieliśmy kiermasz na równinie Rossą zwanéj, obecnie, gdy tę prześliczną okoloną bujną roślinnością dolinę przecięła przez sam środek koléj żelazna, mało zostało miejsca na zabawy ludowe, kiermasz sam przez się ustał, ale nie ustał zwyczaj tradycyjny, bo nasz lud nic nie zapomina; na przestrzeni kilku morgów ku wieczorowi zebrało się najmniéj cztery tysiące ludu, chociaż nawet pogoda nie nazbyt sprzyjała.

Dziwny to był kontrast owéj różnobarwnéj, poruszającéj się gwarliwéj massy ludu, zebranéj w imie starego zwyczaju, i nowotnego nasypu, świecącego żółtemi bokami, i zda się grożącego: »Po owym grzbiecie ze świstem pary, w dymu obłokach, przywiozą dla cię ludu wiele dobrego, ale mogą zarazem przywieść gorączkę użycia, która i tak coraz silniéj się krzewi od lat wielu w wyższych warstwach towarzystwa i najstraszniejszą stawi tamę szlachetnemu rozwinięciu sił moralnych i pożytecznemu ich zastosowaniu w życiu.»

Na św. Piotr na wzgórzach Antokolskich, z prawéj strony kościoła św. Piotra, rozstawiono szałasze, tysiące ludu bawiącego się przez dzień cały, zalało całą przestrzeń, a śliczny wieczor jeszcze więcéj dodawał uroku téj ludowéj zabawie. (x)

PRZEGLĄD WSZECHSTRONNY.

Opinja p. Saigey, o fizycznéj budowie słońca.— Parę słów o dziełach F. Arago.— Harmata Uajtworta.— Lamoriciere i legitymiści francuzcy.— Wieczory Lamartina.— P. Ristori na scenie francuzkiéj.

P. Saigey zamieścił w *Moniteur scientifique* ciekawy bardzo artykuł o fizycznéj budowie słońca, podajemy niżéj, niektóre ważniejsze szczegóły z jego pracy.

W obecnym stanie nauki, możemy uważać jako pewnik prawie, że zjawiska światła i ciepła, dadzą się wytłumaczyć na mocy praw jednakowych, a gdy światło przeto jest skutkiem drgań eteru, możemy wnosić, że te same przyczyny i ciepło powodują, chociaż jak słusznie zauważał Fresnel, drgania takowe mogą się różnić co do formy i regularności.

Laplace wychodząc z zasady, że z każdego punktu jednakowo rozchodzą się promienie na wszystkie strony, doszedł do fałszywych wniosków, że siła świecenia tarczy słonecznéj powinna być słabszą przy środku, a silniejszą przy brzegach. A ponieważ to się wręcz sprzeciwia doświadczeniom, musiał przeto uczony matematyk przypuścić istnienie atmosfery słonecznéj, która zobojętnia silniejsze świecenie brzegów tarczy słonecznéj.

Fay badał hipotezę Laplace, i musiał zaprzeczyć istnieniu atmosfery słonecznéj, która jakoby powoduje aureolę dokoła księżyca, podczas zupełnego zaćmienia słońca.

Fay słusznie robi uwagę, że nierówności rozmaitych punktów tarczy słonecznéj, z równą dokładnością dają się spostrzegać na brzegach, jak i bliżéj ku środkowi, co byłoby niepodobieństwem, przypuszczając istnienie takiéj atmosfery. P. Secci przyjmuje atmosferę i dla wytłumaczenia wyż wymienionego zjawiska, daje jéj własność przejrzystości, w pewnym stopniu potrzebnym do wytłumaczenia faktu. Nam się zdaje, że astronom rzymski wpadł w błąd z powodu swoich badań nad światłem słonecznem i ciepłem, które pokazały, iż własność cieplikowa brzegów dwa razy jest mniejszą niż środka tarczy słonecznéj.

Arago na mocy dostrzeganego braku polaryzowanego światła na brzegach tarczy, doszedł do wniosków, że słońce ma samo świecącą atmosferę.

Hershel, idąc w ślady ojca dla wytłumaczenia plam słonecznych i ich półcieni przypuszcza dwie atmosfery. Saigey nie chce zgodzić się na egzystencją wewnętrznéj atmosfery, któraby mogła do tego stopnia tłumić światło zewnętrznéj, i osłabić siłę jéj nagrzewania do tego stopnia, iż słońce mogłoby być zamieszkałem. Łatwiéj daleko zgodzić się z opinją, iż półcienie są skutkiem osłabienia świetlanéj atmosfery, a plama wyższym stopniem takowego osłabienia, świecenie zaś jéj mogłoby się tłumaczyć, na mocy przyczyn powodujących światło zorzy północnéj.

Trzecia atmosfera, którą przypuszcza Arago, jeszcze bardziéj utrudnia wyjaśnienie téj kwestji.

Niedawno wyszedł z pod prasy szesnasty i ostatni tom dzieł znakomitego Arago,— składają się one z prac następujących: 1) Astronomja popularna 4 t. 2) Notatki biograficzne 3 t. 3) Artykuły naukowe 5 t. 4) Memuary naukowe 2 t. 5) Instrukcje, sprawozdania, notatki o kwestjach, których rozwiązanie było koniecznem, podczas uczonych podróży. 6) Artykuły o rozmaitych przedmiotach.

Co do *astronomji popularnéj*, już sam tytuł wykazuje dostatecznie treść dzieła i jego dążność: odkryć przed ogółem tajemnice nauki, wypowiadając jéj prawdy w formie przystępnéj, a nie pozbawionéj pewnego uroku. W bardzo ciekawym wstępie wykłada autor niezbędne wiadomości z jeometrji, mechaniki, optyki i notatki historyczne o instrumentach astronomicznych.

Wiadomo, że Arago uważał tę pracę za nieskończoną i aż do ostatnich chwil życia z niesłychaną sumiennością, przezierał, poprawiał i odmieniał wiele rzeczy w tém dziele.

Notatki naukowe są zbiorem artykułów o ważniejszych zjawiskach fizyki i meteorologji i o niektórych kwestjach, dotykających mechaniki i zastosowania praw nauki do przemysłu.

Notatki te pisane przystępnie, mogą być z łatwością pojmowane nawet przez ludzi niemających wykształcenia ściśle naukowego.

Wykład odznacza się ścisłością i prostotą; szczególną na siebie zwracają uwagę rozdziały: *o piorunach, o elektro-magnetyzmie, o zorzy północnéj, o elektryczności zwierzęcéj, o magnetyzmie ziemi, o wpływie księżyca na zjawiska na powierzchni ziemi* i t. p.

W oddziale mechaniki spotykamy nader ciekawe badania własności machin parowych, których historją sam sumiennie skreśla Arago, obszerne studja nad studniami artezyjskiemi w ogóle, i szczególnie nad studnią grenelską.

W czwartym tomie znajdujemy opis postrzeżeń nad zaćmieniem słońca w r. 1842, co stanowi epokę w życiu naukowem Arago.

Wypowiedziawszy zawczasu, niektóre okoliczności, które miały towarzyszyć zaćmieniu, dla postrzeżeń udał się uczony mąż do Perpignan, gdzie zaćmienie miało być zupełne. Wówczas Arago stał na szczycie swéj sławy— a przejazd jego był podobny do tryumfalnego pochodu: na każdym kroku spotykały go sympatja ludu i uczczenie publiczne zasług dla nauki i kraju niesionych.

W Perpignan lud się tłoczył na ulicach, ażeby się przypatrzyć znakomitemu mężowi, który na platformie cytadeli, robił swe postrzeżenia, a wśród tego tłumu cisza panowała uroczysta, jakby chcieli tym niemym znakiem poszanowania, oddać cześć należną wielbionemu mężowi publicznemu. Nigdy Galileusz nie obudzał takiego zapału, patrzano na Arago, jako na tłumacza praw niebieskich.

Ludzie silni duchem, we współczuciu rodaków czerpią siły do walki. Zawód późniejszy Arago, jako członka rządu tymczasowego, jest najlepszym dowodem, że go nie zaślepiły owacje w Perpignan, i że nie pragnął spocząć na laurach.

Memuary naukowe są wyłącznie dla ludzi nauki pisane, spotykamy w nich rachunek matematyczny, a w wielu miejscach autor zwraca się wprost do specjalistów i dla nich prawdy wiedzy odkrywa.

Notatki biograficzne, bez wątpienia najwięcéj miały rozgłosu, ze wszystkich dzieł Arago za jego życia wydanych. Są to raczéj mowy, czytane na posiedzeniach akademji i ogłaszane drukiem, na żądanie słuchaczy.

Z właściwym sobie talentem Arago, kreśląc żywot człowieka nauki, umiał dotknąć ważnych kwestji, nauki lub życia, których rozwiązanie wiele przynosiło korzyści.

Wśród wielu imion, których życiorysy spotykamy w pracy jego, ze szczególnem zamiłowaniem skreślił biografije: Fresnela, Volty, Jounga, Tourrier, Natta, Carno, Amper'a, Condorcet'a, Bailly, Monge'a, Poisson'a i Gay-Lussaca.

Są to raczéj zarysy rozmaitych epok rozwoju nauki.

W *artykułach drobnych* znajdujemy cały szereg, po większéj części niedrukowanych przed tém sprawozdań, o nowszych odkryciach i wynalazkach, o których jako stały sekretarz akademji, musiał donosić. Również zamieszczał w tych artykułach swoje uwagi praktyczne nad zjawiskami niezwyczajnemi. Odznaczają się one ścisłością poglądu, opartego na codziennych niemal doświadczeniach.

Mówiąc o *deszczach*, autor zwraca uwagę na ilość spadłego płynu z rozmaitych wysokości, na ilość dni dżdżystych w Paryżu, wspomina o wpływie na klimat wyniszczenia lasów, o zmianach w ilości spadłych deszczów, zależnie od szerokości miejsca, o deszczach podzwrótnikowych i t. p.

Słusznie o tym uczonym mężu jeszcze w 1842 roku, powiedział, teraźniejszy Cesarz Francuzów: «*Arago nie zadawalnia się tem, że jest najwyższym kapłanem nauki, bo głównie zwraca baczenie na to, by odkryć jéj tajniki oczom profanów.*»

Wszystkie siły ducha, całą niezmordowaną pracę skupił ku jednemu celowi — by popchnąć naprzód wiedzę ludzką,by ją zrobić własnością ogółu—i oczyścić życie społeczne od mętow ciemnoty.

(*Dokończenie nastąpi*).

PRZEGLĄD LITERACKI.

Hisztoryczne opisanie kościoła Szydłowskiego na Żmudzi wsławionego cudownym obrazem Matki Boskiej przez I. B. Wilno, nakładem księgarni p. f. Rafałowicza, czcionkami A. Syrkina, 1859 r. w 12-stce, stronic 64.

Pod powyższym tytułem, ukazała się na jaw porządnie i umiejętnie ułożona monografja kościoła szydłowskiego, na Żmudzi, słynącego obrazem cudownym Matki Boskiéj. Może obrazimy skromność autora, który dziełko swoje oznaczył pierwszemi głoskami imienia i nazwiska; ale pełna zasługi praca jego, godna jest, aby czytelnicy wiedzieli komu ją zawdzięczają. Wykonał ją p. Ignacy Buszyński, b. marszałek powiatu rosieńskiego, dawniejszy uczeń wileńskiego

uniwersytetu, który, jak widać, i w dalszem życiu nie zaniechał uprawiać nauki nabytéj w téj naszéj krajowéj wszechnicy. Krótki rys założenia kościoła szydłowskiego i dalszych kolei, przez jakie przechodził, oparty na autentycznych dowodach, czerpanych z ksiąg ziemstwa rosieńskiego, wolny od wszelkich domysłów, rozpoczyna akt fundacji Piotra Giedygołda, roku 1457, września, 18 dnia. Następnie opowiedziane są późniejsze nadania, przez Kienżgałłow, tudzież przejście dóbr szydłowskich do Zawiszow i Szemiotow; zmiany jakim kościoł Szydłowski uległ, z powodu rozszerzonego na Żmudzi wyznania helweckiego: krzywdy, jakich pierwotna fundacja doświadczyła od Zawiszów, Szemiotów, a mianowicie od Zofji Wnuczkowéj; późniejsze usiłowanie duchowieństwa katolickiego, około odzyskania przywłaszczeń, gorliwość kilku następujących po sobie prałatów o dźwignienie, uposażenie i ozdobę téj dawnéj świątyni i nakoniec stan jéj obecny. Autor, prócz tego, dodał krótkie opisanie statystyczne majętności, obręb parafji szydłowskiéj składających, z wymienieniem dzisiejszych właścicieli i całe dziełko zamknął przedrukiem pieśni na cześć Matki Boskiéj, ułożonéj przy koronacji jéj obrazu, w językach żmudzkim i polskim.

Całe opowiadanie zaleca się jasnością, porządkiem wykładu, pilnością w poszukiwaniu źrzódeł, trafnosclą i zdrową krytyką w ich ocenieniu. Szczególniéj zaś uderza w niem wolny od wszelkich uprzedzeń sąd autora—tam, gdzie mówi o zatargach religijnych; panuje tu chwalebna spokojność umysłu, tak historji właściwa, tak daleka od tych namiętnych uniesień, które, dawno minione rozterki, zwykły obierać za przedmiot do wzajemnych obwinień za przeszłość i do niewczesnych pojątrzeń między dziś żyjącymi synami jednéj ziemi. Dostrzeżone uchybienia dawniejszych pisarzy, autor prostuje bez chełpliwości, że poprzedników na usterkach schwytał; a jednak, zdarzyło się mu poprawić nie jeden ważny błąd historyczny, pod względem osób i czasu. Słowem jest to praca sumienna i pożyteczna, w któréj nic nad to, nic zamało nie powiedziano. Pozostaje do życzenia, aby podobnym trybem, co znamienitsze miejscowości naszego kraju, były zbadane i opisane. Kilka drobniuchnych uchybień, wkradło się do téj książeczki, które w następnych wydaniach łatwo się sprostować dadzą, tak naprzykład: nie Mikołaj Radziwiłł, *Czarnym* zwany, ale stryjeczny brat jego, mający przydomek *Rudego*, był podczaszym litewskim i głównym krzewicielem wyznania helweckiego, na Żmudzi; Czarny bowiem nie posiadał żadnych dóbr w tém księztwie; majętności jego, z których głowną był Nieswiż, rozciągały się na Ruś litewską, Polesie i w głąb Wołynia. Kienżgałłówna nie była żoną Zawiszy, starosty spiskiego, bo jeden tylko Zawisza zGarbowa, od czarnéj zbroi *Czarnym* zwany, tę godność piastował, ale na Litwie żadnéj własności nie posiadał i posiadać nie mógł, gdyż wówczas jeszcze prawa litewskie Polakom téj prerogatywy broniły; zresztą miano Zawisza było, w XV wieku, imieniem nie nazwiskiem; początek Zawiszow litewskich acz starożytny, ma zupełnie inne źrzódło. Ludwika Karolina Radziwiłłówna, opiekowała się w prawdzie zborami Litewskiemi, nowogródzkiemi, podlaskiemi i białoruskiemi, szanując raczéj wolę pradziada, dziada i ojca, niż z osobistéj gorliwości, bo przy zawarciu powtórnego małżeństwa, przeszła na łono kościoła katolickiego,— w jego nauce żyła i umarła; dotąd znajduje się w archiwum nieświeżskiem list jéj pisany do Zborow helweckich w jéj dobrach istniejących, w którym zaręcza, że różność wyznania w niczem na uszczerbek ich funduszów nie wpłynie. Biskup Aleksander Sapieha nie pisał się książęciem, bo wiadomo, że ród Sapiehow, dopiero w 1775 r., tę dostojność otrzymał.

Niesłuszny jest zarzut, że panowie litewscy, którzy wyznanie helweckie przyjęli, zmuszali poddanych swoich do odstępstwa od wyznań rzymskiego i wschodniego; owszem, zdaje się, że tego starannie unikali, że nową naukę za właściwą dla panów i szlachty mając, nie chcieli, aby ją pospólstwo podzielało; przynajmniéj w archiwum radziwiłłowskiem w Nieświżu, oprócz jednych Birż, gdzie staraniem miejscowych kaznodziejów, ludność wiejska, pociągnięta została do wyznania helweckiego, nie ma najmniejszych śladów, jakiegokolwiek usiłowania, ze strony dziedziców, do upowszechnienia nauki, któréj sami hołdowali. Znaleźć co więcéj do zarzucenia téj pracy przy najlepszéj woli niepodobna. Powtarzamy więc, iż prosić autora należy, aby podobnemi opisami innych miejscowości Żmudzi historyczną literaturę naszą pomnażał.

Mikołaj Malinowski.

Dziennik przyjęcia i pobytu nadzw. posła Porty Ottomańskiéj do Stan. Augusta kr. polsk. w. ks. lit. i do rzplitéj polskiéj 1777 r. Warszawa, 1860, in 16, str. 101.— Opowiedziany tu wypadek nie miał żadnego głębszego dla dziejów znaczenia. Seid-Numan-Bej wysłany był przez sułtana Abdil Hamida do dworu polskiego z doniesieniem o jego wstąpieniu na tron i zapewnieniem przyjaźni dla rzplitéj. Cieszono się z tego w Warszawie, bo skołatana i zniedołężniała dłońPolską rządząca czuła potrzebę pokoju. Posła podejmowano gościnnie, z ceregielami, przepychem, karmiono konfiturami, udarowywano tabaką paryską, zegarkami, szablami, imbrykami do kawy. Poseł nawzajem odwiedzał dygnitarzów i dygnitarzowe, przyjmował uprzejmie odwiedziny, palił fejerwerki, rozdawał w podarunku cybuchy, lulki, materje, kawę. Wszystko to ze ścisłością pedantyczną dzień po dniu spisane, stanowi ubożuchną treść obecnéj książeczki, przełożonéj z francuzkiego i wydanéj przez p. Marylskiego. Autor jéj p. Krutta, tłómacz języków orjentalnych przy j. kr. mości i rzplitéj, „potomek Paleologów cesarzów wschodnich“ (*), co mu jednak nieprzeszkadzało „uniżenie“ dziękować niewiernemu Muzułmaninowi za okazane „zadowolenie“ i udarowanie honorowym kaftanem tureckim (str, 18),— wcale niepomyślnie wywiązał się ze swego zadania dziejopisa kilku miesięcy życia dworskiego Warszawy. Nieznaleść tu ani jednego choćby trochę podnioślejszego poglądu na swój czas i okoliczności, ani jednéj postaci, coby żywą twarzą wychylała się z karty; wszystkie wprowadzane figury, a jest ich niemało, wyglądają jak sylwetki wykrojone na jeden kształt z różowego papieru, wszystkie takie ładne i słodkie, jak konfitury, o których mowa na każdéj stronicy téj książeczki. Ze szczegółów mogących mieć jakiekolwiek znaczenie historyczne, a nieznanych zkąd inąd dokładniéj, udało mi się ledwie parę naliczyć; prócz tego jest tu kilka małych anekdot, jak np. ta, że w liczbie przesyłających swe powinszowania posłowi *z powodu świąt bajramu*, znajdował się i biskup płocki brat króla St. Augusta. Reszta zajęta opowiadaniem próżnych ceremonij, wizyt, obiadów, co wszystko śmiałoby można pominąć: bo czyż warto i czy godzi się nawet podawać do potomności wiadomość o tém, co kto jadł lub pił i o któréj godzinie? *dzieje* wżdy są na to, żeby w nich *dzieła* zapisywano.

Zupełnie inaczéj rzecz się ma z *Podróżą króla Stanisława-Augusta do Kaniowa*, podług listów hr. K. Platera, opisaną przez J. I. Kraszewskiego; Wilno, 1860, in 12, str. 299. Co to za nieporównany gaduła ten hrabia Plater, którego prywatne listy do krewnych i znajomych z podróży pisane, już żywcem, już w treści posłużyły wybornie p. Kraszewskiemu do ułożenia obecnéj książki. Z urzędu opisujący tę samą podróż Naruszewicz, mało co lepiéj niż Krutta (bo tylko z lepszą wprawą pisarską), rzekłbyś, że tylko kredą narysował kontury tego rodzajowego obrazka, nazywającego się podróżą do Kaniowa, gdy w drobnych wypadkach rzecz cała zależy na kolorycie. Tu przeciwnie, w listach Platera, i przedmioty z barwą jaką na sobie nosiły, i ich oświecenie od lampy przez owoczesnych mistrzów robionéj, i zdaje się nawet samo powietrze właściwe wiekowi, którego autor nieodrodném był dzieckiem w jego błędach i szlachetnych uniesieniach, — wszystko naturalne i żywe, a szczegóły niezmiernie ciekawe. Żałować potrzeba, że p. Kraszewskiemu nieudało się odszukać wszystkich owych listów, i z potrzeby przyszło zapełnić w środku dość obszerną lukę wypiskami z Naruszewicza, a pod koniec urwać rzecz, nie doprowadziwszy do saméj mety.

W. Korotyński.

(*) Jakże niewierzyć napisowi na nagrobku, ułożonemu przez krewnych po kądzieli i przedrukowaniu w książeczce? Wprawdzie napisów na nagrobkach i kopertach od listów żadna heroldja nieprzyjmuje za dowody, ale to nic nie zkodzi.

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

— PP. Aleksander Przezdziecki i Edward Rastawiecki zapowiedzieli wydawnictwo Serji trzeciéj i ostatniéj pomnikowego dzieła „Wzorów Sztuki Średniowiecznéj“. Serja ta według prospektu, ma objąć: cztéry tablice z minaturami z księgi cechów krakowskich, Baltazara Bema, przedstawiające malarzy, kupców, krawców i rzemieślników; zabytki z czasów pogańskich, pochodzące z wykopalisk krajowych, pomiędzy innemi i posąg Światowida z muzeum tow. nauk krakowskiego, jako najcelniejszy z tego rodzaju pomników. Siodła, rzędy, pasy, klejnoty, hełmy karabele z ostatniéj wystawy krakowskiéj, tarczę Zygmuntowską z pozostałości po Tadeuszu Czackim, nalewkę i czarę, dar wdzięczności króla Duńskiego przechowywany u potomków bohatera w Tykocinie, malowania z części sklepienia kaplicy Jagiellońskiéj w Krakowie. Wielko ołtarz u Panny Maryi w Krakowie arcydzieło Wita Stwosza, drzwi śpiżowe gnieźnieńskie z legendą ś. Wojciecha, portrety Kazimierza Jagiellończyka (z obrazu spółczesnego odkrytego w Kolonji), oraz córek jego: Barbary księżnéj saskiéj (pęzla Cranacha w Dreznie), Zofji brandeburskiéj (w Ansbach) i Jadwigi bawarskiéj (w Burghausen). Pomniki ze śpiżu grobowe z kościołów krakowskich, należące do najcelniejszych pomników sztuki u nas, obrazy olejne z XVI wieku, w Bodzencinie i innych kościołach ziemi naszéj po dziś dzień przechowywane, wreszcie piękne zabytki historyczne polskie, znajdujące się w Muzeum Starożytności w Moskwie i w Zbrojowni Cesarskiéj w Carskiem Siele.

— Grono miłośników ojczystego języka zamierza wziąć się do ułożenia Słównika języka polskiego, któryby odpowiadał wszelkim wymaganiom obecnego stanu i rozwoju literatury naszéj i umysłowości. Wszystkie nauki w nim objęte zostaną. Hieronim Łabęcki szlachetnie ofiarował do nowego Słównika mozolny owoc swéj pracy lat kilkunastu, słównik górniczy obejmujący 16000 wyrazów; z innych gałęzi nauk zapewnioną jest pomoc, nie przypomnianym też będzie język ludowy. (Bib. W.)

— W rossyjskiéj gazecie Akcjonarjusz, znajdujemy wprawdzie ogólnikami tylko wyrażoną, ale nader interesującą wiadomość: iż pewien inżynier zostający w służbie urzędu dróg i kommunikacji wynalazł nowy bardzo tani sposób używania ściśniętego powietrza jak dźwigni, zamiast pary lub wody; kosz na to ma być o trzy razy tańszy niż koszt na otrzymywanie pary. Wspomniona gazeta dodaje za niewątpliwe, iż wynalazca złożył już opis swojego odkrycia w jednym z właściwych urzędów do ocenienia jego pracy.

— Dla ułatwienia przewozu soli z Krymu, jeden z kapitalistów rossyjskich powziął myśl zbudowania drogi żelaznéj od jeziora Karleuta do brzegu Dniepra, i prośba w tym celu została już podana do właściwego urzędu. Sądzimy, iż wiadomość ta niebędzie obojętną dla czytelników naszych z nad Dniepru.

— W Ameryce prawie wszystkie prace mechaniczne wykonywają się za pomocą odpowiednich sobie działaczów— machin. Zastosowania posunięto tak daleko, iż niedawno mieszkaniec New-Yorku Bourn zrobił maszynkę do czyszczenia i wytrzepywania kobierców. Maszynka składa się głównie z lasek i szczotek, które wprowadzone w ruch za pomocą zręcznego mechanizmu, bardzo szybko i poczciwie wykonywają swoją robotę.

— Szwecja dotknięta została boleśną stratą. Umarł znakomity uczony Retziers, do ostatniéj chwili życia nieodstępując nauki i na samym sobie śledząc objawy stopniowego rozkładu organizmu.

— Kontynuator „Historji Szwajcarji Miillera, professor uniwersytetu w Zurich Getinger umarł w 77 roku życia,

— Czytamy w Telegrafie kijowskim: W uniwersytecie kijowskim oraz w innych rossyjskich, przywraca się katedra filozofji, zniesiona przed 12 laty. Wykład logiki i psychologji przestanie odtąd należeć do obowiązków nauczyciela teologji, lecz z historją systematów filozoficznych, stanowić będzie przedmiot nowéj katedry.

— Piszą w Pamiętnikach ojczystych (Отеч. Зап.), że od 1 stycznia 1854 r. do d. 1 tegoż miesiąca 1860 r. wywieziono z Rossyi za granicy monety brzęczącéj na 165 miljonów rub. sr., wewnątrz zaś kraju zostaje w obrócie na 220 miljonów r. sr.

— W Gaz. Handlowéj znajdujemy następne porównanie wywozu towarów z Rygi w ciągu maja 1859 i 1860 roku,

	roku 1859.	roku 1860.
Lnu	85,032	34,940 berk.
Pieńki	25,814	52,860 —
Pszenicy	10,141	965 czetw.
Żyta	102,626	18,151 —
Jęczmienia	43,136	6,155 —
Owsa	145,475	183,472 —
Siemienia	42,074	13,257 —

Wartość wszystkich towarów wywiezionych w powyższéj ilości, w roku przeszłym wynosiła 5,996,838 rub. sr., w r. bież. wynosi 7,875,605 rub.

— Dyrektor Instytutu muzycznego w Warszawie zawiadamia osoby starające się o przyjęcie do rzeczonego zakładu, iż mogą przysposobić się dostatecznie do egzaminu wymaganego przy wstąpieniu, podług dzieła upoważnionego przez uniwersytet paryski p. t. Wykład elementarny muzyki przez L. Quicherat; tłumaczył je z franc. P. Perkowski i wydał w Warsazwie.

— D. 15 (27) czerwca zasłużony lekarz i chirurg dr. Ludwik Bierkowski professor uniwersytetu Jagiellońskiego i dyrektor kliniki chirurgicznéj, umarł w Krzeszowicach po dokonaniu 30-letniego zawodu professorskiego mając lat 59.

— Dnia 8 (20) czerwca odbyło się w Lesznie wolne zebranie Towarzystwa pomocy naukowéj powiatu wschowskiego; na pociechę wszystkich miłośników dobra, udział okazał się daleko żywszy i liczniejszy, niż w kilku poprzednich latach. Imię ś. p. Karola Marcinowskiego, założyciela towarzystwa, postanowiono uczcić trwałym pomnikiem, a mianowicie: utworzyć fundusz tego imienia dla kształcącéj się biednéj młodzieży, na co 18 członków akcje swoje już przekazali.

— W Anglji drukuje się rocznie 2 do 3 miljonów egzemplarzy Biblji; summa zaprawdę ogromna! Po Biblji najwięcéj się rozprzedaje dzieł Szekspira, bo 20,000 egzemplarzy rocznie. Anglicy jednak uskarżają się jeszcze na brak oświaty w massie, która umie robić taki wybór i tyle spożywać duchowego pokarmu... cóżby o nas powiedzieli?

LISTY ADAMA MICKIEWICZA,

DO ANTONIEGO EDWARDA ODYŃCA.

(*Dalszy ciąg ob. N. 50.*)

V.

23 maja 1833.

Paryż, Rue Saint-Nicolas, N. 73.

Kochany Edwardku! Odebrałem od Stefana list z Drezna, a razem Umiński powiada mi, że ma od niego późniejszą wiadomość z drogi, i że on tam znowu zapadł. Odgadniesz ile mię to boli. Stefan jest z ludzi, którzy i drugim i nam tak potrzebni do życia, a tak ciągle słaby. Pisałem do niego list do Strasburga; załączam kartkę, przeszlij ją, jeśliby Stefan był gdzie zatrzymany chorobą w drodze.—Twój listek jest bardzo melancholiczny, co mi się nie podoba. Mało donosisz o tém, co robisz. Czy przepisałeś twoje tłumaczenia? Co z niemi myślisz robić? Jeśli mnie pieniądze przyjdą, wezmę je sam tu drukować; jeśli nie, zawsze trzeba je na świat już puścić. Tu możebym przedał wydanie. Wygotuj jedną kopią dla mnie i przyszlij do Paryża.—Jeżeli będę mógł, pobiegnę do Szwajcaryi, do Stefana. Dotąd siedzę w Paryżu; znowu wlazłem w miasto. Robię dosyć wiele; oprócz różnych postronnych, mimojazdowych pisań, kropię moje poema, którego pieśń czwartą dziś kończę. Żyję tedy w Litwie, w lasach, karczmach, ze szlachtą, żydami, i t. d. Rzadko gdzie wychodzę; ciągle chodzimy i gawędzimy z Witwickim, moim bliskim sąsiadem; czasem z Zaleskim. Gdyby nie poema, uciekłbym z Paryża. Czytam mało; w domu teraz jadam, o południu, po wiejsku, i ledwie mam kiedy potrzebę zajrzeć w miasto.—Proszę cię bardzo o portret Stefana, twój i Zosi. Musisz mieć przecie jaki portret Stefana. Nie odpisałeś mi, czy Lindego w Poznańskie odesłano. Bardzo mi to cięży na karku. W tych dniach byłem chory na gryppę, alem się wychodził z choroby, i teraz zdrów jak ryba. Wzdycham bardzo do dalszych części Dziadów; czasem kawałki do nich sztukuję. Poematu szlacheckiego, jak się przepisze, poszlę tobie z mojego rękopismu część przynajmniéj. Zosię uściskaj, i bądź zdrów kochany Edwardzie!

Twój Adam.

VI.

Bex. (w Szwacaryi) 9 Lipca 1833.

Edwardzie Kochany! jestem od wczora w Bex. Stefan ma się lepiej nieco od czasu, jak tu stanął. Chce koniecznie udać się stąd do Włoch, i mnie w drogę zaprasza. Sam też udać się w żaden sposób nie może, a ja przewiduję dla siebie wielkie trudności. Obaczymy jak się to uda.—Dawno nie miałem listu od ciebie, i nie wiem jak się ma twoja Zosia, któréj zdrowie bardzo mię obchodzi. Donieś mi o tém natychmiast. Jadąc z Lausanne na statku, spotkałem przypadkiem panią Potockę (Klaudynę), płynącą z Genewy do Stefana. Pojmiesz, jaka to była dla mnie miła siurpryza!

W Bex dotąd lał deszcz nieustanny, i mgła na górach ledwo teraz rozrzedniała. Gdybym miał wielkie summy, sprowadziłbym cię tu z Zosią, i siedzielibyśmy póki coś nowego nie zajdzie na świecie; kupilibyśmy parę krów szwajcarskich i koguta, żeby pod oknem piejąc Litwę nam przypominał. Kupilibyśmy też gęsi i indyków, i t. d. Ale co się tyczy kupna, mam kupca na twoje poezje, jeżeli bardzo wiele żądać nie będziesz, bo wiesz że czasy na literaturę ciężkie. Ja Giaura za sto dukatów na własność przedałem; tobie za Korsarza, (nie na własność, ale za wydanie 2,000 exemplarzy), mogę dostać również sto dukatów. Ile chciałbyś za *Czcicieli Ognia?* Donieś mi zaraz, pieniądze tém prędzéj odbierzesz.—Podróż moja do Szwajcaryi, połączona z wielkiemi kłopotami paszportowemi, pomięszała mi szyki w interesach i przerwała moje roboty. Tadeusza dotąd nie dośpiewałem! Na nieszczęście, nie wiem czy tu będę miał humor śpiewać daléj. Wszakże mam już trzy czwarte poematu, najdłuższego, jaki napisałem.

Czy Dobrzycka jest w Dreznie? Tödwenowi kłaniaj. Zosię codzień odemnie po razu uściśnij, co wszakże nie powinno odebrać mi prawa uścisnąć ją za piérwszem widzeniem się.—Jeśli chodzisz do Plauen, przypominaj tam miłe czasy naszego pobytu! Już potém równych nie było dla mnie! A ile za to miałem zgryzot i bied!—Bądź mi zdrów, odpisz prędko!

Adam.

VII.

Avignon, 22 września 1833.

Nasz Stefan już przed dwóma dniami przestał cierpieć. Wróciłem właśnie z Marsylii, gdzie jeździłem niby po paszport do Włoch, i znalazłem naszego przyjaciela, przez kilka dni mojéj niebytności, bardzo zmienionego. W nocy o godzinie szóstéj przestał oddychać; tak lekko usnął, że nie można nazwać skonaniem téj krótkiéj chwili przejścia z biedy na świat lepszy. Cierpiał Stefan wiele w Bex i w Genewie; potém ustały bole fizyczne, dręczyła go tylko niecierpliwość, chęć prędkiego przenoszenia się z miejsca na miejsce, a razem uczucie wzmagającéj się słabości. Śmierć swoję często przepowiadał, ale też równie często pełen był nadziei, a w ostatnich dniach więcéj niż kiedykolwiek. Wiozłem go z wielką trudnością od Genewy do Awinionu. Tu, na wielkie moje szczęście, dopędził nas dawny znajomy Stefana, Pągowski, zacny człowiek. Ten mnie wspomógł w moich kłopotach, i został przy chorym, kiedy wyjeżdżałem do Marsylii. Wyperswadowaliśmy Stefanowi, aby czekał w Awinionie na paszport, ale rzeczywiście już go niepodobna było z miejsca ruszyć. Przybyła też kilku dniami przed jego śmiercią pani Potocka, i osłodziła mu ostatnie chwile na ziemi. Téj nocy, któréj żyć przestał, byłem przy nim do późna; potém znużony bezsennością i drogą, poszedłem spać. Pągowski czuwał przy łóżku. Przerażony zbyt cichym snem chorego, zbliżył się, i znalazł go bez życia. Pojmiesz łatwo dla czego nie pisałem do ciebie z drogi. Byłem sam w bardzo smutnem położeniu. Wyjeżdżam stąd do Lyonu, a stamtąd zapewne wrócę do Paryża. Jestem mocno osłabiony na zdrowiu, ale mam nadzieję, że się to poprawi.—Zosi twojéj rączki całuję. O twoim interessie przedaży poezji zaraz zagaję znowu umowę i pewnie się uda.

(Dokończenie nastąpi).

KORRESPONDENCJA KURYERA WILEŃSKIEGO.

Paryż, *2 lipca 1860.*

Czternastego czerwca obchodzono solennie w Paryżu powrót do Francuzkiéj rodziny dwóch prowincji: Nicei i Sabaudji, które od pół wieku oderwane, z Włochami się nie zrosły. Dzień ten obrał Cesarz umyślnie na nowe święto narodowe, jako jeden z dni dla Francji szczęśliwych; łączy się w nim potrójna rocznica orężnéj chwały: Marengo, Friedland i Raab—trzy bitwy wygrane w 1800, 1807 i 1809 roku. Napoleon 1-szy lubił obchodzić zwycięztwa zwycięztwami; miał pewne dni szczęśliwe, i trzymał się ich w swym tryumfalnym pochodzie, nie tylko przez zabobon, ale i przez rozum: wspomnienie odniesionego zwycięztwa elektryzowało żołnierzy i podwajało ich męstwo.

Dzień czternastego czerwca znaczą także w dziejach Francji dwa czarne krzyże, jest on rocznicą śmierci dwóch dzielnych jenerałow: Desaix'a poległego pod Marengo, i Klebera zamordowanego w Egipcie sztyletem fanatyka.

Była to więc uroczystość żałobna i radośna— święto, którem naród czcił zarazem pamięć straconych bohaterów i nabytéj chwały.

To też w tak uroczyste święto narodowe, wszelka zwada ucichła, przeciwnicy zawarli zawieszenie broni i podali sobie ręce—nawet ci najzawziętsi, co się teologicznie kłócą, pobożnie przeklinają i różnią z sobą we wszystkiém, w tym dniu, jednem patryotyczném uczuciem złączeni, razem się modlili i dziękowali Panu za wielkie łaski, któremi tak widocznie i hojnie ten szczęśliwy kraj darzy.

Widząc tę jedność, pogodę, ten dostojny spokój, który niby słońce opromieniał twarze—jakieś niepojęte wzruszenie chwytało za duszę cudzoziemca—tłem jego było zapewne uczucie admiracji i współczucia dla tego ludu, dle tego wybranego ludu, ale na dnie krył się ból jakiś ostry—wstyd wyznać—ból do zazdrości podobny... ale, cóż chcecie, człowiek takim jest egoistą...

Dekoracje fety czternastego czerwca, jakkolwiek wspaniałe, nie odznaczały się niczem nadzwyczajnem, co nie zadawalniało pojmujących moralne znaczenie téj pierwszéj w swoim rodzaju uroczystości. Jak we wszystkie inne święta, było rano nabożeństwo w Notre-Dame, w południe wielka rewja na polu Marsowem, a wieczorem świetna illuminacja. Nowemu świętu wypadało obmyślić nową formę. Ale nie uczyniono tego, obawiając się zapewne nie zadowolnić ogółu.

Paryżanie zawsze chciwi widowisk, mają swoje tradycjonalne programy zabawy, od których nie odstępują: na fetach oficjalnych muszą być malowane płótna, chorągwie, trojkolorowe, lampy, rzymskie świece i fajerwerki, zakończone wielkim bukietem. Odjąwszy te ostatnie, uciechy ludowe w Paryżu są dokładną kopją igrzysk starożytnych. Modę tę wprowadziła wielka rewolucja.

Za konwencji i dyrektorjatu, strój świąt narodowych i wszystkich tryumfalnych wiazdów był czysto grecki. Dostojnicy Państwa występowali w chlamydach: w girlandy kwiatów ubierano świątynię sławy, i sto biało ubranych dziewic szło dziękować Bogu za odniesione zwycięztwo.

Za pierwszego cesarstwa radość była rzymska; ściągano z nad Tybru nad Sekwanę wszystkie starożytne pamiątki. Za drugiéj Rzeczypospolitéj wrócono do wspomnień Ateńskich, do białych dziewic, Olimpijskich wozów ciągnionych przez złoto-rożne woły, do tańców i deklamacji pod gołem niebem. W roku 1850 sięgnięto po starsze jeszcze tradycje; wyprawiono ludowi fetę Egipską: mieliśmy Memfis na Placu zgody.

Drugie Cesarstwo równie jak pierwsze, w rzymskim stylu tryumfy swe obchodzi. Skoro zeszłego roku wojsko wracało z Włoskiéj kampanji, cesarz czekał na nie w Cyrku całym purpurą wysłanym, zbudowanym ze ścisłą akuratnością wedle cyrków rzymskich Cezara. Jestto dekoracja przepyszna, wspaniała nad wszelki wyraz— ani słowa—ale, powtarzam, czasby wymyślić inną, bo nowy duch nowéj domaga się formy.

Radość publiczną, która się przeciągnęła aż do końca miesiąca, co raz to nowemi podsycana widowiskami—jak zwykle każdą radość na tym świecie, przerwała żałoba. Najmłodszy brat cesarza Napoleona I książe Hieronim, zmarł 24 czerwca w Villegenis, swéj rezydencji letniéj. Ostatni z licznego rodzeństwa, znany z uczuć szlachetnych i dobroci serca, książe Hieronim Bonaparte jest tu żałowany przez wszystkich. Dzienniki najsprzeczniejszych barw napisały nekrologi ulubionemu bratu wielkiego męża, dzielnemu admirałowi, co bronił Francji na morzu, i żołnierzowi co za nią walczył pod Waterloo.

Książe umarł w 76 roku życia. Długa jego biografja obfituje w wypadki, przez które rzadko który członek panującéj rodziny przechodzi. Wygnany dzieckiem z Korsyki, przybył do Francji, gdzie na przemiany był marynarzem, królem i wygnańcem.

Hieronim Bonaparte urodził się w Ajaccio 15 listopada 1784, z Karola Bonaparte i Letycii Ramolino. Pieszczony i kochany, drugi Benjamin licznéj swéj rodziny, musiał ją opuścić w dziewiątym roku życia. Rodzice zamieszkali w Marsylji, ubodzy i obarczeni dziećmi, oddali go do szkół w Juilly.—Było to w roku 1793, wielka

rewolucja wybuchła... ogromny zamęt ogarnął kraj cały. We Francji nikt się jeszcze nie domyślał że w najniższych szeregach obrońców ojczyzny, walczy już mąż który ma wkrótce nią zawładnąć.

Hieronim przez sześć lat pozostał w szkołach, poczem, pod okiem brata się kształcił. Napoleon zajmował się nim troskliwie, przekonał się bowiem, że ma zdolność i pociąg do wojskowości, do któréj żaden z braci nie okazywał powołania.

Kiedy Napoleon powziął śmiały plan przejścia góry ś. Bernarda, Hieronim miał lat szesnaście, ale mimo wiek młody, chciał iść z bratem koniecznie. Ten, mimo próśb, nie wziął go z sobą uważając jeszcze za dziecko.—Powróciwszy z wyprawy, kazał zawołać młodego brata. Hieronim stanął przed nim chmurny i nie chciał się przywitać, mając w duszy żal srogi... Widząc to Napoleon, wziął go na kolana i wybadawszy o co Benjaminkowi chodzi, rzekł: „No, pogodźmy się; na przyszły raz wezmę cię z sobą, a teraz na przeprosiny dam ci cóś."—Cóż mi dasz? spytał student.—Co zechcesz.—Podaj pałasz któryś miał w bitwie pod Marengo.

Napoleon dał mu oręż. Broń ta, od owego czasu, nigdy nie wyszła z rąk księcia—a dziś, kiedy to piszę, leży przy jego trumnie, obok korony i marszałkowskiéj laski—i pójdzie z nim do grobu...

Wkrótce po téj rozmowie, Hieronim wstąpił jako prosty żołnierz do gwardji. W roku 1800 został aspirantem na fregacie *Invincible*. W 1801 mianowany porucznikiem marynarki, jako podkomendny jenerała Leclerc, popłynął z nim do Saint-Domingo, i był przysłany do Francji z wieścią o szczęśliwém wylądowaniu wojska.—w roku 1805 Hieronim jeździł z missją do Deja algierskiego, z któréj wywiązał się dobrze: otrzymał wypuszczenie na wolność 250-ciu Genueńczyków trzymanych na galerach. W nagrodę dostał nominacją na kapitana okrętu.

W 1807 książe porzucił marynarkę i stanął na czele korpusu złożonego z Bawarów i Wurtemberczyków; korpusem tym dowodził w czasie kampanji pruskiéj, w któréj dosłużył się rangi jenerała dywizji.

W miesiąc po zawarciu traktatu Tylżyckiego poślubił Katarzynę córkę króla Wurtemberskiego. W tydzień potém, okrzyknięty królem westfalskim, zamieszkał w Kassel, swéj nowéj rezydencji. Z małżenstwa z księżniczką Wurtemberską miał dwoje dzieci: księcia Napoleona, dziś męża królewny Włoskiéj, i księżnę Matyldę, żonę księcia Demidowa.

Jako król Westfalski odbył kampanją 1812 roku; na czele dywizji niemieckiéj doszedł aż do Smoleńska.—Bitwa pod Lipskiem pozbawiła go królestwa.

Po 1814 Hieronim powrócił na dwor Wurtemberski. Wypadki 20 marca sprowadziły go napowrót do Paryża. Pod czas stu dni, król Hieronim zasiadał w Izbie parów jako książe Francuzki. Po tém, pojechał z Napoleonem do Belgji; był ranny w bitwie pod Hougoumont i odznaczył się pod Waterloo.

Skoro Napoleon 1-szy odwieziony został na wyspę Swiętéj Heleny, książe Hieronim wraz z małżonką swoją, chciał z nim dzielić wygnanie. W tym celu napisali oboje do regenta Angielskiego bardzo piękne listy, prosząc o pozwolenie udania się do brata. Listy te zostały bez odpowiedzi—musieli więc w Niemczech pozostać. Teść dał Hieronimowi tytuł hrabiego Montfort; przybrawszy go, pod tém nazwiskiem mieszkał kolejno w trzech pałacach, które posiadał pod Wiedniem, Tryestem i we Florencji, gdzie w 1836 umarła żona jego.

Wróciwszy do Francji w 1848 roku, został mianowany gubernatorem Inwalidów, a następnie uczczony godnością marszałka Francji, jako dwa razy sprawujący naczelne dowództwo: na Szlązku i pod Waterloo. W ostatnich latach jako książe krwi, zasiadł w senacie. Podczas ostatniéj wojny z Austrją, prezydował na radzie ministrów w nieobecności cesarza, jako radzca cesarzowéj regentki.

Ostatni raz jeździł na koniu podczas rewji poprzedzającéj wyjazd wojsk Francuzkich do Włoch.

Przed parą laty książe Hieronim obstalował u jednego z Paryzkich rzeźbiarzy pana Barre, medal złoty, mający przechować potomności pamięć jego rysów i główne daty jego życia. Teraz medal ten jest na ukończeniu; widzieliśmy jego gipsowe odlewy: po jednéj stronie znajduje się bardzo podobne popiersie księcia z podpisem: „Książe Napoleon, brat cesarza Napoleona I." Po drugiéj, wyryty następujący napis przez samego księcia ułożony.

Urodzony w Ajaccio 15 listopada 1784.
Aspirant marynarki 1799.
Był w wyprawie Egipskiéj.
Zabrał okręt Angielki Swertsur 1801.
Był w wyprawie do Saint-Domingo 1802.
Naczelnik eskadry wysłanéj do Algieru dla oswobodzenia niewolników Włoskich 1804.
Komendant okrętu Vétéran. 1805.
Kontr-admirał w Concarneau.
Jenerał dywizji w 1806.
Nauczyciel komenderujący wojskiem sprzymierzonych na Szląsku 1807.
Król Westfalski po pokoju Tylżyckim w 1807.
Komenderujący wielką armją wieczorem bitwy pod Waterloo 1815.
Gubernator Hotelu inwalidów, 1849.
Marszałek Francji 1850.
Prezes senatu 1852.
Prezes rady państwa w 1858.

Dekretem cesarskim z roku 1859, Bazylika Saint-Denis została wyznaczoną na groby dla rodziny Bonapartych. Ponieważ naprawa tego kościoła dopiero za rok zostanie ukończoną—tymczasem zwłoki księcia złożone będą u Inwalidów, zkąd, za rok, wraz z trumną Napoleona I, zostaną na wieczny spoczynek przeniesione do Saint-Denis.

(Dokończenie nastąpi).

Wiedeń, *d. 26 czerwca 1860.*

(*Dalszy ciąg, ob. Nr. 50*)-

Po nitce dochodząc do kłębka, łatwo zrozumieć, dla czego Austrja od czasu pokoju Villafranca, z taką gorliwością bierze się do Reform administracyjnych i ulepszeń prawodawstwa? Z tąd też wynika że Rząd chciałby i chcieć musi szczerze wynaleść sposoby, że się wyrażę, Talizman, któremby spokój umysłów, ukontentowanie ogólne, mógł połączyć z gotowością ofiar pojedyńczych ludzi, a razem z nierozdzielnością i całością monarchji, jako jednostki. Czy to tak łatwe? czy programm zadowolnienia wszystkich narodowości, i wywalczenia hegemonji w Niemczech dla monarchji tylko w 1-éj 5-téj części niemieckiéj, da się przyprowadzić do skutku, w całości? o tém wolno wątpić.

Wpływ na państwa pośrednie niemieckie, katolickie, zostaje dla Austrji jedną tylko, jak na teraz możliwą kombinacją. Tu tylko Prusy stają Austrji na zawadzie, a to tém bardziéj, że państwo to, zaprowadziwszy formy rządu liberalne u siebie, i złożone z prowincji należących po większéj części do narodowości niemieckiéj, ma jeśli nie u panujących, to u ludu większą sympatję. Jeśli Austrja musiała wyrzec się wpływu na wschód i na Włochy: to tém silniéj trzyma się konfederacji Niemieckiéj, i wszelkiemi siłami sprzeciwia się supremacji Prus. Na ostatnim zjeździe monarchów w Bad—Baden, nie była wprawdzie Austrja reprezentowaną, ale miała swoją partją, król Bawarski, skoligacony z domem Habsburgów, w. ks. Badeński, i prawdopodobnie król Hanowerski trzymają się Austrji,—i przy pożegnaniu księcia Regenta Pruskiego, można było dopatrzyć się w mowie w. księcia Badeńskiego, że państwa mniejsze nawet co do reformy wojska, tak silnie popieranéj przez Prusy, nie chcą iść na każde zawołanie pod chorągiew Pruską. Jak to muszą być zawiłe, i w gruncie nam nie znane, stosunki Niemiec, jak wielką tam odgrywać muszą rolę intrygi różnych wysoko stojących osób, można wnosić z dziennika francuzkiego, „Le Pays" na wpółurzędowego francuzkiego, który nieco enigmatycznie wynikłość konferencji Badeńskiéj streszcza: „Prąd ruchu narodowego w Niemczech potrzebował zewnętrznéj podpory, taką pomoc znalazł we Francji; i teraz dopiéro dadzą się kwestje delikatne rozwiązać spokojnie, które dotykały interesów wielkich politycznych, a które nie miały za sobą innego podobieństwa rozwiązania, tylko przez wojnę." O jakich tu kwestjach Niemieckich tak strasznych mowa, że aż do wojny miało przyjść. Niewiadomo czy o Prusach i Austrji? czy o Danji i tym wiecznym Szlezwigu i Holsztynie?

Porzucając i Niemcy i politykę, pozwalając Włochom organizować się, jak im się podoba, niepodobna nie wspomnieć, że wczoraj tu nadeszłe wiadomości z Konstantynopola powiadają, że w Albanji niepokoj panuje, że jakaś krwawa była utarczka, w któréj zabito dragomana konsulatu Austrjackiego w Skutari, i że się mieszkańcy górni Aidén zbuntowali; a o Garibaldim przez telegraf wiemy, że wszystko w Palermie przygotowane, by wyruszyć ku Messynie, i na tém główne polityczne nowiny się ograniczają. — Jednak o Włoszech mówiąc, przychodzi mimowolnie na myśl hr. Cavour, który jako mąż stanu, aż późniéj może wystąpi na scenę. Tymczasem dowcip się nim opiekuje, i tak: powiadają, że we Francji były zabawy w Fontainebleau podczas deszczów różnorodne, między innemi rebusy, w obrazach. Jeden tedy z tych ściągał się na hr. Cavour. Rebus dowcipny, a przytém nieobrażający, co w rebusach obrazowych sztuka. W rysach twarzy powyższego dyplomaty przedstawiony był człowiek wielkiego apetytu „Gargantua," który usiadłszy w restauracji do stołu, swobodnie zajadał świńskie nogi, ulubioną potrawę w Modenie pod nazwą „zampeni," duży preparat kiełbasiany w Bolonji fabrykowany „mortatella," jadł ser rodem z Parmy, przynajmniéj tak w handlu zwany; popijał to wszystko winem „Alcadico" z Florencji, a na desert parę pomarańcz z wyspy „Sycylji rodem, skonsumował. Gdy obiad skończony, usługujący mu (garson) przeprasza, że zapomniał, ale może pozwoli sobie teraz przynieść choć po obiedzie, potrawę jedną doskonałą, t. j. makaroni Neapolitańskie; na co konsumator poszedłszy po radę do żołądka własnego, odpowiada: makaroni? To zostawmy na jutro. (d. c. n.)

Z Warszawy, *dnia 15 czerwca 1860 r.*

Pogląd na fizjonomję Warszawy. Kościół na Grzybowie. Przyszłość miasta. Obyczajowość; Gmina ewangelicka. Biblioteka po Swidzińskim. Encyklopedja. Tygodnik Illustrowany. Poemat—Kordecki. Teatr i Chęciński. Pogrzeb.

Nulla dies sine linea.

(*Dokończenie, ob. N. 50.*)

Komitet redakcyjny Encyklopedji przy współpracownictwie wielu pisarzy drukuje już obecnie literę *Bra*... Początkowe zeszyty trzy tysiące przeszło kupujących liczyły; dziś skutkiem rychło stygnącego zazwyczaj u nas zapału, Encyklopedja niecałe 3,000 nabywców posiada. Ponieważ dzieło tak ważne bliżéj każdego z nas obchodzić musi, przeto chcemy tu nieco szczegółów o niém publiczności udzielić. Komitet redakcyjny składają pp. Sobieszczański, Rogalski, Pankiewicz, Lewestam i Wojcicki; sekretarzem kierującym techniczną częścią dzieła i zarazem współpracownikiem sumiennym jest p. Biernacki. Imiona członków komitetu znane są w literaturze naszéj, prace p. Sobieszczańskiego odznaczają się zawsze wielką znajomością przedmiotu; w Encyklopedji tyczą się one rzeczy polskich, mianowicie historji, literatury i topograficznéj znajomości Warszawy; podziela on pracę z p. Wójcickim, który głównie otrzymał w udział archeologję polską i etnografję ludu naszego. P. Rogalski znany z prac tyczących się kościoła naszego, tłumacz historji Cezara Cantu i innych, oraz autor dzieł biograficzno-historycznych, przyjął na siebie dział teologji i rzeczy słowiańskich; p. Lewestam znany z licznych recenzji dzieł współczesnych, lingwista uzdatniony i oczytany, otrzymał część tyczącą się historji i literatury powszechnéj, oraz filozofji i estetyki; pan Pankiewicz inspektor tutejszego gimnazjum realnego opracowywa bardzo starannie dział nauk ścisłych. Prócz kilku uchybień początkowych, dzieło prowadzone jest porządnie i wyczerpująco; najlepiéj i najsumienniéj obrobione są działy pp. Sobieszczańskiego, Rogalskiego i Pankiewicza; wszakżeż i pozostałe działy nieuchybiają przeciwko zdobytéj już przez nauki wiedzy. Oczywiście, że niemałą tu zasługę pokładają i spółpracownicy; szczególniéj opracowanie historji Polskiéj przez p. Jul. Bartoszewicza godne jest pod każdym względem pochwały; doktorzy krakowscy, uczeni poznańscy, wileńscy i galicyjscy choć rzadko jednak przyrzucają swe plony do wspólnéj skarbnicy. Najwięcéj artykułow ze współpracowników warszawskich dostarczyli po panu Bartoszewiczu i członkach komitetu: pp. L. Wolski (statystykę) Błeszczyński (z heraldyki), Hubert (z rzeczy polskich) M. Szymanowski (z Histor: powszech:), J. Pracki (z literat. powszech.), Jenike (geogr. powszech.), C. Biernacki (z archeol. polsk.) Grajnert (mitol. Skandynaw.) Wszakżeż niektóre artykuły prawne, mianowicie *Bankructwo* są przez znawcow ganione; ogół jednak tego pomnikowego dzieła godzien jest pokupu dla dobra każdego z czytających po polsku. Pan Biernacki część techniczną dzieła, wymagającego mozolnéj pracy i baczności, wykonywa gorliwie, gdy dotąd ani zwłoki w druku, ani nieporządku alfabetycznego lub powtórzenia artykułow nie widać.—Dziwno nam tylko, dla czego tak świetnego imienia, jakie nosi p. Kraszewski, między współpracownikami Encyklopedji nie czytamy?

Drugą rzeczą, jaka nas w zbiorowém wydawnictwie prac literackich zajmuje ciągle, przedstawia nam jeszcze świeży *Tygodnik Illustrowany*. Ludwik Jenike, niegdyś odznaczający się redaktor księgi Świata, jest jego redaktorem, lecz *de titulo*, gdyż p. Unger wydawca złożył komitet redakcyjny z kilku członków, paraliżując przez to niejako działania głównego redaktora, którego myśl jedna rozpromieniać się winna w redakcji, bo inaczéj pismo staje się sztukowanym, różnorodnym i najczęściéj bladym tworem. Tak się też rzecz ma i z Tygodnikiem, którego komitet redakcyjny jest anomalją w tego rodzaju piśmiennictwie; na całym bowiem świecie kilku głównych i razem czynnych redaktorów jednego pisma czasowego nie ma. Wprawdzie do komitetu tego zaliczają się i ludzie znani ze swéj zasługi i znajomości rzeczy; lecz zdarza się, że członkowie ci niezawsze są obecni na sessji; artykuły więc niekiedy przez szpary przechodzą, a pismo blednie. Z tego to tytułu zaszły tak grube błędy, jak w opisie o Gordzkich, gdzie syna ożeniono z matką, taka bajka pod powagą historyczną, jak o trupie Sicińskiego, lub rozprawa, w któréj staroście Kaniowskiemu marszałkiem Konfederacji Barskiéj stać się kazano. Dla téj też przyczyny zapewnie nudzą się czytelnicy mało znaczącemi sprawozdaniami co tydzień ogłaszanemi?—Z licznych też poezji zaledwo kilka wyborowemi nazwać można, mianowicie A. E. Odyńca, Gabryeli, Syrokomli, Deotymy i Szujskiego. Pismo to jednak dla pięknych drzeworytów, (*) okok taniości prenumeraty, doznaje dość rozległego przyjęcia od tych, którzy każdą rzecz nową u nas na polu sztuki skwapliwie popierają. Rozwiązanie komitetu i ściślejsze zespolenie się współpracowników w kole jednéj myśli głównego redaktora, pismo to i pod względem naukowym podnieść jest w stanie, boć na ludziach światłych i utalentowanych nie zbywa u nas. W tych dniach oglądaliśmy świeżo wydrukowany poemat p. n. *Kordecki* przez Krajewskiego napisany; egzemplarzy 6,000. bito; rzecz to trudna do załatwienia pomiędzy nami z najlepszém dziełem, do którego jednak nie zaliczamy wymienionego poematu. Lecz nie bierze zasłużony, ale szczęśliwy! mówi przysłowie, a lista 2,000 prenumeratorów przy końcu dzieła wydrukowana, i liczne listy polecające rozsyłane przez naczelników powiatu i biskupów w głąb' kraju, dają otuchę, iż i blade utwory jasny rezultat wydać mogą niekiedy; bo z publicznością to jak z dzieckiem trzeba postępować czasami; a mała liczba rozkupionych egzemplarzy *Pism Mickiewicza* dowodzi, że u nas genjalne nawet utwory hojnego nie doznają jeszcze przyjęcia.

Teatr nasz, który przedstawił nam *Jawnutę*, sielankę Kniaźnina przerobioną pod czarowną muzykę Moniuszki, obecnie bardzo słuszną i korzystną uczynił w reżyserstwie przemianę: p. Chęciński bowiem w miejsce p. Rychtera został reżyserem komedji. Czy zaś potrafi użyteczniéj działać niż dotąd na rzecz polskich utworów obok ociężałéj pretensjonalności niektórych pierwszorzędnych artystów? to czas najlepiéj pokaże. Dodajemy tylko, iż kto ma więcéj talentów, od tego się więcéj na rzecz rodzimych prac spodziewać należy, i nie dosyć dobrze zagrać stare dzieje, ale się i uczyć nowych rzeczy potrzeba...

Kończymy żałobnym orzędem, jaki zasmucił kilkotysięczny orszak pogrzebowy, postępujący za zwłokami zmarłéj w d. 11, czerwca wdowy po bohaterze Sowińskim;—rozerwanie przez obecnych na pamiątkę wystającéj sukni z truny i ozdob trumiennych świadczą o żyjącéj pamięci wielkiego czynu...

Z pttu Wileńskiego.

(*Dokończenie ob. N. 50*).

Z przytoczonych przykładów jasno się wykazuje, jak trudnym, prawie żadnym lub zupełnie biernym był u nas pomimo ruchu wszelki postęp w rolnictwie, jak się daleko zostało życie materjalne nasze od tegoż życia naszych przodków lub sąsiednich narodów a jednak Rossi słusznie powiada, że: «życie materjalne narodów jest niemal miarą ich cywilizacji i postępu. Czemuż więc przypisać mamy tę złą miarę u nas? Oto brakowi pośredniéj raczéj łącznéj drogi, na któréj by się skupić mogły wszelkie poszukiwania, spostrzeżenia, wzajemne oznajomienie, krytyka, doświadczenie, słowem gdzie by się mogły zebrać i obcować wszystkie siły i zdolności klassy rolniczéj. Tego ześrodkowania nie posiadaliśmy, a ztąd i dążności nasze były niesprzężne lub sprzeczne; z badań oderwanych lub dowolnych indywidualnych ogrom nauki agronomicznéj w tysiącznych gałęziach rozpromieniającéj się, stał się u nas jednostronnym, niewyrobionym, ułudnym, wątpliwym lub mylnym, pozbawionym ogólnego zajęcia i doświadczenia, sama zaś nauka pozostała wątłą, chwiejącą się, usychała; odciętą była bowiem od środków jéj zastosowania.

W takim rzeczywiście stanie było rolnictwo i jego teorja na Litwie aż do czasu obecnego; w takiem było ono i w Królestwie aż do czasu zawiązania Towarzystwa rolniczego, którego potrzeba snać dojrzała a korzyść i użyteczność się wykazała, gdy swych członków już na tysiące liczy gdy nie tylko rolę lecz i drogi, magazyny, naukowe i inne zakłady, bibljoteki, handel tworzy, buduje i wznosi.

Widome korzysci Towarzystwa rolniczego Królestwa Polskiego spowodowały ułożenie podobnéj ustawy towarzyskiéj i na Litwie, któréj wytkniętym celem i dążnością będzie przeniesienie rolników z odosobnionego błędnego lub żadnego stanowiska na to, które jest właściwém i przynależném, czém produkcja ziemi naszéj stanie się obfitszą, lepszą, z mniejszym trudem lub kosztem wydobywaną, słowem podniesienie rolnictwa. Dla osiągnięcia pomienionego celu stowarzyszą się ludzie wyłącznie rolnictwu się oddający i, wspierając siebie wzajemnie na drodze stopniowego rozwoju, szukać będą wiedzy lub obcą aklimatyzować, a z małych prawie nie znaczących składek urządzą fermy, wystawy, zakłady dla jéj zastosowania i przewodniczenia w doświadczeniu. Towarzystwo to zatém będzie miejscem zbiorowem pojedyńczych nauk i wiadomości, jak również zostanie skarbcem i ogniskiem, z którego nabyte zsummowane i przebrane światło na otaczających rozpromieniać się będzie, tém samém ujmując pojedyńczym jednostkom zbyt rozciągły obszar pracy nad całym przedmiotem pozwoli im skupiać swe poszukiwania w jednéj jego gałęzi i takowe doświadczywszy ogłosi i wskaze w celu powszechnego użytku. Będzie to zatém jak Carli nazywa «*pracą pożyczoną jednym sposobem a oddaną wielu innemi*» czyli podziałem pracy na którym słusznie znakomity Adam Smith usadowił «wyższość ludów cywilizowanych nad dzikiemi» mowię słusznie, nikt bowiem nie może jedynie się zadawalniać tém, co sam wyprodukuje ani też tyle tylko wyrabiać ile na swą korzyść potrzebuje. Przyjęcie więc podziału pracy w Towarzystwie rolniczem będzie osobistym niezbędnym interesem każdego naszego obywatela tém bardziéj, że prócz małoznaczącéj składki, Towarzystwo żadnych pęt przymusowych na swych członków wkładać nie ma na celu, jedno pęta moralne, krępujące w widokach własnéj każdego z nich korzyści, w pracy wolnéj i ułatwionéj pomocą, radą, bibljoteką, pismami, wystawami, fermami muzeami, i, jak również w widokach bogactwa własnego i narodowego, a ztąd niepochybnego podniesienia kraju do właściwego mu stanowiska i postępu, który jest objawem życia.

Mieczysław Jelenski.

*) Dowiadujemy się z gazet warszawskich, że oddawna znany w świecie artystycznym europejskim p. Budziłowicz niezadługo ma przybyć do Warszawy dla objęcia kierunku drzeworytni Tygodnika i zajęcia się kształceniem ludzi młodych w sztuce drzeworytniczéj,— co niewątpliwie jeszcze bardziéj podniesie stronę artystyczną w mowie będącéj publikacji. (Red.)

ODPOWIEDZI KURJERA WILEŃSKIEGO.

—P. K. Dzierdziejewskiemu. Kilka słów z serca wyrzeczonych przez Pana zostaną dla nas na zawsze najdroższą pamiątką. Uznanie i zrozumienie uważamy za najchlubniejszą i najwyższą nagrodę.

—P. J. O—u. Dzięki, dzięki za współczucie, za bratnie serce!—Czekamy przyrzeczonych listow i artykułow. Proszę polecić nas pamięci autora Nareckiego.

Etatowy Dozórca szkół Prużańskich K. Rachmanin, dla pogorzelców w Malatach, złożył w redakcji Kurjera Wileńskiego rubli srebrem trzy N. 3.

W N. 50 Kurjera, na str. 486, wierszu 15, wydrukowano: „sądowym instruktorom naznaczyć każdemu po 500 rub."—czytać: „po 800 r."

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 27-го по 30-го іюня.

Изъ Петербурга: ея пр. вдова сенатора, тай. сов. Анна Алексѣевна Аверькева.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ.

Пом.: отст. штабсъ-ротм. Хржановскій. Каз. Окушко. Маньковскій. Дреллингъ. Завалэкій. Грегоровичъ. колл. регистр. Ельскій. стат. сов. Соколовскій. поруч. Христіяновичъ. Швейцарскій подданный Дорегковскій.

Въ разныхъ домахъ.

Въ д. Пузыны: пом.: Ген. Бѣлинскій. Люд. Биликовичъ. Лавр. Заушкевичъ. Ст. Малецкій. Цез. Головня. Ген. Бисекирскій.—Въ д. Монтвиллы: Густавъ и Михаилъ Волловичи. Святополкъ-Мирскій. прапор. Р. Святополкъ-Мирскій.—Въ д. Брандта: Анна Кущевичева. Ст. Машковскій.—Въ д. Мишковскаго: Оттонъ Жолнеровичъ.—Въ домѣ Крассовскаго: Ѳад. Кучевскій. Ст. Цинкъ.—Въ д. Завадзкаго: Іозефа Чижова.—Въ домѣ Лабинцова: командиръ 1-го пѣхотнаго корпуса генералъ отъ инфантеріи Лабинцовъ.—Въ д. Жамейтовой при Виленской улицѣ: Ад. Свѣжинскій. штабсъ-кап. корпуса жандармовъ Иванъ Семеновъ съ женою.—Въ д. Доминиканскомъ при доминиканской улицѣ: Емилія Малецкая. Текля Соболевская. Антонъ Шеміотъ. Анна Дубецкая. Игн. Тукалло. маіоръ Издебскій.

Выѣхали изъ Вильна, съ 23-го по 27-го іюня.

Пом.: графъ Чапскій. графиня Плятерова. Влад. Гриневскій. Каз. Довгяло. Снарскій. Влад. Лопацинскій. Кон. Снарская. Карлъ Шмидтъ. Вл. Струтынскій. Каликстъ Володкевичъ. тит. сов. А. Юрковскій. колл. секр. Стан. Перловскій. пом. Ромеръ. колл. асс. Каѣт. Тамулевичъ, Каѣтанъ Халецкій. Регина Эйсмонтева. дѣйств. стат. сов. Глушановскій. Ад. Стравинскій. Текля Соболевская. Ад. Бергель. Каз. Клочковскій.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna, od 27 do 30 czerwca.

Z Petersburga: JW. wdowa po senatorze, radz. taj. Anna Awerkjewa.

HOTEL NISZKOWSKI.

Obyw.: dymis. sztab-rotm. Chrzanowski. Kaz. Okuszko. Mańkowski. Dreling. Zawadzki. Hrehorowicz. regest. koll. M. Jelski. radz. stanu Sokołowski. chorąży Christjanowicz. Szwajcarski poddany Doręgowski.

W różnych domach.

W d. Puzyny: ob.: Hen. Bieliński. Lud. Bilikowicz. Laur. Zauszkiewicz. St. Malecki. Cez. Hołownja. Hen. Bisiekirski. W d. Montwiłły: Gustaw i Michał Wołłowiczowie. Światopełk-Mirski. chor. Światopełk-Mirski.—W d. Brandta: Anna Kuncewiczowa. St. Maszkowski.—W d. Myszkowskiego: ob. Żolnierowicz.—W d. Krassowskiego; Tad. Kuczewski. Stan. Cynk.—W d. Zawadzkiego: Józefa Czyżowa.—W d. Łabińcowa: dowódzca 1-go korpusu piechoty, jenerał-piechoty Łabińcow.—W d. Żamejtowéj przy ulicy Wileń.: Ad. Swieżyński. sztabs-kap. korp. żandar. Siemionow z żoną.—W d. Dominikańskim przy ulicy Dominikań.: Emilja Malecka. Tekla Sobolewska. Ant. Szemiot. Anna Dubiecka. Ign. Tukajłło. major Izdebski.

Wyjechali z Wilna, od 27 do 30 czerwca.

Ob.: hrabia Czapski. hrabina Platerowa. Wład. Hryniewski. Kaz. Dowgiałło. Snarski. Wład, Łopaciński. Kon. Snarska. Karol Szmidt. Wład. Strutyński. Kal. Wołodkiewicz. radz. hon. An. Jurkowski. sekr. koll. Stan. Perłowski. ob. Rysz. Romer. ass. koll. Kajét. Tamulewicz. Kajet. Chalecki. Regina Ejśmontowa. rzecz. radz. st. An. Hłuszanowski. Ad. Strawiński. Tek. Sobolewska. Al. Biergiel. K. Kłoczkowski.

МЕТЕОРОЛОГИЧЕСКІЯ НАБЛЮДЕНІЯ НА ВИЛЕНСКОЙ ОБСЕРВАТОРІИ. — **POSTRZEŻENIA METEOROLOGICZNE NA OBSERWATORYUM WILENSKIÉM.**

Мѣсяцъ и число. / Miesiąc i dzień.	Средняя за цѣлый день. / Średnia za cały dzień. Баром. по разд. Англ. / Barom. podł. podz. Ang.		Термометръ Реомюра. / Termometr Reaumura.	Господствующія. / Panujące. Направ. и сила вѣтра. / Kierunek i siła wiatru		Состояніе неба. / Stan nieba.
27-го Іюня. / 27-go Czerwca.	29	2,4	+ 13,4	Ю. / P.	слабый. / słaby.	пасмурно. / pochmur.
28-го Іюня. / 28-go Czerwca.	29	2,0	+ 14,1	Ю. / P.	слабый. / słaby.	облочно. / pochmur.
29-го Іюня. / 29-o Czerwca.	29	3.3	+ 14,3	ЮЗ. / PZ.	умѣрен. / umiar.	облачно. / pochmur

Цѣны въ Вильнѣ на базарахъ и рынкахъ отъ 27 до 30 іюня. / *Ceny w Wilnie na targach i rynkach od 27 do 30 czerwca.*

	р.	к.
Ржи (прив. 180 четв.)—Żyta (przyw. 180 czet.)	4	50
Пшеницы (прив. 120 чет.—Pszenicy (przyw. 120 czet)	11	—
Ячменя (прив. 40 четв.)—Jęczmienia (przyw. 40 cz.)	3	75
Овса (прив. 200 чет).—Owsa (przyw. 200 czet.)	3	50
Гороху (прив. 26 четв.)—Grochu (przyw. 26 czet.)	4	—
Гречихи (прив. 80 четв.)—Gryki (przyw. 80 czet.)	3	25

	р.	к.
Картофеля—Kartofli	2	—
Сѣна пудъ (850)—Siana pud (850)	„	25
Соломы пудъ (60)—Słomy pud (60)	„	15
Льна пудъ.—Lnu pud	3	50
Сѣмяни льнянаго.—Siemienia lnianego.	7	50
Масла пудъ—Masła pud	7	—